ISSN 0155-0128

MELBOURNE CHRONICLE

Independent Cultural-Social Periodical

In This Issue

SERGE LIBERMAN	— On Ethnic Pluralism	1
JUNE FACTOR	— International Year of the Child Is Anybody Listening?	3
A. DUDLEY HALLAM	— Judaism and Islam	4
KADIMAH LIBRARY	—	6
ALBERT KRANZ	— The Bezalel Fellowship of Arts	7
MARIA LEWITT	— They Marched Us Away	10
MICHELE NAYMAN	— Expectations (Story)	12
LILIANE BENTATA	— Peace for Zion (Story)	14
ALLEN AFTERMAN	— Poems (The Light of Sinai, Covenant)	16
SUSAN WHITING	— Poem (The Wheat Mirror)	16

PRICE $1.00

Published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah"

Melbourne, Australia No.8 (19) August-September 1979

THIS YEAR

AND EVERY YEAR

Look to

JetsetTours

FOR THE LOWEST PRICES TO

ISRAEL

AND AUSTRALIA'S BEST VALUE

IN OVERSEAS PACKAGE HOLIDAYS

JetsetTours

18th FLOOR MLC BUILDING
303 COLLINS STREET, MELBOURNE, 3000.
TELEPHONE: 62 0041

Printed by York Press Pty. Ltd., 1-19 Hoddle Street, Abbotsford, for the Publisher
S. Goldstein, 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia

Melbourne Chronicle

Independent Cultural-Social Periodical

AUGUST-SEPTEMBER 1979 **No.8 (19)** **MELBOURNE, AUSTRALIA**

Address for Correspondence: Melbourne Chronicle, 7 Selwyn Street, Elsternwick, 3185, Australia

EDITORIAL

ON ETHNIC PLURALISM

Serge Liberman

One of the last actions of the ill-fated Labor Government before its demise in November 1975 was the passage of the Racial Discrimination Act (proclaimed on October 31, 1975) which, in the words of the then Prime Minister Mr. Gough Whitlam "wrote it firmly into the legislation that Australia is in reality a multicultural nation, in which the linguistic and cultural heritage of the Aboriginal people and of peoples from all parts of the world can find an honoured place". This Act also marked the ratification by Australia, after nearly ten years, of the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination adopted by the U.N. General Assembly on March 7, 1966, and, further, was the culmination of a series of reforms enacted over the preceding three years whereby official recognition of the migrant as an individual with the rights, privileges and duties of the ambient citizenry had come of age. These years had seen, among other changes, the removal of limitations on the amount of non-English programming on radio and television, the abolition of old discriminations which required Asians and Europeans to wait longer and follow more complex procedures to acquire citizenship than U.K. citizens, assisted passage for Vietnamese orphans, the establishment of Emergency Telephone Interpreter Services and the establishment of the Community Relations Committee of the Immigration Advisory Council to enquire into the discrimination against, and exploitation of, migrants and the use and non-use by migrants of newly-created community services such as, for example, migrant education centres and home-tutoring schemes.

For a nation of immigrants and descendants of immigrants, such changes were long in coming. A major reason for Australia's delay in ratifying the U.N. Convention was that Australia had never had any legislated prohibition against racial discrimination. Indeed, the reverse was true. Aboriginal Australians were still required to seek special permission to leave the country and aliens were still required annually to notify the authorities of address, occupation and marital status. The Convention, on the other hand, outlawed all forms of racial discrimination on the grounds of race, colour, ethnic background, place of birth or descent, and involved a pledge to "adopt immediate and effective measures, particularly in the fields of teaching, education, culture and information, with a view to combating prejudices which lead to racial discrimination and to promoting understanding, tolerance and friendship among nations and racial and ethnic groups".

The "Melbourne Chronicle", published by the Jewish National Library and Cultural Centre "Kadimah", aims to deal with cultural, communal, social, political and religious issues of interest and relevance to the Jewish community.

In keeping with this aim, the "Melbourne Chronicle" invites contributions of articles, poetry, short stories, critiques and reviews from all interested members in the community. In particular, it seeks to serve as an outlet for local creative literary talent.

The opinions expressed by contributors to the "Melbourne Chronicle" are their own and do not necessarily represent the views of the editorial committee or of the Kadimah organisation.

That the Convention, like the Charter of the United Nations and the Universal Declaration of Human Rights, has on the world scene been more often highlighted in the breach rather than in the observance may render a thoughtful observer understandably cynical. But it does not detract from the fact that for such legislation as the Racial Discrimination Act of 1975 to be passed, a welcome change of thinking must over the years have taken place, at least in a sizeable sector of the public. It became recognised that immigrants to Australia came from 140 different backgrounds, spoke 90 languages and practised at least 40 different religions. Where immigrants were earlier accepted — often begrudgingly and with a plethora of ugly responses — it had been hoped that they would assimilate into the basic Anglo-Saxon "core culture"; that is, that they would strive in their newly-adopted country to be alike, look alike, sound alike, think alike and bury completely any identity, culture, heritage or language from the past. This assimilationist or "Anglo-

Conformist" view — almost universal in English-speaking countries — was abandoned first by America, then by Canada and in time by Australia.

A second view came to be held — the "melting pot" view which claimed that it was possible and desirable for migrants and native-born alike to emerge from the crucible "melted, blended and reshaped" as a brand-new species of man. Like the former view, however the gap between theory and practice was too disparate for this ideal to be workable. Migrants en masse could not — indeed, cannot, for strong biological reasons no less than those of the conscious will — alter their inbred ways, whether these pertain to culture, folklore, religious observance or language. Nor was the host population as receptive to the concept of the "melting pot" as might have been desired. Shop stewards, fellow workers, teachers, medical workers found difficulty in forging common ground while on another, meaner, plane, racists of every hue deliberately and at times with near-murderous venom (witness the scurrilous orchestrated campaign against the then Minister for Immigration Al Grassby in the Riverina electorate in 1974) were not above labelling migrants as "wogs", "dagos", "animals", "mongrels" and "filth". Homogenisation, under these circumstances, was scarcely a realisable objective.

The evident deficiencies in this second view permitted the ascendancy of a third philosophy,a third choice in the integration of migrants into this, the most cosmopolitan of societies. Under the heading of "permanent ethnic pluralism", it reflected the official recognition and acceptance of ethnic diversity and allowed to each ethnic group desiring it to create its own communal life and preserve its own cultural heritage indefinitely while partaking in the general life of the nation. There were shades, too, not only of the mere recognition of this diversity but also of active encouragement of its expression (for example, in the creation in 1973 of ethnic radio stations and more recently experimentation with ethnic television), but at the time of the passing of the Racial Discrimination Act in 1975, the dominant official philosophy still fell short of Mr. Grassby's utopian notion of "The Family of the Nation" which foresaw dynamic interaction and a cherishing of all the languages and cultures represented in Australia, and centred on the notion of ethnic pluralism, manifested in practice in the elimination of discriminatory legislation against migrants or in the provision of community services to deal with the multitude of problems which inevitably beset the new arrivals.

That such a change in attitude has taken place, notwithstanding the resistance and often clandestine activities of extremist organisations — among others, the Australian League of Rights, The Australian National Front, The British-Australia Association, the White Christians' League, the Immigration Control Association, the White Australia Progressive Party — is welcome indeed. To be sure, even on a broader popular level, anti-migrant bias and attitudes termed racist and directed against Asians, Jews, Irish, Greeks, Italians, Maltese, Cypriots, Lebanese, etc. still persist in the community. The right and licence to entertain such attitudes and to express them is after all part of the price of freedom in a democratic society (though one might hope that public education, inter-communal exposure and interaction, and appropriate limit-setting legislation might curtail their virulence). But, above all this, one must not lose sight of the favourable development of attitudes unthinkable even ten to twenty years ago when, for example, the ideas of a White Australia and of the Yellow Peril were still receiving broad currency.

In common with other ethnic groups, Jews too have gained from these attitudinal changes — perhaps, as a vocal, educated, well-off, primarily middle-class minority, even more than others. With sobriety and without arrogance, one may point, for example, to the number of Jews compared with members of other minorities in local, state and federal government or in the professions or in business. Restrictions imposed upon his fulfilment as a Jew, as an Australian citizen and as an individual — for he is all of these — are anathema and instantly bring historical precedents to mind.

Yet, too often, his thinking and action on the **practical** aspects of civil and human rights — as distinct from the **theoretical** basis in the Tenach to which he proudly points as being the source of all ethics — stops at the threshold of his own home. Amongst the most cosmopolitan and universalist of people, he can also be one of the most parochial and self-centred, regarding himself as the sun about whom the world revolves.

A harsh critique, it is true, but one that is not unjust. For, in many instances, a migrant himself, what does he know of the Greek, the Italian, the Turkish or the Maltese migrant in Australia — of his culture, loyalties, attitudes and difficulties? What expressed feeling has he for the Aborigine dislocated in Australian society? How much conscious regard has he for the Vietnamese boat-people, and how vocal is he, a onetime refugee similarly stranded in limbo, unwanted and rejected on the seas or in transit camps, in securing their admission into Australia as an act of mercy and compassion? It is refreshing to read of the support given to Indo-Asian settlement in Australia by the Jewish Social Service Council and by B'nai B'rith and of the involvement of men like Mr. Walter Lippmann in the integration of migrants into Australian society. But public discussion — in the Jewish press or in public forums within the Jewish community — of these issues is, where the Jew himself is not involved, distressingly primitive.

The plea is for the Jewish citizen, even while not compromising his own allegiances and uniqueness, to extend his horizons to incorporate into his awareness the multifarious society about him in all its dimensions and all the problems that impinge upon minorities at all levels. For, even if the Jew's motive be the merely parochial one of self-preservation as an ethnic entity enjoying the rights, privileges and duties of the host society, the safest guarantee towards attaining that end is to work towards the acceptance, understanding and active encouragement of expression of all minority groups — through their own media, clubs, restaurants, shops and community organisations — and to sustain the mode of thinking that has in recent years led to the notion of "permanent ethnic pluralism".

One would hope, however, that the motive was more of a universalist one where the rights of expression of others are to be pursued for their own sake in the forging of a truly free, tolerant, pluralist and genuinely cosmopolitan society.

Interested readers are referred to the following:

Jean I. Martin: The Migrant Presence (George Allen and Unwin).
Dr. Charles Price: A Study of Assimilation (ANU Press, Canberra).
Al Grassby: The Morning After (Judicator Publications, Canberra).

INTERNATIONAL YEAR OF THE CHILD — IS ANYBODY LISTENING?

by JUNE FACTOR*

The United Nations' declaration that 1979 be marked as the International Year of the Child has caused a flurry of activity in Australia. Every State has set up its own IYC Committee, and the Federal Government has allocated $600,000 for promotion and community projects involving children, as well as distributing $40,000 to each State, to be matched on a dollar-for-dollar basis by State governments.

As a result there have been, and will be, a myriad of seminars, guest speakers and conferences, all concerned with some aspect of childhood, but nearly all centring on adult participants and adult preoccupations. This non-child orientation has been criticised by a number of groups; the ACT Senator Susan Ryan commented that nearly all the IYC activities in Canberra to which she has been invited had been cocktail parties (*Age* 20.3.79).

For many individuals and organisations, the IYC is a convenient way of highlighting a particular cause, activity or grievance. If children's interests are indeed furthered, in however piecemeal a fashion, then perhaps we must tolerate such expensive irrelevancies as the 3m tall replica of a kangaroo with a joey in its pouch (symbolising care in Queensland), or a Coca-Cola disco for under-thirteens. The difficulty lies in determining whether much of the broohaha surrounding IYC does not obscure a failure to attack some fundamental problems which beset children and those who care for them.

Take as an instance the long-standing dilemma of child-care. It would seem a fundamental right that babies and young children should live and grow in an environment that at the very least protects their physical well-being. Yet in every city in Australia there are infants left in cots, tied in high-chairs, or under the inadequate supervision of siblings little older — left because the parents cannot afford, or cannot find, appropriate child-care. Despite the danger to the children, and the trauma to both parents and children, there is no evidence that IYC will stimulate government or community solutions to this problem.

Or take the disastrous situation of rural Aboriginal children, whose mortality rate is many times that of non-Aboriginal Australian children, and who, if they live, suffer a range of debilitating but quite curable conditions such as gastro-enteritis and trachoma. To effect improvement in the lives of these children would demand appropriate measures to improve the housing, nutrition and general economic and social well-being of their families. (The old 'solution' of literally tearing Aboriginal children from their mothers' arms and depositing them in far-distant hostels proved unsuccessful, and is no longer practised.) As yet, neither Federal nor State governments have announced any measures which would directly influence and change Aboriginal children's bleak prospects. (The West Australian Government's decision to spend its IYC money on leisure activities in Broome seems a rather peripheral approach.) Instead, the few support systems which exist, such as Aboriginal health clinics, continue precariously, funded grudgingly and inadequately. IYC Committees have not as yet expressed concern, nor offered practical assistance.

Regretfully, such a listing of areas of need to which no attention is being paid could extend to many pages. Moreover, if we are to consider the world beyond Australia, then the picture is even darker. Hundreds of thousands of children are hungry, ill-clad, ill-housed, illiterate. According to every authority, the gap between the wealthy and the poor grows apace. There are children with swollen bellies in Africa, South America, Asia and the Middle East. There are child beggars, child labourers, child prostitutes, child prisoners. Will IYC help save the boat children of Indochina, the bombed children of Nicaragua? Will tyrannical or self-serving governments pay more than lip-service to their responsibility to improve the conditions of children in 1979? Will private enterprise cease to exploit children, directly or through their parents? While the internationally famous company, Nestles, continues to persuade women to bottle-feed their babies, thus contributing to the infant mortality rate in poor countries, only the blindly naive can offer an optimistic answer to these questions.

Perhaps it is foolish to expect more than token gestures in a world beset by man-made ravages of war, discrimination, avarice and alienation. Yet in a society like ours, where hundreds of people of good will do nothing, because they believe that nothing can be done, we may benefit, however marginally, from a year which forces us to focus on the needs of children. Perhaps a few of us will start doing something, propelled at last into activity by our obligations to the small, the vulnerable — to the future.

*June Factor is a lecturer at the Institute of Early Child Development. She is a co-editor of "Cinderella Dressed in Yella'".

The "Melbourne Chronicle" —

Subscription Form

Name ....

Address ....

.... Postcode ....

SUBSCRIPTION RATES: $6 for 1 year (6 issues)

Please send remittance to:

"Kadimah", 7 Selwyn St., Victoria, 3185

JUDAISM AND ISLAM

by A. Dudley Hallam
Senior Associate, Department of Middle Eastern Studies, University of Melbourne

I accepted the challenge to write briefly about a comparison between Judaism and Islam, and relationships between them, because recent major events in the Middle East have created new situations and have suddenly imposed again on this subject additional relevance. The catastrophic collapse, early this year, of the Shah of Iran's regime and dynasty at the hands of the exiled Ayatollah Ruhollah Khomeini has led to public approval in Iran for the commencement of planning for the establishment of a new Islamic republic there. In addition, the signing of the initial peace treaty between Egypt and Israel in March this year, after thirty years of a state of war between Israel and the Arab States, has led to hopes for a period of peaceful cooperation between these two neighbouring states, and perhaps for an even wider agreement involving more states.

Judaism includes the religion, culture and national identity of the Jewish people. On the religious side, the structure of Judaism today is built upon that rabbinic Judaism which was created out of the ashes of the pluralistic, Judean, second-temple society and established, in its initial phase, at Yavneh (Israel) by Yohanan ben Zakkai, after the destruction of the temple in Jerusalem by the Romans in 70 A.D. The main components of this new form of rabbinic Judaism were the scribal tradition or profession and Pharisaism, two of the many diverse elements referred to above, and, as history was to prove, the two most significant and enduring of these elements. On the side of culture, we interpret the word to mean the development of the mental faculties and the results of that development. Judaism inherited the Biblical commandment of the Shema' (Deut. 6:4-9) which, in addition to binding them to a strictly monotheistic faith, required of them the love of God with all their heart (levav), with all their soul (nephesh), and with all their strength (me'od) — virtually, with the whole being; but the commandment goes on to bind them also to the teaching of these requirements to their children at all times and in all places. Hence a primary emphasis in Judaism is essentially towards culture — primarily their own, of course; but also to full participation in the culture of the nations as well. It is characteristic of Judaism to promote the best education and learning, whether scientific, legal, medical or in the arts. The attempt by the Ayatollah Ruhollah Khomeini to proscribe music in Iran today could never be a part of Judaism. Thirdly, on the side of national identity, we should include the language of Hebrew, which has never ceased to be used by the Jewish people and today it is miraculously revived amongst them; and the land of Israel (especially in this modern age, with the re-establishment of the state of Israel in 1948), towards which an immortal longing has been directed throughout their exile. Tied to the love of the land of Israel is the longing for personal and national independence. When Moshe Leib Lilienblum in 1881 examined the stark tragedy facing the Jews of Eastern Europe, he was forced to choose between the pursuit of culture and freedom. "When I became convinced", he wrote in his diary that year, "that it was not a lack of high culture that was the cause of our tragedy — for aliens we are and aliens we shall remain even if we become full to the brim with culture . . . the salvation" (the return of the Jews to the land of Israel) "stands before me in all its glory!"

The Jews of the second-temple period (516 BC to 70 AD) were descendants of the Israelite kingdoms of the first-temple or monarchy period (about 1000 BC to 586 BC). Before the Israelite monarchy there had evolved the strong, tribal and charismatic society of the period of the Judges, and, prior to that, the uniquely creative and fundamental period of Moses, who, in the 13th century BC, led a diverse multitude of Israelite captives out of Egypt, by way of the wilderness of Sinai. Their entry and settlement in Canaan, partly by force, under Joshua, had been preceded by tribes akin to them from the north during the Amarna age, and, of course, by Abraham and his tribe much earlier still, (probably during the Hyksos period or Middle Bronze II age about 1720 to 1570 BC). According to Biblical tradition, Abraham emigrated with his father Terah and a tribe from Ur, near the head of the Persian Gulf and one of the major city-states of the ancient archetypal Sumerian civilisation,[1] first to Haran[2] then in the Mari sector of ancient northern Mesopotamia and, after the death of his father, south to the land of divine destiny among the Canaanites and others, on the banks of the Jordan and Aravah (Genesis 12:5; 13:14-18). The political, economic, geographical and mass-migratory pressures, which may well have combined in the case of the Abrahamic tribes with the traditional religious factor to motivate and direct this long and involved migratory trek from Ur to the southern hill-country of Cis-Jordan and Trans-Jordan and, later, because of drought, to join the Asian hordes and rulers (Hyksos) occupying the fertile delta region of lower Egypt, are well understood today, as is also the later resurgence of Pharaonic power in the New Kingdom period of ancient Egypt (from 1570 BC — the beginning of the famous 18th dynasty), which evicted the foreign rulers and, especially in the 19th dynasty exploited the labour of those who were left behind. Thus, in the patriarchal stage of emergent monotheism (the monolatrous stage), the Biblical faith, which Judaism was eventually to inherit, was not simply a Semitic growth but also had roots in and major contacts with, the two great prototypal civilisations (viz. non-Semitic Sumeria[3], and Hamitic Egypt, with significant Hurrian contacts as well, at the Haran stage).[4]

The exilic and post-exilic Biblical, Apocryphal, New Testament and Qur'anic references to Abraham bear testimony to the enduring tradition of his foundational place among the Jewish people.[5]. The Bible itself confirms the ethnic ties between the semi-sedentary Abrahamic tribes and the bedouin in the story of Abram and Hagar (Gen. 16-17), a fact which language would establish, in any case. Moreover, the divine purposes of blessing through Abraham also encompass "all the families of the earth" (Gen. 12:3), a qualification of major universal significance. However, the original

nomadic tribal migrations out of the Arabian peninsular in north-easterly and north-westerly directions, probably as a result of the development of agriculture in the Mesopotamian valley, must have been much earlier than Abraham's day. The Biblical saga of Ishmael is more aetiological than historical.

With the advent of the domesticated camel in late Iron Age I, (Judges 7 may well reflect one of the earliest uses of the camel in warfare), nomadic tribes of Arabia began more and more to service the profit from (through tolls etc.) the important overland trade-route which sprang up between the South-Arabian coast and the north. Besides the very important South-Arabian produce — mainly frankincense and myrrh from the Dhufar area — the port of Qana' also traded in other commodities from sea-going vessels from Africa, India and the Far East, bringing such goods as silk, spices and precious stones. The overland route went north from Qana' by way of the Arabian west-coast hinterland, following the line of the major oases. In due course, cities and city-states developed along the route between the Dhufar area and Hejaz. The South-Arabian kingdom of Saba', with its capital of Marib, was the major controlling state from at least the tenth century BC,[6] and down to the third century BC. For a time thereafter Qataban and Ma'in (the Minaeans) were the dominant South-Arabian states. Most of the caravan route passed through Mecca and Yatrib (Medina), Elath (at the head of the gulf) and on to Gaza and the Mediterranean world, or via Petra (or Ma'an) to Damascus. The late resurgence of the Sabaeans was associated with the emergence of the kingdom of Himyar at about 100 BC, with Zafar as its capital, a kingdom which became the last major state to control Southern Arabia before the advent of Mecca's supremacy and the rise of Islam. In the fourth century AD, the king of Himyar was baptised into Christianity, probably as a result of Christian missionary activity from Ethiopia (and ultimately, of course, from Alexandria and Constantinople). However, early in the fifth century AD, the king of Himyar, after visiting Yathrib (Medina), was converted to Judaism. However, the kingdom of Himyar gradually declined in the fifth and sixth centuries AD until its defeat by Ethiopian forces. Its last king, Yusuf 'As'ar Yath'ar Dhu Nawas ("Masruq" of Axel Moberg's edition of the Book of the Himyarites — Lund & London, 1924), was converted to Judaism before he began to reign. While there were many conversions to Judaism from among the Southern Arabians (as also to Christianity) in the fifth and sixth centuries AD, there must also have been a large core-community of original Jews there. No certain knowledge exists as to the origin of this remarkable community; but we know that it was, (as distinct from the Jews of Hejaz) still there in the early centuries of the Islamic period.[7] Whatever the difficulties after the advent of the Islamic period were to be, Jews continued to reside in Yemen until their aliyah to Eretz Israel.[8]

The Jews of Hejaz were concentrated in several tribes in the areas of Yathrib (Medina), Taymah and Chaybar. It is sometimes said that the Jews there originated at the time of the last Babylonian king, Nabonidus (555 BC to 539), who spent much of his reign at Taymah in Northern Arabia and made campaigns from there south to Yathrib. In Nabonidus' Prayer (found among the Dead Sea Scrolls), the king refers to his being healed of an ulcer by a Jew from the exile.[9] It is inferred that many Jews of the Babylonian dispersion may have accompanied the king and settled there. However, as early as the reign of King Solomon, there was a major development of Israelite trading to the south and his control over Edom on the eastern flank of his port at Ezion-geber, (first subdued by his father King David — 2 Sam. 8:13f.), would have required many Israelite citizens and soldiers as far south perhaps as the area later known as Hejaz and some of these could well have settled permanently there to exploit a profitable living as traders and agriculturalists. Much later on, in Herodian times, Aelius Gallus set out in 24-25 BC with the tenth legion of the Roman army on an unsuccessful mission to conquer Arabian Felix (Southern Arabia) and King Herod of Judea arranged for an auxiliary Jewish contingent to act as a link between the Roman army and the Jewish communities of Arabia, and many of these may have remained in Southern Arabia or in Hejaz.

Therefore, we have to understand that, before the time of the Prophet Muhammad's first visions (Qur'an S. 53:1-18) and his conviction, early in the seventh century AD, that he was commissioned to be 'the messenger of God', there were many Jews permanently domiciled in Southern Arabia and in Hejaz. At the beginning of the seventh century AD Zoroastrian Persia had control of the Yemen, Christian Ethiopia was connected with Byzantine Syria, while Nestorian Christianity and Judaism within Arabia looked to Persia for protection. The caravan-trading centre of Mecca, half way between the Christian city of Najran in the south and Jewish Medina in the north, was controlling the great trade route from the Arabian south coast north to Gaza and the Mediterranean world or to Damascus, through the powerful tribe of Quraysh. Since the sixth century AD, Mecca had grown to be a powerful commercial and holy city in its own right. Islamic historians refer to the pre-Islamic period as al-Jahiliyah: 'The time of Ignorance'. However, that is a relative term and ought not to be misinterpreted. Mecca was already the Arabian city of pilgrimage (together with 'Arafat, the sacred mountain), centre of poetic recitation, city of the Haram, sacred precinct, city of the Ka'ba — the most sacred sanctuary (now inside the mosque of Mecca). The tribe of Quraysh believed itself to be descended from Ishmael and Abraham, inspiration of the sacred mountain and its holy shrine. Muhammad was born about the year 570 AD and became a city-dweller. Already the city of Mecca, and the two other important Hejaz cities of Medina and Ta'if, had achieved a large degree of integration with nomadic Arabs and Islam was to enlarge and maintain to the present day that central role of the Hejaz. The dominance of the Hejaz combined with the collapse of the Persian empire and the weakening of the Byzantine hold opened the way for an upsurge at that time of Arab influence. Nevertheless the spectacular nature of the unification and power of the Arabian world must largely be attributed to the personality and sense of timing and destiny of the Prophet Muhammad.

Muhammad's early visions and mission clearly imply a Biblical knowledge and background, gained perhaps through earlier friendships with Jews. Thus at his inaugural vision at the top of the mountain, where he was about to cast himself to death over a cliff, a voice restrained him: '"O Muhammad! Thou art the apostle of God and I am Gabriel' (Islam ed. J. A. Williams, New York, 1963, p.48) I raised my head towards heaven to see and lo! Gabriel in the form of a man, with feet astride the horizon, saying, 'O Muhammad! Thou art the Apostle of God and I am Gabriel'".

The Prophet was rescued from the mountain and told his wife, Khadija, of his vision and she told her cousin Waraqa, who cried: 'Holy! Holy! Verily, by Him in whom is Waraqa's soul, if thou hast spoken to me the truth, O Khadija, there has come unto him the greatest Namus who came to Moses, and lo, he will be the prophet of this people.'

Namus appears to be a transliteration of the Greek nomos, which since the beginning of the Septuagint version in Alexandria (Egypt) in the middle of the 3rd century BC has been the rather inadequate Greek translation of the Hebrew word TORAH. Clearly, in pre-Islamic Arabia the word nomos had come to include both the divine revelation itself and the heavenly agent who delivered the message. So Namus here stands for the angel Gabriel and the divine revelation to Muhammad. One source seems to have understood that Waraqah was a Jew;[10] but there is no confirmation of that, although Muhammad seems to have had family connexions in Medina. The angel Gabriel is mentioned specifically in the Qur'an only three times; however, he appears by implication more often than that by means of the word 'spirit', as when we read (Q.S. 26:193): 'Truly it is the revelation of the Lord of all Being, brought down by the faithful Spirit upon thy heart . . .' In the Bible there are many instances of angels (c.f. Genesis 18:1-10); in the Book of Daniel the archangel Gabriel is mentioned twice (Daniel 8:16; 9:21) (and twice in the New Testament — in Luke's Gospel Chap. 1) and the archangel Michael three times (Dan. 10:13, 21; 12:1).[11] In post-Biblical Judaism, however, there are frequent mentions of angels, including the seven specific archangels. Michael is said to be the preferred angel of Israel; but Gabriel is often the messenger of God to man (Bereshit Rabba xlviii; lxxviii). Instead of the angel (mal'akh) who slew the Assyrian army in 2 Chron. 32:21, the Targum names Michael and Gabriel; "the man dressed in linen, with the writer's case at his waist" (Ezek. 9:3; 10:2), Yoma lxxvii identifies with Gabriel. Even Muhammad's concept of 'messenger of the Lord' for his role as prophet is Hebraic in style, (cf. 2 Chron. 36:15-16; Isa. 42:19; 44:26; Hag. 1:13, cf. also Mal. 3:1) — indeed, throughout the Bible the role of the genuine prophet is to be present in the council of the Lord and to bear the divine message to the nation.

(To be continued in a later issue.)

1. A basically non-Semitic people and culture which, after the conquest of Sargon I, became a mixed Sumerian and Semitic society.
2. A Hurrian, non-Semitic city, which became the centre of the kingdom of Mitanni and is now in southern Turkey.
3. cf. the covenant concept of Gen. 9:8-12; 15:6f.
4. cf. the sister-status of Sarai and the giving of marriage of Hagar the Egyptian, Sarai's handmaid, Gen. 16 and 21.
5. Isaiah 41:8; 51:2; 2 Chron. 20:7; Ben Sira 44:19-21; 1 Macc. 2:52; Epistle of James 2:21-23; Matt. 3:9; Luke 16:22f. Qur'an S2:115f.
6. In the latter part of which would come the famous trade and other negotiations between the Queen of Sheba and King Solomon — 1 Kings 10:1-13.
7. cf. the reports of the renowned Spanish Muslim geographer, Abu 'Ubayd al-Bakri (11th century), who tells how Jews and Christians were still in Najran and Yamama during the reign of the Caliph Omar; also cf. letters found in the Cairo (Fostat) Genizah, relating to mutual and financial connexions still in operation between Jews of Iraq and Southern Arabia, as well as relations between these two and Cairo. The great Maimonides himself wrote his Epistle to Yemen in the twelfth century AD).
8. Some of these arrived in Israel during the second aliyah; but the main group arrived after the establishment of the state of Israel — "operation magic carpet". Reports continue to circulate about there being pockets of Jews still living in North Yemen.
9. See G. Vermes: The Dead Sea Scrolls in English — 1968, p.229.
10. See T. P. Hughes, Dictionary of Islam, London, 1885. Lahore revised version p.429.
11. And twice in the New Testament — Ju. 9; Rev. 12:7.

KADIMAH LIBRARY

After a long period of unfortunate neglect, efforts are currently being made to reorganise and revitalize the Kadimah National Library. The initial action has been to divide the library into two sections viz English and Yiddish. The English section has been moved to the first floor of the library situated at 7 Gordon Street, Elsternwick (next door to the Classic Theatre) and reading facilities have been installed.

It is realized that a large section of the Melbourne Jewish community require books in English on Jewish topics. Unfortunately the selection of English books at the moment is somewhat limited, however it is intended to quickly expand the English Language Library and provide a Judaica information centre for use by the Jewish community at large. Consequently the reorganization of the English section has been the first area of concern.

As well as collecting works of fiction of important Jewish writers it is intended to build a comprehensive reference collection with particular emphasis on Holocaust literature, Jews in pre-war Europe and Jews in Australia.

The English language library is now operational and new borrowers are welcome.

All books have been catalogued on a subject, author and title basis so that books are easy to find. A range of periodicals is also available.

Unfortunately the current library hours are limited
Sunday 11 a.m. — 1 p.m.
Tuesday 7.30 p.m. — 9.30 p.m.

These will be extended should it be required.

The management of the Library welcomes your suggestions for areas of improvement. These should be forwarded to:

The Librarian
Kadimah National Library
7 Selwyn Street, Elsternwick 3185.

Donations of English books on Jewish topics would also be gratefully accepted. Please contact the above address should you wish to make a donation.

Now that the English language library is operational it is intended to reorganize and update the Yiddish section.

Regular notices will appear in this publication detailing new acquisitions and other library information.

A complete list of books held in the Kadimah Library is available on request from the Librarian.

The Bezalel Fellowship of Arts

by Albert Krantz

The Bezalel Fellowship of Arts in Melbourne was formed in 1963 in the desire to create a Jewish group with a common interest in the creative arts. Its first President was the internationally-famous sculptor Karl Duldig who later also became President of the Association of Australian Sculptors. The Foundation Patron was the distinguished Jewish artist Percy White who began his career in 1903 at the Royal Academy of Berlin where he studied under the tutelage of Max Liebermann. Dr. Morris C. Davis was the first Chairman of the Committee, Felix Werder and Martha Ash were the first Vice-Presidents, Hans Friend was Deputy Chairman, Slawa Duldig was Honorary Secretary, while Committee members included Mena Werder, Adela Shaw, David Kwiatkowsky, George Silver and Marie Rooke.

The main objects of the Fellowship were to promote within the Jewish community an interest in the Arts, to give support and encouragement to individual artists, and to do so in a practical way by awarding scholarships and prizes both to promising schoolchildren and to deserving artists, whether they be members of the Fellowship or not. (David Kwiatkowsky, a foundation committee member, was an early recipient of such a scholarship, and this very gifted and successful young artist was at his peak when he tragically lost his life in the 1973 October Arab-Israel War).

Named after the first Jewish artist mentioned in the Bible[(2)], the Fellowship shares the name Bezalel with the very fine School of Art in Jerusalem. It has also established more tangible links with the Israeli School and when this became the Academy of Arts and Design for the training of students in all forms of creative art, this bond was greatly strengthened. The Fellowship became Friends of the Israel Museum and its pattern of activities became dominated by a desire to assist the Academy of Arts and Design, the Museum, and the School of Art in Israel. This was achieved by the conduct of exhibitions, the first of which was held in the Toorak Galleries in August 1963. This exhibition was opened by Dr. Leonard Cox who was famous for his Chinese Collection which he later donated to the National Gallery of Victoria. Subsequent annual exhibitions have furnished members with the opportunity to display their work, and the standard in all these endeavours has been very high. In 1973, a Special Art Auction conducted at the Elwood Talmud Torah premises under the supervision and honorary support of well-known auctioneer Graham Joel, raised a very substantial sum for Bezalel Fellowship of Arts and for Keren Mishpachot Hagiborim, while an Art Exhibition

(1) Albert Krantz recently returned from a visit to the Bezalel Academy of Arts in Jerusalem, where he and his wife presented a number of scholarships to deserving students of the Academy.

(2). "And Moses said unto the children of Israel: 'See, the Lord hath called by name Bezalel, the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah. And He hath filled him with the spirit of God, in wisdom, in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship. And to devise skillful works, to work in gold, and in silver, and in brass, and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of skillful workmanship." (Exodus 35:30-33).

"Gossip" by Sonya Weinfeld

Albert Krantz "So Moses went down unto the people and told them," (Exodus 19:25).

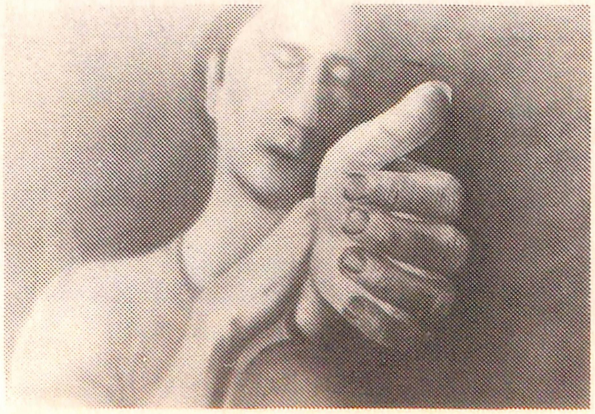

"Hands" — Ruth Spivakovsky

held in Kew in the following year raised funds for several other worthy causes. Over subsequent years, thousands of dollars have been raised for scholarships.

Among the artists whose names are recorded in catalogues of exhibitions over the years are Martha Ash, Dorothy Baker, Alfred Calkoen, Sir William Dargie, Morris C. Davis, Rosie Dorin, Karl Duldig, Frances Einhorn, Hans Friend, H. Goldberg, Louis Kahan, Betty Kohn, Jack Koskie, Albert Krantz, Bernard Lawson, Victor Majzner, E. Marcuse, Mirka Mora, Marie Rooke, Ken Scarlett, Adela Shaw, Josef Silverstein, Hymie Slade, Raymond Smith, Ruth Spivakovsky, Devi Tuszinski, Sonya Weinfeld, J. Weingrow, Felix Werder and Anna Zandberg. Harold Freedman, noted state artist, gave a number of demonstrations in painted and mosaic murals; Sir William Dargie (Australia's most celebrated Archibald Prize winner) and Joseph Brown O.B.E., Australia's most prominent art critic and collector, were amongst the lecturers to the Fellowship while enthusiastic support was also given by the foremost women's artist Eric McGilchrist. Honorary members include Sir Zelman Cowen, Louis Kahan and Devi Tuszinski.

Although it is impossible to enumerate all the achievements of Bezalel members, there are some which merit separate mention. These are: the sixteen superb paint-on-glass windows at the Elwood Talmud Torah Synagogue symbolishing the various Jewish Festivals, and the windows at the Montefiore Homes, created and donated by Adela Shaw; the magnificent Menorah in bronze and granite made and donated by Raymond Smith R.A.S., and the outstanding wall sculpture by Karl Duldig enhancing the entrance of the same synagogue; the mosaic windows of the East Melbourne synagogue carried out in a fused-glass technique by Morris C. Davis C.M.G. which provide a colourful atmosphere to this synagogue now in its 110th year; and the stained-glass windows of Rimona Kedem in the Toorak Synagogue.

"Beauty in the eye of the beholder" is all very well, but with the Bezalel Fellowship of Arts, participants become creators as well as beholders, and life assumes a much richer form than one could possibly visualise from the sidelines of non-participation.

Percy White by Adela Shaw (1964)

Zandberg Anna — "Living City"

"The Old Hut" — Morris C. Davis

Martha Ash — Mosaic Mural

Founders of "Bezalel"

THEY MARCHED US AWAY*

by Maria Lewitt

They marched us away and I wasn't even sure why they were taking us.

In the morning they rang at the gate, our fugitives ran to the hideout, Shelminka barked and it all seemed like a repetition of some constantly recurring nightmare, one you dream often, knowing what will come next and being unable to prevent it.

When Olga opened the gate, the soldiers ran inside, guns at alert and demanded all people between fifteen and thirty to go with them.

'Please leave them with me', pleaded mother. 'I lost my husband in the war, all I have are my two daughters.'

'No one is going to hurt them. They will be back home before dark. A day's work in the open won't do your girls any harm. Schnell, schnell,' they urged us and I was glad there was no time for kisses and goodbyes.

They marched us, Tania and I, and while we proceeded, the other groups of escorted youngsters joined in with us. Dust, still air, not even a leaf moved, the empty road and only women stood in front of their houses staring. Sometimes a dog ran alongside and the birds drew circles in the tall sky. Flies travelled on people's backs and once disturbed, buzzed while performing hieroglyphic acrobatics in the air. It lasted a moment or two, till they settled on somebody's back again.

We reached the village square. The church stood there quietly, forlorn. A tiny church, all white with a slender steeple. A few very white, puffy clouds hung above, as if planted by the hand of some pedantic artist to complete the idyllic picture.

The shops were all shut and we were allowed to sit down.

'Where are you going to take us?' someone daring asked.

'You'll learn soon enough' the soldier who answered was as young as us, but he carried a gun and he looked at us with contempt and power.

'We were crazy to go' I whispered into Tania's ear. 'Next time we'll hide.'

'Do, d'you thing they will kill us?' Tania's breath was as hot as her thoughts were freezing.

'Don't be stupid,'' I hissed.

'Look,' Tania said aloud and heads turned to the main road. A small detachment headed toward the square and before they entered they burst into song. 'Heil-li, heil-lo.' The goose step splendid in its barbaric way. Some from our group stood up and were immediately pushed to a sitting position again.

The officer barked a command in a Wagnerian voice while his soldiers marched on the spot before they came to an abrupt halt.

The officer stood in front of us as if on a tripod.

'Achtung!'

We were now completely surrounded and wherever I looked I saw shining flashing boots, also in tripod position, obviously to support the swift upper part of the body firmly; they watched us and recorded every movement clicking all the time.

'We have assembled you here today . . . The situation demands it,' the officer started and I was angry with myself and wondered why we hadn't tried to escape when there had been only a few soldiers.

There was one civilian standing with the official party.

'As you must know from the press some Communists detatched themselves from the Russian army and are on the run. They might reach your homes. I don't have to tell you what it means. It means pilfering; it means rape; it means death to your loved ones. Therefore in order to protect you, we have to build a stronger defence line; it's more in your own interest than in ours. Because the final victory will be with us before long. Our army is at the gates of Moscow, at the gates of the oil fields of the Caucasus. Before long, as I said, we'll join with them to crush the shaky Communist Army once and for all. When their morale is at its lowest and their incentive to fight nil. We want your cooperation.' Let me remind you of Katyn, let me remind you of the Russian atrocities. We are a civilised people' we are ready to defend your homes, your ageing mothers, your young brothers and sisters . . . Long live Germany. Heil Hitler.'

The civilian translated the officer's address into Polish adding a few more words here and there, planting fear and underlining the urgency to be loyal towards the 'cultural, western democracy of German people,' in comparison with the 'primitive Russians, renowned for their cruelty'. He stressed that once the war was over, he was more than certain, the Germans would establish a new Polish State, free of Jews and other subversive elements which at present they couldn't do because they were too involved in fighting for freedom and defending democracy. Therefore it was our sacred duty towards Poland and our families to build a functional defence line.

Someone commanded us to get up, so we did. We formed an orderly column, were handed shovels and picks and were ordered to march.

Tania ended a few rows in front of me. I wanted to join her but was stopped and couldn't. We marched carrying the tools over our shoulders, heavily guarded by our friends and saviours. They prompted us to sing which some did and the others joined only after being persuaded by our benefactors. We walked, our faces wet and lips dry. My pick weighed more heavily with every step as everybody's must have done.

They turned us from the main road, right through the scrub. Heather, spiky turf, brittle branches. We trampled over them. We were not permitted to break ranks and I felt as though I was surrounded by bayonets. We pushed and swayed, some fell to the ground. They yelled and shouted, they laughed. In the end they allowed us to break our ranks. The air was saturated with the fragrance of firs and young pines. I

---

*An extract from Maria Lewitt's manuscript "Years Without Spring" which won the Alan Marshall Award for 1979.

felt hungry. We struggled through the very centre of the scrub. The density didn't allow any breeze to penetrate, the undergrowth was uneven, in places soft and tempting. Everyone must have known the feel of surroundings like that, must have rested in such a place on such a day, when we were free.

The winding path twisted, turned and I thought that all our folk dances and tunes must have been born in spots like this.

Rabbit droppings galore. Tania and I collected them as kids and thought they were nuts. And one day when we played hide and seek we discovered a secret hideaway. Its walls were lined with young firs, perfect isolation from the outside world. The entrance was well hidden, actually we had to force an entry through the thick branches. Our legs and arms were constantly covered with scratches and once mother thought we had the measles or some other dreadful disease. Then she accepted our version and pleaded with us to be more careful while collecting blackberries. We were so pleased we hadn't disclosed what we were doing and kept on returning to that place for the whole duration of our holiday. Our very own place which nobody else ever suspected to exist, where the floor was of moss and heather, the walls of fir branches and the sky was our ceiling. The whole area was restricted but large enough for us. We loved to stretch on the ground, watch the clouds and tell each other stories full of horror and magic. Only our beloved dog, Lord, named after an English lord, because he looked so distinguished and noble, was welcome to stay with us. Then one day when we arrived, there was a big turd right in the centre of our paradise. The air was vile and thick maggots crawled all over. Huge flies buzzed and we almost cried for our paradise lost. We never returned to that place again. We stopped telling each other stories. To listen to Tania's full of horror, I needed the protection of the sky. I refused to listen. And she too didn't want to listen to my 'lies' any more and besides 'it was much more fun to play policemen and robbers anyway'.

How many years ago was it, fifteen, fourteen? Good old hiding place. I marched, thought and then someone shouted the command and we stopped. A few soldiers ran past, the earth thumped, quivered, there was a lot of running, commotion, the orders were given and then a salvo, just so very near and so very dry and then there was that cry spiked with agony, another shot, a full scale of agitated voices and someone laughed. Thick, insolent laugh and 'shnell, shnell'.

The thicket resolved itself into an uneven clearing where the trenches zigzagged and the freshly dug soil mounted.

They ordered us to dig. A young man next to me said that his mate hid in the thicket because he wanted to run away and what do I think, maybe it was him they shot. He cried, 'so what d'you think, is he dead or what?'

'I don't know.'

'D'you think I should ask theeeem?'

'I don't know.'

We sweated, my eyes were prickling. My back, my arms, my legs, my whole body hurt. Oh, how it hurt, but we dug and dug and dug, hardly ever being allowed to stretch. And I remembered how on the eve of the War we worked on trenches and how enthusiastic we were. How we sang songs and were sure of instant victory. All my friends who never lived to see the end of all that madness.

A young man met his death in that thicket; he wanted to return home, an unforgivable crime in the eyes of those who will force others to do things which shouldn't be done in the first place.

I wondered how long they were going to keep us here. My stomach was all tight, throat dry and the day was so unbelievably beautiful that it hurt.

And then they allowed us to stop. They gave us water to drink, divided us according to sexes and I found myself with Tania again. The air trembled and was filled with distant detonations and I trembled too. So the front was approaching.

'Quick, quick,' our masters shouted, 'hurry up. That section must be completed before the thunderstorm.' They were nervous and as a result became more efficient. I wondered how they felt, what went through their minds and if they trembled too.

The mounting soil shaded the trenches so it was cooler to dig, though we had to throw the soil higher. A soldier stopped just above us, he was fat and sloppy, if there ever was a sloppy man in the German army. His face was all lined and quite stern.

'You don't have to kill yourselves. Take it easy. It's useless anyway.' His face was very severe and I wasn't sure if the voice belonged to him. And then he shouted 'schnell, schnell!'. 'Useless I'm telling you. Half of Russia is dug up, half of Poland . . . Schnell, schnell. Donnerwetter noch ein mal,' and he moved away.

We took his advice and slowed down in our work. I listened hoping to hear more detonations but there were none, the only sounds I heard were human, voices of power and sounds of fear.

We worked till the horizon turned orange-red. They commanded us to form ranks and the fat soldier collected all the tools. We were to leave them behind under his guard so that tomorrow morning they would be ready for us when we resumed our work. We were instructed to assemble at the square at 7 a.m. sharp and reminded that from tomorrow on we were expected to work faster and better, otherwise they would be forced to make us more productive.

We arrived home late in the evening. We were very tired but before we went inside we put our heads to the ground. The earth was absolutely still, only the frogs croaked nearby. Tania went inside but I stayed out a bit longer. The faces of the people I worked with were with me and the voice of that young man. 'You don't think th-e-e-e-e-y killed h-h-h-im?' I wondered what he would tell his mate's family and if they would go there at night to look for the body.

We hardly ate, Tania and I. We talked of what our slob told us and of the detonation which we heard. Everybody became excited and Marek and Julek copied the map of Poland. They marked Zelonka as a centre and drew circles every fifty kilometres and speculated how long it would take the Russians to liberate us.

Before we went to sleep it had been decided that neither Tania nor I should present ourselves for digging trenches ever again. We should have been hidden in the first place anyway. I couldn't agree more.

Julek woke me up at night when I screamed and cried. I dreamt I was a child again. I was on the way to our hideout, knowing that something terrible was going to happen. I couldn't go back because there was only

one path leading to it and when I looked back there was nothing. The body of a young man was lying in my hideout and it was covered with maggots and blowflies. And another young man stood there and kept on asking 'Do you-u-u think he is dea-ea-ea-ead? So I bent down to see; he had my father's face which changed to Irma's. And then Julek woke me up. He wiped my face, he held me close till I stopped shivering. The windows trembled again and again. So the front was approaching.

We stayed home Tania and I and nobody came to look for us. Later in the day Olga came with news that a German was slain near the trenches. Our slob, why he? The answer was simple, there was no justice or logic in time of war.

EXPECTATIONS

by Michele Nayman

Brenda Carradine was in the same class as I was right through school. She had thick red/orange hair and pale, freckled skin. It was her skin about which she was teased continually as a child and as a teenager, but which, in her early twenties, came to be regarded as an attribute of beauty and desire by an astonishing array of men.

At school, Brenda was witty and intelligent, and three of us — Brenda, Marcie, and myself — formed a tightly knit clique which would allow no outsiders. We studied hard, read a lot, and regarded ourselves as "those most likely to succeed".

Of course, since then, many of our classmates have "done better" than we have, whether in terms of money, professional status, or social prestige. On the other hand, many of our classmates have done a good deal worse.

The memories of our teenage years are not fond ones. Brenda, Marcie and myself found school tiresome, a hindrance to our participation in Life. And we **did** think of life with a capital "L". Life, for the three of us, wasn't going to be the settled suburban routine that our parents (and, indeed, everyone we knew) experienced; **our** lives were going to be filled with excitement, mystery, adventure. And adventure, to us at that time, centred around men. But not the loud and gangly boys we knew at school who wore smelly football socks and who tried to catch glimpses of us through the windows of the sportsheds when we were changing. The men we had in mind were very much taller. They had clear skin, a square chin, and liquid eyes. They were writers, painters, criminal lawyers, airline pilots, or architects. It was to be through our love for them and their love for us that we would be able to discard the ordinary cocoon of our upbringing and emerge as glittering butterflies.

But at the same time, we were children of the Sixties, and so we did not see our lives exclusively in terms of men: we expected to achieve things on our own. But the image of Mr. Wonderful was always in the background, and in that respect our fantasies were probably little different from those held by our mothers when they were the same age as we.

As we got older, however — as we graduated and took jobs — we began to realign our thinking in light of the Women's Movement. Men no longer were first priority. Marcie graduated from Melbourne University with first class honours in politics and went to England to do a Masters at the London School of Economics, and then a Ph.D. in America at the University of Chicago. She married a sociologist, and the two of them took up teaching appointments at various colleges and universities on the east coast. I remained in Melbourne and became a town planner, working at first for the government and then for a small private consulting firm in which, after some time, I was offered a partnership.

Marcie and I kept close contact during these years and crossed the Pacific twice to visit each other. Once, we even met half-way, in Hawaii, just after I had divorced my first husband. But the two of us saw Brenda only occasionally, and then usually by accident.

Brenda also had enrolled at Melbourne University, with the intention of majoring in psychology. But after three months she quit. Marcie and I were surprised — we always regarded Brenda as the brightest of the three of us, though we may not ever have admitted it. Brenda quit without even discussing it with us, and we were surprised and offended by that, too.

But Brenda had changed since starting university. She had moved out of her parents' home in Canterbury and had taken a flat by herself in Fitzroy. Marcie and I visited her a week or so after she had moved in, and marvelled at the double-bed, the coffee-table, and the spices on the kitchen bench. The next time we visited her, we were introduced to a man called Ted who was at least ten years older than we were. We marvelled at him, too. The times we tried to see Brenda after that she was always out, and she never tried to contact us. Occasionally we would see her in the city — in a restaurant or at a play — and she was always with a different man.

Then Brenda disappeared, and the next we heard of her she was living in Sydney with a stage manager, and was working at the Nimrod theatre, involved with make-up, props, and selling tickets. Marcie and I went to Sydney for a vacation at the end of our first academic year. Brenda's mother had given us Brenda's telephone number (together with the comment "Don't send her my regards"), and we rang Brenda as soon as we got off the train. She suggested we meet her at a restaurant for lunch.

Brenda was twenty minutes late. She apologized for this and sat down. She had allowed her hair to grow, and its length and thickness gave it the appearance of a mane. Her green eyes were expertly made up with mascara and green eyeshadow, and she wore beige boots and a green knitted dress that clung to her full breasts and wide hips. The men in the restaurant couldn't help looking at her.

The three of us talked. Brenda seemed reluctant to talk about herself, but she didn't want to appear im-

polite so she answered our questions. Yes, she was still working at the Nimrod; no, she was no longer living with the stage manager, but was living in the same flat, which she now shared with Tony, the set designer. She and the stage manager were still friends ("you can't afford not to be, when you're working in the theatre"). No, she did not regret having left university; and, yes, she was happy. After lunch, Brenda wished us well and said it had been lovely seeing us. She was warm, but she seemed distracted, her thoughts elsewhere.

It was two years later when we heard of Brenda again. Another one of our classmates had been to a play in Adelaide, and had noticed Brenda's name listed in the program as assistant stage manager. Marcie wrote a letter care of the performing group with which Brenda was associated. There was no reply.

Several months later the performing group came to Melbourne for a short season at the Pram Factory theatre. Marcie and I went to see the play, and we had coffee with Brenda afterwards, at a terrace house in Carlton where Brenda was staying. She had grown a little fatter, but her hair was as luxuriant as ever, and she still radiated a general aura of desirability. She also still had that same sense of distraction or absent-mindedness about her. I wondered which of the men staying in the house was with her. Everyone called everyone else "darling", so it was difficult to tell. At about 2 a.m., a tall, thin man with glasses and dark hair kissed Brenda on the ear and told her it was time to go to bed. We said good-bye, and Brenda again wished us well.

When we graduated, Marcie and I each received a postcard from Brenda who was in Brisbane. The performing group was doing well, she wrote. The director had accepted a job somewhere else and the group had offered Brenda the chance to direct. Marcie and I sent a telegram congratulating her.

Two years after we had graduated, Marcie was already studying in the States and was about to marry. I managed to get time off work, and flew to Chicago for the wedding. I had missed Marcie terribly, and wanted to talk to her about the uneasiness I had sensed since having left university. "Don't you feel that this is not the future we had envisaged?" I wanted to say to her. "Doesn't it worry you that our lives seem to be turning out ordinary after all?" But Marcie, naturally enough, was excited and preoccupied, and so I didn't mention what had been bothering me. I was bridesmaid, and I enjoyed the wedding immensely, though I couldn't help wondering if it was possible for a person with Marcie's expectations to stay happily married for very long.

As a matter of fact, Marcie's marriage **has** been happy, and I'm pleased that it has. My own marriage, a year or so later, was a complete distaster and only lasted six months. My second marriage has been reasonable if uninspiring. I got married a second time because anything is preferable to living alone. Of course, I had to lower my expectations with regard to a partner. It was Gary's second marriage as well and perhaps he, too, had learned to lower his expectations.

So Marcie and I settled down to solid husbands and solid jobs. Brenda's life was different. She did not marry, did not buy a suburban house, and did not take a nine-to-five job. Her income was erratic and precarious, but she travelled over much of the English-speaking world — Australia, Britain, Canada, South Africa — and worked in all aspects of the theatre except acting. She preferred to work behind the scenes, she said — to construct sets or direct. And, from what Marcie and I could gather from Brenda's infrequent letters, from friends, or from the odd newspaper or magazine article, there was always one man or another in Brenda's life. And some famous men, too. One playwright she took up with had been well-known for a play he had written in the early Sixties. His fame, ten years after, was for his drinking, and I read of one account in a magazine that the playwright had, whilst drunk, punched a fellow playwright at a party, and then had to be accompanied home on the tube. It was after this incident in London that we got a letter from Brenda in South Africa. She had left the playwright, the letter said, and had got a two-month job in Johannesburg, directing some African plays.

Whilst there, Brenda took up with an American night-club entertainer who had an engagement at one of the hotels. Brenda stayed on after her contract had ended, but when the entertainer returned to the States, Brenda came home.

My husband, Gary, didn't like her. I think he reacted against her strong spirit of independence. Either that, or he didn't want to admit to himself or to me that he found her attractive. Brenda stayed with us for about two weeks before going back to London. "You have a good job," Brenda said a few days after her arrival in Melbourne, "and a good man, and a nice house." I wasn't sure if she was paying me a compliment or being sarcastic — her offhand manner and absent-mindedness made it impossible to distinguish. I tried not to allow myself to become too defensive, but Brenda made me wary of what I said to her, and so we were not close during the two weeks she was here.

We did have one talk, though, which approached the closeness we had had whilst at school. "Do you not find yourself cynical after all the men you've been involved with?" I asked. "Men?" Brenda echoed and, yes, she sounded cynical, "it really is difficult to respect them, don't you find? Even the most talented or successful men are hemmed in by their perception of their inadequacies." I must have looked amazed, because Brenda laughed. "I've yet to find a man," she said, "who doesn't need continual comforting and encouragement." She tilted her head to one side — a mannerism I remembered from school — and looked thoughtful. "And yet," she continued, "when you give them your warmth and support, it's almost as if they're embarrassed by it, or maybe by their need for it. They withdraw, or they sulk, or they accuse you of stifling their creativity, or they just leave. Either that, or they make it so bad that I have to leave."

This brief monologue left me speechless. It did not fit in with my image of Brenda at all. Brenda smiled. "Maybe I've just been unlucky," she said, "or maybe there is something about me that attracts such men, or makes me attracted to them. My life's like a spiderweb. I'm the spider, and my web catches a lot of flies. But either the flies escape or they turn out to be unappetising."

Perhaps Brenda had appreciated the talk we had had, or perhaps she had sensed my envy and was trying to make me envy her less; whatever the reason, Brenda began to write to me from London more frequently, and her letters were carefully balanced. As always, her letters mentioned the plays she was involved with, and the parties she had been to. But Brenda also wrote about her fear of growing old, and about the melancholy she

sometimes experienced when she was out of a job or when she got into bed at night alone.

And then the letters stopped. A month or so after I had received Brenda's last letter, I got a phone call in the middle of the night from Marcie who was visiting London as a guest lecturer at the City University. Marcie sounded excited and disturbed and it took me a while to work out what she was saying. "It's in all the newspapers here," she said. "Brenda is on the front page. One of the Ministers in the government has been involved in some sort of financial scandal. The wife of the Minister is suing him for divorce on the grounds of adultery, and Brenda's name is mentioned as the woman concerned. There's even a photograph of her. She's cut her hair."

The story made the Australian newspapers, and I kept all the clippings. Every morning I would check the letter-box with impatience and curiosity, hoping for a letter. I didn't get one, though, and neither did Marcie. The last we heard about Brenda, she was living in Florence and had opened a restaurant there.

PEACE FOR ZION

by Liliane Bentata

Dateline: Cairo, 14th May 1978.

David Harari steps out onto the roof of the Nile Hilton Hotel. He stares at the street-light reflections in the fast flowing Nile. It is years since he has last watched it roll on its eternal journey to the sea.

He straightens up and glances at his watch. There is another twenty one hours . . . twenty one hours until Egypt will sign the Peace treaty with Israel . . .

David has been chosen with two other journalists to represent the Jerusalem Post. A delegation of seventy Israelis is in Cairo for the occasion: the signing of a peace treaty between the two former enemy nations, on the thirtieth anniversary of the foundation of the State of Israel.

Daved had been expelled from his country thirty one years ago with his fellow Jews. Now the fact that he is to be a witness to this declaration of peace means a great deal to him.

It is easy, standing on the balcony overlooking the Nile, to become engrossed in memories of long ago. It is easy to re-live his life from the time he had left Egypt for Palestine at the age of eighteen, to now, May the Fourteenth 1978 . . .

David gives himself a mental shake. It is getting late and he has a lot to do before retiring. He wonders idly if he should shower before bed. Reluctantly he leaves the rooftop balcony and returns to the suite that he shares with his fellow journalists. It is empty and in darkness. He opens the balcony doors and gazes once more upon the Nile. Father of Egypt, it is called. The distant Pyramids can no longer be seen, they are clothed in darkness.

He lights a cigarette and thinks back, far back, to the day of his depature from Egypt with his parents.

"They had illegally entered Palestine early in 1947 and had been hidden in a kibbutz in the Galil. David, who was 18 at the time, had joined the Haganah for military training. In the following months he had to grow up very quickly. He lost his father during the bombing of their kibbutz and he participated in his first real battle at Latrun. By the time the War of Independence ended he had decided not to remain in the army and joined the Palestine Post as a junior reporter. He could still hear the pride in his mother's voice when he earned his first by-line. Well, that was a long time ago . . ."

A chilly breeze sweeps in from the Nile and David closes the balcony doors and strolls to the drink cabinet. He pours himself a vermouth and as the memories crowd in again, sips it slowly, meditatively . . .

"Grab your gear, David! A mortar shell has hit a youth club in Ein kerem. We have to cover the story!" Photographer Amos Natzik's words were as urgent now in David's mind as they had been so many years ago.

David ran with him outside to his green car which he drove swiftly to the bombed clubhouse. The site was rather isolated; nevertheless a small crowd of people had already gathered around the dismayed club members. Several first aiders were attending to the wounded competently. Amos took some snaps while David questioned the eyewitnesses, trying to get some details on what happened. He was impressed by the spirit of the members; even in this time of disaster they were calm and efficient. Their meetings, he discovered, would now be transferred to somebody's garden shed.

David and Amos returned to their car just as another couple of reporters drove up. David beeped the horn and waved merrily, glad to have secured the information first.

During the drive home, David asked his friend about the activities of the club.

"What do they do?" Amos repeated, "Oh, the usual thing: they go hiking around Israel, Bible in one hand, to learn her history".

"Arise, walk through the land in the length of it, And in the breadth of it; For unto thee will I give it. And Abram moved his tent, And came and dwelt by the terebinths of Mamre, Which are in Hebron, And built there an altar unto the Lord." (Genesis 13:17-18).

"Oh!" David was silent as they reached the office of the Palestine Post. He fiddled with the steering wheel.

"When do they . . . uh, meet?"

"Every Saturday," Amos opened the car door, then paused and turned back to David.

"Peace for Zion" won third prize in the Short Story Competition conducted in 1978 by the Zionist Federation of Australia and New Zealand.

"And if you are thinking of joining, go right ahead, you will learn a lot about your country."

Three days later he had joined the group and began to discover more about the land and its inhabitants."

Now, David replaces the glass from which he has been drinking and walks to his bedroom. It is attractive, as with everything else in this elegant hotel. He undresses and then climbs into bed, and as he does so, he knows that tired though his body is, his mind will continue unravelling his past. Sliding down into a lying position between the smooth sheets, David directs his thoughts back, back to the 1956 Sinai Campaign . . .

"He was lying on his stomach on the desert sand. His eyes searched the darkness for a clue as to the whereabouts of the enemy. He heard the cracks of shots in the air. Something sticky and heavy fell on his leg with a thump. He pushed it away with stiff fingers. It was an arm. He swallowed and tried to force back a feeling of nausea. Blood was hardening on his face from a gash. A shell exploded right beside him. He saw coloured lights and his arms gave way beneath him. His left hand felt numb, dead; later on he discovered that it was only paralysed."

David looks at those fingers with a wry smile. He remembers the shock he had felt. But probably nothing like that of the fellow who had lost an arm. David shudders at the memory.

He wants to think of more pleasant things, but for an Israeli, the wars dominate life. He glances at his watch. It is 10.30 p.m. He wonders why his fellow reporters have not returned. No matter. They are probably out enjoying themselves in a nightclub, while he lies in bed and projects his past on the screen of his memory. He changes his position and lets his mind relive his 38th birthday . . .

"1967, the Six Day War . . . It had been a hot and dusty day. Every soldier in his unit thought longingly of a cool shower. But water was restricted and they were fighting another battle. The soldiers were guarding an outpost in the Negev from the attacking Egyptian patrol. David was planted by the slit window near his comrade-in-arms Gideon.

He fired, once, twice and there was an answering cloud of smoke. David ducked, but Gideon was too late. He fell dead at David's feet.

Someone crawled across the concrete floor, dragged Gideon out of the way and took his post.

'We're in a bad way, our ammo is almost finished.' David nodded curtly. One could not cry for a dead friend at war. His jaw tightened grimly and he aimed at an Egyptian who was sneaking close to the block house. The enemy screamed dreadfully and fell as the bullet sped home.

David was sickened, 'Here I am,' he told himself bitterly, 'on my birthday, killing another man. What am I doing? Man was not created to do evil. Then, why do I murder? Why?' He put a hand to his temple and pressed into the flesh. He felt confused and resentful.

He hurried to his neighbour who was scanning the sand dune and asked him.

'Why?' the man retorted, 'Because we are trying to protect our home land — why else?' And outside the war continued regardless.

David climbs out of bed restlessly and returns to the balcony where he sits in his pyjamas and wonders.

He knows now that the answer his neighbour had given was not sufficient. It seems that the world will never be at peace, despite tomorrow's declaration between Israel and Egypt promising peace. The day of world-wide friendship has yet to come.

"In 1970, the W.Z.O. had sent David on a lecture tour of Europe and the U.S.A. His talks had been very popular; young and old were expressing desire to visit or live in Eretz Israel. His audiences were touched by his obvious love for Israel. David himself was impressed by the friendliness of Jews abroad. Three months later, he had returned to Israel, a happier man.

'David — still up?" He turns from his thoughts to see fellow reporters Yacov and Danny enter.

'Don't answer. We're going right to bed.' Their voices grow faint as they close the bathroom door behind them. David hears a muted conversation over the running tap water. Finally the springs of their beds creak protestingly beneath their weights. A last few words, sighs and grunts and silence resumes.

Alone in the darkness, trying to understand what forces motivate men, David feels an obligation to continue with his memories, seaching the pages of his life.

"And then, his dreams were shattered. He was once more fighting for a nation he thought might never see peace; it was the Yom Kippur war.

After two days of waiting he was sent to the front. There, he witnessed some of the finest shooting he had ever seen by a woman soldier. He recognised her as Shira Ben Ami, the best Israeli markswoman at the time. He was impressed also by her cheerful devotion to her duties as a nurse. But it was her easy, glowing friendship which changed the admiration to love.

He proposed to her to the sound of explosions and gun fire. She was crouched in the trenches, her khaki uniform crumpled, her hair filthy.

'Shira,' he said almost shyly.

'Yes,' she did not even move her eyes from the target.

'Shira, I love you,' it came out in a rush.

'I know,' she said serenely. He stared surprised. She laughed huskily.

'Then . . . then, will you marry me?'

'David,' her hand crept into his. 'You don't know how long I have been waiting to hear that.'

He smiled in relief and happiness, and concentrated on shooting . . .

David returns to bed feeling lonely. He longs for the sensible, understanding woman who will now be asleep in their Jerusalem flat with their twins. Shira, of the plain face and inward beauty. He falls asleep at last, dreamlessly, content.

The following morning, David dresses, washes and eats briskly, eager for the events of the day to be underway. He has been chosen because of an article he has written on President Sadat's visit to Jerusalem.

The sky is blue and sunny. Everyone on the streets knows what today means. Every face radiates with friendliness and goodwill.

The palace hall where the peace treaty is being signed is already quite crowded. The Jerusalem Post reporters take their places and survey the room. There is a feeling of electricity in the air. David thinks of President Carter's wise words: "President Sadat is the

bravest man in the whole world." He is jerked back from his reverie by thunderous applause.

President Sadat and Prime Minister Menahem Begin are on the platform. They shake hands and sit down. A man in a blue suit stands up . . . the speeches have begun.

David Harari strolls around the Hilton Hotel suite, stroking his chin. Yacov is typing furiously while Danny inspects some photos he has taken of the ceremony.

David moves to a type-writer in the centre of the small sitting-room. He inserts a sheet of paper and begins to type:

"For Jews and Egyptians all over the world, this day, May the 15th, 1978, was one to be remembered and cherished. Everyone present at the ceremony recognised a feeling of thrill as, after several emotional speeches, the papers declaring a permanent peace were signed by President Sadat and Prime Minister Begin at 11 a.m., on the anniversary of the foundation of the State of Israel . . ."

Suddenly David wakes up with a smile on his lips. He looks around, past his sleeping wife — he is in his Jerusalem flat. It had only been a dream . . . or was it a vision?

The Light Of Sinai

Allen Afterman

Because the mountains of Edom are bare
the light of Sinai reflects clearly —
the Red Sea is its cream and silver mirror.
(Movement is a tanker at different still points).

Here
there are no glimmering oil lamps
or stained glass effects —
the light is the direct word of Abraham's God.

And if there is poetry in the Word,
beneath the surface undulates
the ornate world of Kaballa.

At the Holiday Village
the daughters of Israel are sprawled about —
sharp laughter is all along the shore
(— a stick is thrown, the alsatian goes bounding, splashing. . .);
the sons are again dark and strong.

To the taped music of Baal they recline at the bar
— enjoying the Red Sea, the crumbling mountains of Edom
as the light of Sinai shifts

brown to mauve

violet to red

orange to ash-

Covenant

Allen Afterman

Son, half-gentile child
I circumcised you —
forced you. I made you bleed.
The **mohel** uttered words
I neither understood nor believed.
That primitive hour with sweet wine we toasted.

I was afraid to love you,
afraid you'd turn against me —
your heart gentile
impregnable. . .
The son created,
we entered the ancient covenant
of the Fathers. . .

Not to leave your body perfect.

The Wheat Mirror

Susan Whiting

Shivers to my waist this morning.
Quick yawns. The green manes of seed shed chestnut light.
Sunbeams scatter through the wheat-stalk water.

Startled grasshoppers graze my ankles,
my sandals curling over the dry white stones like tongues.
The ground bristles with lizards and early summer cracks.

Shivering wheat returns light to the olive branches —
the wadi is ripening a river of apricot silk . . .

Among the stalks poppies float
like wounds,
reminders of the harvest

and I am become like the wheat
growing for the sacrifice,
invoking that ritual moment —

at my highest, at my heaviest blonde, come—
cut me back;
back to the litter from last year's celebrations,
to the shallow graves and broken pots,
to the burned stubble,
back to the donkey ploughing —

and I will arch cleanly backwards in culmination.
And my husks will hang on the wind
like a cloud of eyes
to watch the grinding and yeasting and rising
and baking and eating and planting.

Abusnan. Summer 1978
(near Naharihjah)
Susan Whiting

אַ פאַרקרומטן (distorted) בילד פון דעם, ווי דאָס לעבן האָט אויסגעזען. דער גרעסטער טייל פון די ביכער האָבן צופיל סענסאַציע, און נישט גענוג איז אויסגעפאָרשט געוואָרן" ווו איז אייגנטלעך מאַריאַ לעוויט געווען — ווו קיינער איז נישט געווען? — אַ צייט — אין וואַרשעווער געטאָ.

עס זעט אונדז אויס, אַז צוליב אַ ביסעלע רעקלאַמע — האָט מאַריאַ לעוויט זיך אַ היפּש ביסל פאַרגאַלאָפּירט — אָפּפרעגנדיק די גאַנצע חורבן־ליטעראַטור פאַר איר...

זי האָט, ווייזט אויס נישט געפילט, אַז זי האָט איבערגעכאַפּט די מאָס (און נאָך ווי!!!) לערנט זי מיט אונדז אַ נייעם קאַטעכיזם, ווי עס דערציילט די שרייבערין פון אַרטיקל קאָריע פּערקין: „מרס. לעוויט גלויבט, אַז יידן דאַרפן נישט באַשולדיקן די דייטשן פאַר גרויזאַמקייטן, אָפּגעטאָן מיט 30 יאָר צוריק".

ווילט זיך פרעגן: אויב נישט די דייטשן, טאָ וועמען זאָל מען אין דעם באַשולדיקן? ווער האָט אומגעבראַכט די 6 מיליאָן יידן, אויב נישט די דייטשן און זייערע מיטהעלפער?

די יידן באַשולדיקן נישט די דייטשן פון היינט. אַלץ וואָס מיר ווילן נאָר פון זיי איז: זיי זאָלן משפּטן די פאַרברעכער, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין מאַסן־מאָרד.

✶

נאָך דעם אַלעם ווערט גענוג טרויעריק אויף דער נשמה, צו זען וועלכע אויסדרוקן און געדאַנקען אַ שרייבערין לאָזט אין צירקולאַציע, כדי צו דערגרייכן איר ציל: פאַראינטערעסירן אַ פאַרלעגער, וואָס זאָל וועלן דאָס בוך פאַרעפנטלעכן.

מעם

שוין ווידער : „געשמאַק־זאַך"?

אין 1939 האָט דער דעמאָלטיקער סאָוויעטישער אויסערן־מיניסטער וויאַטשעסלאַוו מאָלאָטאָוו אין אַ פעסטרעדע — לכבוד דעם היטלער־סטאַלין „פריינדשאַפט"־אָפּמאַך דערקלערט: עס איז לאָגיש פאַר יעטוועדן קאָמוניסטישן פאָרשטייער, אַז „נאַציאָנאַל־סאָציאַליזם" איז אַ געשמאַק־זאַך און דאָס דייטשישע פאָלק האָט אַ געשמאַק פאַר דער נאַצישער אידיי. ער פאַרשטייט נישט, פאַרוואָס קריטיקירט מען דער סאָוויעטישער רעגירונג און די קאָמוניסטישע גדולים אין סאָוויעטן־פאַרבאַנד פאַר דעם דאָזיקן „פריינדשאַפט"־אָפּמאַך? פאַרקערט, מיר קענען זיין אפילו פאַרבינדעטע מיט די דאָזיקע פעלקער, וועלכן האָבן אַזעלכע „געשמאַק־אידייען"...

די קאָמוניסטישע דיאַלעקטיק צו באַרעכטיקן דעם סטאַלין־היטלער „פריינדשאַפט" אָפּמאַך, האָט געקאָסט דער וועלט צענדליקער מיליאָנען מענטשלעכע קרבנות, דערונטער 6 מיליאָן מענער, פרויען און קינדער פון יידישן פאָלק.

40 יאָר נאָך דעם דאָזיקן גרויליקן און ציניש „געשמאַק" אָפּמאַך, האָט דער געוועזענער לייבאָריסטישער פרעמיער־מיניסטער פון אויסטראַליע גאָף וויטלאַם און זיינע חברים, אייניקע לייבאָריסטישע פאַרלאַמענטאַריער, פאַרטיי־טוער און יוניאָן־פאָרשטייער, אָנטייל גענומען אין אַ פייערונג לכבוד דעם 10טן יאָרטאָג פון דער „געשמאַק" רעוואָלוציע אין ליביע און לכבוד זייער פירער, גאַדאַפי.

די דאָזיקע פייערונג — אין אַ קאַרלטאָנער רעסטאָראַן, איז אָרגאַניזירט געוואָרן דורך דער אַראַביש־אויסטראַלישער פריינדשאַפט געזעלשאַפט, צו וועלכע עס געהערן פאָרשטייער פון דער סאודי־אַראַבישער מלוכה און אויך פאָרשטייער פון אַלע אַראַבישע אויל־מאַגנאַטן.

נישט בלויז אין מעלבורן האָבן געוויסע לייבאָר־פאָרשטייער און טוער פון דער פּראָפעסיאָנעלער באַוועגונג אָנטייל גענומען אין דער פייערונג פון דער „רעוואָלוציע" אין ליביע, נאָר אויך אין דער הויפּטשטאָט פון ליביע — באַנגאַזי, האָבן די „פּראָמינענטע" לייבאָר־פאָרשטייער און פּראָפעסיאָנעלע טוער פון וויקטאָריע זיך באַטייליקט אין אַ פייערונג, איינגעאָרדנט דורך דער רעגירונג פון ליביע מיט זייער פאַנאַטישן מוסולמענישן פירער — גאַדאַפי.

איך האָב נישט דעם טעקסט פון דער באַגריסונג־רעדע פון דעם געוועזענעם פירער פון דער אויסטראַלישער לייבאָר־פאַרטיי גאָף וויטלאַם. עס קען זיין, אַז אויך ער און זיינע לייבאָר־חברים האָבן עפּעס ענלעכס געזאָגט ווי דער קאָמוניסטישער גדול מאָלאָטאָוו מיט 40 יאָר צוריק. איין זאַך וואָס איך ווייס יאָ איז, אַז די אויסטראַלישע לייבאָר־פאַרטיי האָט אין די יסודותדיקע פּרינציפּן פון איר פּראָגראַם דאָס פאָלגנדיקע: קאַמף פאַר שלום צווישן אַלע פעלקער און ראַסן; קאַמף קעגן פעאָדאַליזם און רעליגיעזן פאַנאַטיזם; דער הויפּט־פּרינציפּ: פרייהייט פאַר אַלע פעלקער, אָן אונטערשייד פון ראַסע, רעליגיע און קאָליר. טאָ פרעגט זיך די פראַגע:

צי ווייסן נישט די דאָזיקע לייבאָר און פּראָפעסיאָנעלע טוער, אַז די איצטיקע „סאָציאַליסטישע" פירער פון ליביע קעמפן מיט ביקס און שווערד קעגן די אויבן־אויסגערעכנטע מענטשלעכע פּרינציפּן פון דעם פּראָגראַם אין דער אויסטראַלישער לייבאָר־פאַרטיי, צי האָבן זיי „פאַרגעסן", אַז דער פירער פון ליביע — גאַדאַפי — האָט געשיקט מיליטער און געווער, בכדי צו העלפן דעם שוואַרצן נאַציסט אידי אַמין, וועלכער האָט אומגעבראַכט מיט זיין „נ.ק.וו.ד." קרוב 300.000 אומשולדיקע איינוווינער פון אוגאַנדאַ, באַנוצנדיק זיך מיט אַלע סאַדיסטישע מעטאָדן פון דער נאַצישער געשטאַפּאָ?

דער גרויל פון אונדזער צייט באַשטייט ניט נאָר אין דעם, וואָס מען האָט מורא פאַר דער געפאַר פון אַן אַטאָם־מלחמה, נאָר אויך אין דעם, וואָס די מאָראַליש־אידייאישע געפאַלנקייט פאַרכאַפּט וואָס מער און מער פירער פון פאַרטייען און באַוועגונגען אין דער פרייער און דעמאָקראַטישער געזעלשאַפט און ממילא נעמען אידייען־פאַרשווערכעריי און מענטש־שענדעריי די אויבערהאַנט.

י. א.

ווי ביי אַ סך פון זיין צייט און זיין דור אין חדר, האָט זיך מיטן חדר פאַרענדיקט. זיין אוניווערסיטעט איז געווען די שול פון דער האַרבערווירקלעכקייט. א יתום נאָך דעם יינגנג־פאַרשטאָרבענעם פאָטער האָט ער געמוזט צוהעלפן דער מאַמען, דער אלמנה מיט דער פרנסה פאַר דעם הויזגעזינט

ווי אַזוי האָט זיך ביי אַ יוגנטלעכן אונטער אזעלכע באַדינגונגען געקאָנט אַנטוויקלען אַ ליבע צו אַ בוך, אַ ראַפינירטער געשמאַק און חוש פאַר ליטעראַטור, ווי אַזוי ער האָט זיך דערוואָרבן וויסן אויף דער מדרגה פון אַ געבילדעטן קולטור־מענטש, וועט אפשר פאַרבלייבן אַ רעטעניש. עס איז אָבער כאַראַקטעריסטיש פאַר יענער צייט און יענעם דור וואָס האָט געשאַפן דעם טיפּ פון ידישן פאָלקס־אינטעליגענט, דער באַנוצער און באַשאַפער פון ידיש־וועלטלעכן, ווונדערלעכן קולטור־בנין.

ער איז געווען איינער פון זיי. איינער פון די וואָס לאָזן איבער מיט זייער אַוועקגיין אַ בלויז, וואָס מיר ווייסן נישט ווי אַזוי, אויב ער קאָן בכלל פאַרפילט ווערן.

אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן האָט ער זיך באַזונדערס געווידמעט צו העלפן אין דער טעטיקייט פון „מורשת״־פאַרלאַג אין ישראל, וואָס פאַרנעמט זיך מיט פאָרשן און דאָקומענטירן די חורבן־תקופה.

ער האָט זיך אידענטיפיצירט מיט דער „השומר הצעיר־מפ'ם״ באַוועגונג וואָס האָט נישט נאָר אַמנאָענטסטן אויסגעדריקט דעם סינטעז פון זיין נאַציאָנאַל־סאָציאַלער פאָליטישער אָריענטאַציע, נאָר אפשר אויך צום בעסטן אַנטשפּראָכן די אייגנשאַפט פון זיין כאַראַקטער, פון דעם געירשנטן שאַרפן חסיד אין אים — אַ כאַראַקטער וואָס גייט נישט אין לייכט אויף קיין אידייאישע הנחות, וואָס שטעלט זיך קעגן די דיסקאָנטירונג פון ווערטן, און פאַרבונדן מיט דער געוויסנהאַפטיקייט פון פערזענלעכן ביישפּיל.

ער איז יאָרן לאַנג געווען פאַרבונדן מיט דער „קדימה״. צו ערשט — ווי אַ מיטגליד אין קאָמיטעט, און די לעצטע יאָרן — דער ביבליאָטעקאַר פון דער „קדימה״־ביבליאָטעק. ביכער זענען נישט בלויז געווען זיין באַשעפטיקונג, נאָר אויך זיין ליבע. מיט פּיעטעט און זאָרג האָט ער אָפּגעהיט די ביכער, זיי געלאָזן איינבינדן, גערעדט וועגן זיי צום לייענער.

זיינע גוטע פריינד און חברים טראָגן אין האַרצן דעם צער פון זיין פריצייטיקן טויט.

י. ז.

„קדימה״־ביבליאָטעק

די רעאָרגאַניזירונג פון דער ביבליאָטעק איז אין פולן גאַנג. די ענגלישע אָפּטיילונג און דער שטודיר־זאַל קאָן שוין באַנוצט ווערן.

די ידישע אָפּטיילונג ווערט איבערגעשטעלט לויט די מעטאָדן פון מאָדערנע ביבליאָטעקן. די נייעסטע ביכער ווערן באַשטעלט.

ציייטונגען און זשורנאַלן פון דער ידישער וועלט (ענגליש און ידיש) קאָן מען לייענען אין באַקוועמען לייען־זאַל.

פאַרבייגייענדיק...

פון דער ערשטער וועלט־מלחמה זענען אין דער ליטעראַטור געבליבן זכרונות־ביכער, וועלכע האָבן געשילדערט די גרויליקע צייט, געשריבן דורך זעלנער אין די קאַמפן, אין די אָקאָפּעס — דאָס זינלאָזע פאַרניכטונג פון מיליאָנען מענטשן.

אין דער ידישער ליטעראַטור זענען די סאַמע פּאָפּולערסטע ביכער (איבערזעצונגען פון יענער צייט: „אויפן מערב־פראָנט קיין נייעס״ פון רעמאַרקן, און „פייער״ פון אַנרי באַרביס. (אגב: איבערגעזעצט פון פראַנצויזיש פון בינעם וואַרשאַווסקי).

נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה, וואָס איז געווען אָן אַ פאַרגלייך גרויליקער און שרעקלעכער אין איר אויסמעסט פון פאַרניכטונג, מיט די גאַז־קאַמערן און קרעמאַטאָריעס — דעם בייטראַג פון נאַצי־דייטשלאַנד צו די „קולטור־ווערטן״ פון דער מענטשהייט — זענען אָנגעשריבן געוואָרן אַ סך ווייניקער ביכער פון זעלנער, און אַ סך, אַ סך מער פון די — וועלכע האָבן דורכגעלעבט און איבערגעלעבט די דעגראַדאַציע פון מענטשלעכן מין — דורכגעפירט סיסטעמאַטיש און מעטאָדיש דורך די נאַציס. דער וואָס האָט באַזוכט די אַרכיוון פון געטאָ־מוזעאום ביים קיבוץ לוחמי הגיטאות, און געזען די ביבליאָטעק, וועלכע באַשטייט אויסשליסלעך פון זכרונות פון די, וועלכע האָבן דעם נאַצי־גיהנום איבערגעלעבט — קאָנען זיך ערשט פאָרשטעלן וויפל טויזנטער ביכער, אין פאַרשידענע שפּראַכן עס דערציילן אייגנטלעך דאָס זעלבע: מענטשלעכע געפאַלנקייט; נאַצישע ברוטאַליטעט און חיהשקייט; ראַפינירטער סאַדיזם און מענטשן־פייניקונג און דעם ווידערשטאַנד (פּאַסיוון אָדער אַקטיוון) פון די נאַצי־קרבנות.

מיר האָבן אויך ביכער, וועלכע דערציילן פוןביידע זייטן: פון סאָוויעטישע אַרעסטן און ראַוועסנבורגער קאָנצענטראַציע־לאַגער, ווי למשל די זכרונות פון בובער־ניימאַן, וועלכע האָט געהאַט דעם „מזל״ צו זיצן אין מאָסקווער בוטירקי־תפיסה, אין 1940 און שפּעטער אויסגעליפערט געוואָרן צו די נאַציס, און האָט איבערגעלעבט אין דעם ראַוועסנבורגער פרויען־לאַגער.

און אָט — 34 יאָר שפּעטער, האָט אַ פרוי (לויט איר דערקלערונג — אַ האַלב ידישע) אָנגעשריבן אַ בוך, וואָס געפינט זיך נאָך אין מאַנוסקריפּט. די שרייבערין הייסט: מאַריאַ לעוויט, און איר בוך (ענגליש) הייסט: „יאָרן אָן פרילינג״. דאָס בוך האָט געוווּנען דעם אַלען מאַרשאַל פרייז. דאָס איז נאָך איינער פון דער ריזיקער צאָל ביכער וועגן חורבן. אָבער מאַריאַ לעוויט באַנוגנט זיך נישט דערמיט. נאָך אײדער דאָס בוך איז דערשינען, טוט זי מיט איין שטריך פון פעדער אָפּפרעגן דאָס אַלץ, וואָס איז ביז היינט דערשינען וועגן חורבן.

לויטן „אידזש״ פון 1טן סעפּטעמבער האָט מאַריאַ לעוויט זיך אויסגעדריקט:

„א סך ביכער זענען אָנגעשריבן געוואָרן, וועלכע גיבן

נישט אָנרופן ביים פּאָליטישן נאָמען, צוליב געוויסע סיבות.

צום סוף בין איך דאַנקבאַר פר' בורשטין פאַר ברענגען אויף דער ליכטיקער שיין פאַר דער יידישער עפנטלעכער מיינונג היסטאָרישע פאַקטן, וועלכע זענען פאַר אַ סך פון אונדז נישט געווען באַקאַנט. אין דר. י. נ. שטיינבערגס ביכער און געזאַמלטע שריפטן קען מען לייענען נישט געפינען מער פאַקטן, ווייל ער איז אַזוי פּריציזיער טיק אַוועק פון אונדז אין דער אייביקייט. עס איז צו האָפן, אַז עס וועט זיך געפינען א יידישער אַקאַדעמיקער, וועלכער זאָל דעם גאַנצן ענין גענוי אויספאָרשן און באַשרייבן.

צום סוף וויל איך באַמערקן וועגן אַ כאַראַקטעריסטישן פאַקט, וואָס יעדעס מאָל ווען עס ווערט דערמאָנט דאָס וואָרט „קימבערלי" אין דער אויסטראַלישער פּרעסע, אַפילו אין דער אויסטראַלישער ענציקלאָפּעדיע, ווערט דאָס באַצייכנט אַלס געגנט ווי מען האָט געזאָלט שאַפן אַ יידישן „סעטלעמענט".

יאַנקל קעסלער ז״ל

(אַ דערמאָנונג צו די שלושים)

אין אָנהויב 1938 האָט יאַנקל קעסלער פאַרלאָזן פּוילן. די שווערע כמאַרעס פונעם אָנקומענדיקן וועלט־שטורעם האָבן זיך שוין דעמאָלט געקליבן איבער די פּוילישע הימלען. אין די יידישע שטעט און שטעטלעך איז אַלץ ווייניקער לופט געווען צו אָטעמען, איז אַלץ מער דער באָדן פאַרשווונדן פון אונטער די פיס. און דעמאָלט — ווען די עלטערע האָבן מיט רעזיגנאַציע געוואַרט אויפן אומבאַוווסטן און די ייִנגערע האָבן אומזיסט געזוכט אַ וועג אַרויסצורייסן זיך פון דער פּאַסטקע; ווען די ענגלענדער האָבן פאַרמאַכט אַלע מעגלעכקייטן פון עליה און די לענדער פון דער וועלט האָבן פאַרשלאָסן אַלע טויערן פאַר אימיגראַציע האָט מיט אַמאָל ווי על־פּי־נס זיך געעפנט א שמאָלע עפענונג פאַר אַריינקום־מעגלעכקייטן קיין אויסטראַליע. מיט אָט דעם דינעם ערב־מלחמהדיקן עמיגראַציע־שטראָם איז יאַנקל אָנגעקומען קיין אויסטראַליע.

דאָס ערשטע מאָל האָב איך אים באַגעגנט ערגעץ אין קאַרלטאָן, אין דעמאָלטדיקן יידישן תחום־המושב, וואָס האָט זיך געצויגן פון עלדזשין ביז פיגדאָן סטריט מיט דעם „קדימה"־בנין — ווי אַ לייכט־טורעם און זאַמלפונקט אין דערמיט. יאַנקל איז געווען אַ זייער אָפטער אַריינקומער אין דער „קדימה" אין יענע טעג ווען ער האָט זיך געפילט פרעמד און פאַרלאָזן אין דער נייער אומבאַקאַנטער מדינה, ווען ס'האָט אים צוגעפעלט אַ יידיש וואָרט, און אַ יידישע קולטור־סביבה פון וועלכער ער האָט זיך אָפּגעריסן.

איך דערמאָן זיך מיט וואָס פאַראַ נשמה־פאַרלייכטערונג ער האָט אויפגענומען די ערשטע טעאַטער־פאָרשטעלונג וואָס ער האָט געזען אויף דער „קדימה"־סצענע מיט שרה און נתן גינטער. ווי אַזוי ער האָט נישט אויפגעהערט רעדן וועגן אברהם ברייזבלאַטס אויפפירונג פון דער „כשוף־מאַכערין", מיט וויפל אָנערקענונג ער האָט זיך באַצויגן צו די רעפעראַטן פון חיים גורט, אָדער ווען הערש מונץ האָט גערעדט מיט האַרץ און עקספּערטיז אין זיין פליסיקן, שפּרודלדיקן קרינקער יידיש וועגן די עקזאָטישע אייגנשאַפטן פון דער אויסטראַלישער ליטעראַטור.

די לאַנגע, לייִדיקע, אומעטיקע קאַרלטאָנער גאַסן זענען פון דעמאָלט אָן אים געוואָרן נענטער און פריילעכער. ער האָט געפונען אַ באָדן פאַר זיינע קולטור־וואָרצלען וואָס ער האָט מיט זיך מיטגענומען, ער האָט אויף אַן אמת ליב באַקומען אויסטראַליע.

ער איז געווען צופרידן, ווען ער האָט געפונען נאָך עטלעכע וואָכן ארומזוכן, אַ טאָג־אַרבעט ביים אַלטן אַלט־שול, וועלכער פלעגט אין יענער צייט אָננעמען דרוק־באַשטעלונגען און אַביסל שפּעטער אַן אַנדער טאָג־אַרבעט, געוויינלעך אין אַ פּרייטיק, ביים צענעמען דעם זאַץ און צעשמעלצן דאָס בליי פון לינאָטיפּ אין די „יידישע נייעס". דאָס איז געווען נאָענט צו זיין דרוקער־פאַך. ער האָט געהאַט אַ באַציאונג פון כבוד און רעספּעקט צו אַרבעט און אַ באַציאונג פון גרינגשעצונג צו „לופט"־פּרנסות.

ביזן סוף פון זיין לעבן איז ער פאַרבליבן אַ מענטש פון קאָנסעקווענטע אידייאישע איבערצייגונגען, אַ מענטש וואָס האָט געהאַלטן פון ווייניקער שיין דרשה'נען און מער ערלעך מקיים זיין.

ווען יאַפּאַן איז אַריין אין קריג און ער איז גערופן געוואָרן אין דער אַרמיי, האָט ער געטראָגן דעם מיליטערישן מונדיר מיט ווירדע און איבערצייגונג. קיינמאָל איז ער דוכט זיך נישט געווען אַזוי אַנגאַזשירט אין פּאָליטישער אַקטיוויטעט, ווי אין דעם פּעריאָד פון זיין מיליטער־דינסט, איספּירירט פון זיין פּאַטריאָטישן חוב־געפיל פאַרן לאַנד און פליכט־געפיל קעגן געמיינזאַמען שונא פון זיין פאָלק און פון דער מענטשהייט.

★

ער איז געבוירן געוואָרן אין ביאַלע־פּאָדלאַסקע, אין אַ יידיש־טראַדיציאָנעלער היים און ייִנגלווייז האָט ער אַזוי ווי דער פאָטער געטראָגן די יידישע טראַדיציאָנעלע הלבשה און אַזוי ווי דער פאָטער, דער פייערדיקער חסיד, מיטגעגאַנגען אין שטיבל אַריין און מיטגעפאָרן צום רבין.

הגם זיין וועלט־באַנעם אין די שפּעטערדיקע יאָרן איז געווען אַ יידיש־וועלטלעכער, איז ביי אים בפירוש פאַרבליבן אַ וואַרעמע און רעספּעקטפולע פאַרשטענדעניש פאַר די טראַדיציאָנעל־יידישע און נאַציאָנאַל־עטישע ווערטן וואָס זענען פאַרוועבט אין דער דורותדיקער, מקורדיקער, יידיש־רעליגיעזער פאָלקס־שאַפונג. עס איז ביי אים פאַרבליבן די נייגונג צו קאָמענטירן אַ פּסוק, איבערחזרן א מאמר חז״ל — אַ גירסא דינקותא.

זיין פאָרמעלע בילדונג וואָס האָט זיך אָנגעהויבן אַזוי

(צישאָ־שולן), העברעיש (תרבות־שולן); קאָן מען זיך פאָרשטעלן דאָ הי, אָדער ערגעץ אַנדערש ווו (אויסער ישראל) שולן פון דעם כאַראַקטער? במילא קומט שוין אויס — אַז אונדזער וועלטלעכקייט באַנעם, האָט אויך געמוזט דורכמאַכן אַ געוויסע מעטאַמאָרפאָזע.

די, וועלכע קומען מיט פאַרטיקע ענטפערס — געבויט אויף די מזרח־אייראָפּעישע דערפאַרונגען — האָבן וואַרשיינלעך אין משך פון די יאָרן גאָרנישט געלערנט.

אין דעם באַשטייט אייגנטלעך אונדזער טראַגעדיע. די פאַרטיקע אידייען אויף וועלכע מיר האָבן געבויט אונדזער לעבן, זענען געבליבן אומפאַרשטענדלעך פאַר אונדזערע קינדער. זיי האָבן פון די אידייען גענומען בלויז איין טייל: אָפּוואַרפן דאָס אַלטע, אָבער דאָס נייע (לויט אונדזער אויפפאַסונג) איז זיי געבליבן פרעמד.

די וועלכע מען האָט אָנגעטרויט אָנצופירן מיט אונדזער געזעלשאַפטלעכן און פּאָליטישן אָרגאַניזם (און זיי האָבן זיך אַרויסגערוקט אין דער שפּיץ) האָבן נישט דערפילט זייערע אויפגאַבן און נישט באַרעכטיקט דעם צוטרוי און די פאַראַנטוואָרטלעכקייט, וועלכע מען האָט זיי געשענקט. זיי האָבן זיך איזאָלירט פון דעם אַרום, דעמאָלט ווען דאָס פאָלק איז ארייננגעוואַקסן אין דער נייער סביבה. זיי האָבן אפילו נישט געמאַכט קיין פּרוּוו צו אָנווייזן אונדז אַ וועג — אונדזערע אידייען און אונדזער דערציאונג זאָלן האָבן אַן אָפּקלאַנג, ביים יונגן דור. די קינדער האָבן גייסטיק געלעבט מיטן היינט און מיטן מאָרגן — מיר האָבן זיך עקשנותדיק געקלאַמערט אין נעכטן. דער נאָך־מלחמה פּעריאָד האָט נישט געשאַפן קיין גייסטיקע און פּאָליטישע פירער וואָס זאָלן אונדזער יונגיטשקער וועלטלעכקייט צענויפבינדן מיט דער וועלטלעכקייט, וועלכע עקזיסטירט אין דעם אַרום — און דאָך זאָלן מיר קאָנען איינהאַלטן אונדזער נאַציאָנאַלע אייגנאַרטיקייט.

דערפאַר לײַדן מיר טאַקע; און דערפאַר — אויף דער עלטער — ראַנגלען מיר זיך נאָך אַלץ מיט די פּראָבלעמען, וועלכע די פירער האָבן געדאַרפט באַנעמען און נישט באַנומען, אַז:

אידייען און אינסטיטוציעס לאָזן זיך נישט איבערפלאַנצן פון איין פּאָליטיש־געזעלשאַפטלעכן קלימאַט אין אַ צווייטן, פון גאָר אַנדערע באַדינגונגען.

נאָך דרייסיק יאָר — שטייען מיר נאָך אַלץ ביים אָנהויב און זוכן נאָך אַלץ דעם וועג פאַר אונדזער קאָנטינואיטעט נישט ווי סתם יידן — נאָר טאַקע ווי וועלטלעכע יידן.

דערקלערונג פון רעדאַקציע

אין צוזאַמענהאַנג מיט דער נאָטיץ „פאַרבייגייענדיק" אין נומער 7 (18) פון יוני־יולי 1979, דריקט אויס די רעדאַקציע איר באַדויערן, וואָס די נאָטיץ איז אַריין אין דער דאָזיקער פאָרם.

ש. בענעט

אַן ענטפער דעם פּר׳ ס. בורשטין

איך בין זייער דאַנקבאַר מיין גוטן און לאַנגיאָריקן פריינד סענדער בורשטין פאַר זיינע באַמערקונגען וועגן מיין קורצן אַרטיקל, געדרוקט אינעם מערץ־אַפּריל נומער „די מעלבורנער בלעטער" וועגן דעם קימבערלי־פּראָיעקט.

איך בין פולשטענדיק מסכים מיט פּר׳ בורשטינס געאָגראַפישע אויסבעסערונגען צו מיין אַרטיקל, וועלכעס איך האָב איבערגעדרוקט פון די „יידישע פּאָסט" ווו עס איז דערשינען מיט 20 יאָר צוריק. איך האָב עס נישט קאָרעגירט, געלאָזט עס דרוקן ווי עס „שטייט און גייט". איז מיר אַ חידוש, וואָס פּר׳ בורשטין אַלס לייענער פון די „יידישע פּאָסט" האָט דעמאָלט נישט באַמערקט אָדער אויסגעבעסערט די זעלבע געאָגראַפישע פעלערן.

אַן ערך 35 יאָר ווי איך שרייב אין דער היגער יידישער פּרעסע, איז עס אפשר אַ רעקאָרד, וואָס נאָך אַזוי פיל יאָרן האָט מען מיך „געכאַפּט" ביי געאָגראַפישע פעלערן. עס איז טאַקע מעגלעך דאָס אָנצוטרעפן ביי אַ יידישן זשורנאַליסט, בפרט ווען דער שרייבער איז אַ פאַרנומענער מענטש מיט אַנדערע פּרנסה־פּראָבלעמען. אַ ציטונגס־אַרטיקל איז נישט תורת משה מסיני, עס טרעפן זיך פעלערן און אומפּינקטלעכקייטן אויך אין אַנדערע צייטשריפטן אָדער טאָג ציטונגען, ווי צ. ב. אין דער גרויסער מעלבורנער טאָג־ציטונג „איידזש", וועלכע האָט גוט־באַצאָלטע זשורנאַליסטן, רעפּאָרטערן, רעדאַקטאָרן, גייט נישט דורך קיין טאָג, ווו אין זייער ספּעציעלן קאָלום — מיר האָבן געמאַכט אַ טעות — זאָל נישט דערשיינען אַן אויסבעסערונג פון פעלערן, אומפּינקטלעכקייטן מיט אַן אַנטשולדיקונג.

איך בין אָבער נישט מסכים מיט דעם וואָס פּר׳ בורשטין וויל זיך אָננעמען די עוולה פונעם שונאי ישראל ערנעסט בעווין, וועלכער איז געווען אויסערן־מיניסטער פון דער לייבאָר־רעגירונג זינט 1945. זיין אַנטי־ציוניסטישע פּאָליטיק, מען קען עס אפילו אָנרופן אַנטי־יידישע פּאָליטיק האָט אָנגעמאַכט אַ גרויסן שאָדן ביים ראַטעווען די שארית הפליטה פון די די. פּי. - לאַגערן. ער האָט דאָס באַפוילן בריטישע קריגס־שיפן צו פאַרהאַלטן און פאַרפאָלגן שיפן מיט יידישע פליטים, אינטערנירט יידן אין ציפּערן, מיר האָבן היינט געקאָנט האָבן נאָך איין מיליאָן אין ישראל ווען נישט די נישט־מענטשלעכע פּאָליטיק פונעם שונא־ישראל ערנעסט בעווין, דער דערמאָלטדיקער אויסערן־מיניסטער פון דער ענגלישער רעגירונג.

פּר׳ בורשטין ווייסט אויך גאַנץ גענוי, פּונקט ווי אַלע אַנדערע, אַז צום דורכפאַל פונעם קימבערלי־פּראָיעקט האָבן אויך צוגעהאָלפן אחינו בני ישראל, איך וויל זיי

משכילים האָבן שוין אין זיך געטראָגן די קערנדלעך פון דער וועלטלעכער אידיי — האָבן אָבער די משכילים אויסגעקליבן דעם פאַלשן וועג די אידייע דורכצופירן, אַ וועג וואָס האָט געפירט פון יידישן פאָלק צו אָפּגעפרעמדקייט, צו אַסימילאַציע. אויפגעגעבן פון פאַרווירקלעכן די אידייען פון וועלטלעכקייט וועלכע עס האָט אויף זיך גענומען די יידיש־וועלטלעכע שול אין פוילן, האָט געפירט צום יידישן פאָלק; צו פאַרשטאַרקן די יידישע קולטור ;צו פאַרפעסטיקן די יידישע שפּראַך. דער דאָזיקער וועג איז געווען אַ נייער, אַ געוואַגטער און האָט אין זיך נישט געטראָגן די עלעמענטן פון די אויבנדערמאָנטע עקספּערימענטן (פראַנצויזישן; סאָוויעטישן). די שול האָט זיך באַמיט צו שאַפן אַ נייעם נוסח פאַר אויסדריקן יידישע אייגנאַרטיקייט אין נישט־רעליגיעזע פאָרמען. און דער עיקר: יידישע וועלטלעכקייט איז אויפגעקומען אין אַ קאָמפּאַקטן יידישן ישוב, וואָס האָט געהאַט איינגעפונדעוועטע רעליגיעזע מנהגים און טראַדיציעס; דעם קלער, וואָס האָט אויסגעאיבט זיין השפעה אויפן יידישן לעבן; אויפן אָרט פון די רעליגיעזע יום־טובים, האָט מען זיך באַמיט צו שאַפן נייע, מער צוגעפּאַסטע צו די פּאָליטישע באַדינגונגען; צו די נייע סאָציאַלע שטרעבונגען, וועלכע האָבן אָנגענומען קאָנקרעטע פאָרמען צווישן דער יידישער מאַסע.

דער דאָזיקער עקספּערימענט האָט געדויערט אַרום צוואַנציק יאָר, און איז איבערגעריסן געוואָרן מיטן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה.

אין די לענדער פון יידישער מאַסן־עמיגראַציע (אַמעריקע, קאַנאַדע, אויסטראַליע) פון נאָך דער מלחמה, האָבן די אימיגראַנטן זיך אָנגעטראָפן אויף עקזיסטירנדיקע יידישע צוגאָב־שולן. (די אינסטיטוציע וועלכע האָט געהאַט פאַר אַן אויפגאַבע צו פאַרשפּרייטן די אידייען פון וועלטלעכקייט).

די סביבה איז שוין אָבער געווען אַן אַנדערע. די יידן האָבן מער נישט געוווינט אין קאָמפּאַקטע מאַסן, אין יידישע געגנטן (די יידישע שטעטלעך); די דרויסנדיקע געזעלשאַפט — להיפוך צו פוילן — איז געווען אַ פרייע; די מלוכה־שולן זענען געווען סעקולערע; די אומגאַנגסשפּראַך צווישן יידישע קינדער איז געוואָרן ענגליש. (און לאָמיר נישט פאַרגעסן די יידישע שפּראַך איז געווען דער פונדאַמענט פון אונדזער וועלטלעכקייט). אין די באַדינגונגען האָט מען זיך געכאַפּט — אַז עפּעס פעלט דער וועלטלעכער יידישקייט, אַן עלעמענט וואָס זאָל זיך אָנקניפּן אין דער פאַרגאַנגענהייט. אין פוילן איז די צוקונפט (וועלטלעכקייט) געוואַקסן אין האַרץ פון דער פאַרגאַנגענהייט (טראַדיציאָנעלע יידישקייט), האָט מען גענומען אויסגעפינען נאַציאָנאַלע מאָטיוון אין רעליגיעזע יום־טובים. אַמבעסטן האָט זיך צו דעם געפּאַסט דער יום־טוב פּסח. אַז מען וויל, איז עס געווען דער יום־טוב פון באַפרייאונג (הגם ער איז טיף דורכגעדרונגען מיט רעליגיעזע מאָטיוון, ווי די ניסים, און די מכות, און דער ברענענדיקער דאָרן). מען האָט אויך גענומען אָפּמערקן פרייטיק — קבלת שבת — וויל שבת אין דער יידישער עטיק איז נישט סתם אַ רו־טאָג, נאָר טראָגט אין זיך אַ טיפע גייסטיקע באַדייטונג אין זיין טראַדיציאָנעלער אויסטייטשונג.

אַ טייל דערציער (דאָרט, ווו עס עקזיסטירן יידישע טאָג־שולן) הויבן אָן צו רעווידירן די אידייען, וועלכע מען האָט אין פאַר־מלחמהדיקן פוילן געהאַלטן פאַר פונדאַמענטאַלע. איינהאַלטנדיק דעם נאָמען: וועלטלעכקייט, באַמיט מען זיך די דאָזיקע אידייען אינטערפּרעטירן — כדי זיי זאָלן זיך אַריינפּאַסן אין די ראַמען פון די נייע באַדינגונגען.

פאַר די, וועלכע האָבן דורכגעמאַכט די יידיש־וועלטלעכע שולן אין פוילן (דער באַזיס פון יידיש־וועלטלעכער דערציאונג) זעט די דאָזיקע אינטערפּרעטאַציע אויס ווי אַ פאַרבלאָסונג פון די עיקרים פון וועלטלעכקייט.

דעריבער מוז מען אויף אונדזער טאָג־אָרדנונג אַוועקשטעלן די פראַגע: ווי וועלטלעך איז היינט יידישע וועלטלעכקייט?

מיר, דער ערשטער דור אימיגראַנטן האָבן זיך באַמיט איבערצוטראָגן אונדזערע אינסטיטוציעס, אידייען — גייסטיקע ירושה פון מזרח־אייראָפּע (דער עיקר פון פוילן) אין די לענדער, צו וועמענס ברעגן מיר האָבן זיך דערשלאָגן נאָך דער צווייטער וועלט־מלחמה.

פון אונדזער דרייסיק־יאָריקער דערפאַרונג קענען מיר מאַכן געוויסע אויספירן: אַלגעמיינע און קאָנקרעטע.

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן — אַז די יידישע קהילה (באָאַרד אָף דעפּיוטיס) איז אַ פרייוויליקע אינסטיטוציע (צום אינטערשיד פון דער יידישער קהילה אין פוילן, וואָס האָט געהאַט מלוכה־רעכט אַרויפצולייגן און מאָנען שטייערן, כדי אויסצוהאַלטן אירע רעליגיעזע און פילאַנטראָפּישע באַדערפענישן), במילא האָבן שוין די רעליגיעזע פאַרשטייער (כלי־קודש) נישט דעם איינפלוס און אויסווירקונג ווי אין מזרח־אייראָפּע).

דער פּאָליטישער קלימאַט איז אויך אַן אַנדערער. אויב אין פוילן זענען נויטיק געווען פּראָפעסיאָנעלע פאַריינען (יוניאָנס) פאַר יידישע אַרבעטער, יידישע סאָציאַליסטישע פאַרטייען מיטן דרוק אויף דאָאיקייט, וואָס האָט באַדייט: קאַמף פאַר עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אינטערעסן פון די יידישע מאַסן — זענען די באַדערפענישן מער נישטאָ, צוליב דער פּאָליטישער און עקאָנאָמישער גלייכבאַרעכטיקונג און מעגלעכקייטן פאַר אַלע בירגער פון לאַנד.

די נייע באַדינגונגען האָבן זיך אויך אויסגעווירקט אויפן דערציאונגס־סיסטעם, וואָס מיר האַלטן פאַרן הויפּטכוח אויפצוהאַלטן אונדזער נאַציאָנאַלע אייגנאַרט. אפילו די רעליגיעזע אַנשטאַלטן (ישיבות), וואָס האָבן נישט געענדערט דעם אופן פון לערנען און אויך נישט די קעגנשטאַנדן אין משך פון יאָרהונדערטער — אויך דער דערציאונגס־סיסטעם האָט זיך געמוזט ענדערן, און צוזאַמען מיט די רעליגיעזע לימודים, ווערן אויך געלערנט אַלגעמיינע (אָדער וועלטלעכע).

מיר האָבן געוווּסט, וואָס עס מיינט: יידישע שולן אין פוילן: זייער אונטערריכט־שפּראַך איז געווען יידיש

שטעלט זיך אַ פראַגע: איז „באַקענען" גלייך צום „פּראַווען"? אין דער היינטיקער תקופה, ווען די מגפה האַלט דאָס פאָלק ביים האַלדז, איז בלויז „באַקענען" אַ שוואַך מיטל צו קעגן אָפּשטעלן די כוואַליעס.

מיר שטרעבן אָנהויבן פלאַנצן אַ נייעם דור, און אויב ס'וועט גיין כשורה, וועט עס נעמען אַ סך יאָרן. דאַרף מען לאָזן די יונגע שפּראָצונגען אויף הפקר, אָדער טאָן ווי גוטע גערטנער טוען און שפּאַרן אונטער דאָס יונגע ביימעלע — נישט מיט סתם דערציילן, מיט באַקענען, נאָר טאַקע מיט פּראַווען אויף אַן אמת. דווקא אַ סך פּראַווען, כדי עס זאָל צוריק אָנפילן דעם אָפּגעשוואַכטן אָרגאַניזם מיט פרישן בלוט.

איך ווייס, אַז מען וועט מיר שטעלן קשיות, וועלכע איך אַליין שטעל זיי — ווי אַזוי ווילסטו דאָס מאַכן? האָסט אַ פּאַרטיקן רעצעפּט? ווייזט אויס אַז דו קענסט נישט דעם היינטיקן יונגן דור; עס איז נאָך אַ שחיטה, אַ פּעריאָד מיט פאַרברענטע מנהגים און טראַדיציעס. און דו ווייסט דאָך וויל, אַז יוגנט קלייבט זיך אַלעמאָל אויס דעם לייכטערן וועג און וויל זיין פּטור פון אַן עול. אָפּהיטן מנהגים און טראַדיציע איז דאָך אַן עול, וועלכן נישט יעדער איז וויליק צו נעמען אויף זיך.

קומען מיר צו אַן אָפּשטעל, צו אַ גרענעץ וואָס צעטיילט אונדזער פאָלק אין די תפוצות אויף דריי הויפּטמחנות. איינע, פאַר וועלכער דער גאַנצער ענין איז פרעמד צוליבן אויסמישן זיך; זיי געפינען זיך שוין אין אַ פרעמדער קולטור און זענען (מיט אויסנאַמען) פאַרלוירענע פאַרן פאָלק. די צווייטע מחנה, וועלכע וואָלט יאָ וועלן עפּעס טאָן, ווערט געשטערט צוליב דער וועלטלעכקייט, אין וועלכער זיי גלויבן ווי אַ פרומער ייד אין דאָגמאַטישער באַגעמונג פון בריאת העולם, און דערזען נישט אַז אין זייער איפּערקייט גיסן זיי אויס די געבורט־וואַסערן צוזאַמען מיטן קינד. די דריטע מחנה, די וועלכע האַלט זיך פאַר מאמינים, וועלן דאָך נישט אָפּטרעטן אויף אַ פינטעלע אַפילו פון דעם אופן לעבן וועלכן זיי פירן. אויב די דאָזיקע מחנה זעט נישט אַז דער ענין אמונה, ווי זיי פאַרשטייען עס, איז נאָכן חורבן אַ באַרג־אַראָפּגאַנג, טאָ זאָלן זיי דערזען די סכנה פון ווערן איזאָלירט, רעדוצירט צו אַ הייפל, וואָס וועט נישט זיין ביכולת משפּיע צו זיין אויפן גאַנצן פאָלק. ווען זיי וואָלטן מסכים געווען צו פאַרווייכערן דעם „עול", מאַכן אים צוגענגלעכער, וואָלטן זיי דאָך צוזאַמען מיט די נישט אויסגעמישטע געקענט ווייטער שפּינען דעם פאַרביקן פאָדעם פון המשך כדי צו ברענגען קיום; ציען מיט געמיינזאַמע כוחות די קייט פון אַ געאייניקט פאָלק, וואָס וואָלט מסוגל געוואָרן אויפצולעבן יידישקייט אין דער אייגענער שפּראַך, אין יידיש, און דורך יידיש דערגיין צו יידישקייט. די דאָזיקע מחנה ווייסט דאָך יאָ דעם טייטש „אם תורה — אין קמח" — אָן קולטור איז נישטאָ קיין פאָלק!

אפשר וועלן זיך איןביידע מחנות געפינען אָפענע אויערן וואָס וועלן דערהערן דאָס געשריי פון פאָלק וואָס בלוטיקט זיך אויס טאָג נאָך טאָג אַלץ מערער?

מ. אייזענבוד

ווי וועלטלעך איז... וועלטלעכע יידישקייט?

וועלטלעכקייט איז נישט קיין יידישע „דערפינדונג". אין גאַנג פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז יעדע רעליגיעזע פאָרם — אַזוי אָדער אַנדערש — שטערט דורכצופירן די פּרינציפּן פון דער רעוואָלוציע אין לעבן. כדי די שטערונג צו באַזייטיקן, האָט די רעוואָלוציע אָפּגעשאַפט אַלע רעליגיעזע אינסטיטוציעס, ווי קלויסטערס, מאָנאַסטירן; אַלע רעליגיעזע מנהגים און טראַדיציעס; אַלע גייסטלעכע — און איינגעפירט די „רעליגיע פון שכל". צוליב דעם איז אויך געענדערט געוואָרן דער קאַלענדאַר, און אָנשטאָט זונטיק־רו, זענען איינגעפירט געוואָרן די דעקאַדן: דער רו־טאָג איז אויסגעפאַלן יעדן צענטן טאָג. די דאָזיקע רעפאָרמען האָבן אָבער נישט לאַנג אָנגעהאַלטן (1793—1794). מען האָט ווידער געמוזט איינפירן די איינגעפונדעוועטע רעליגיעזע טראַדיציעס; צוריקשטעלן די גייסטלעכע אין זייער רעכט. די קירכן־גלאָקן האָבן ווידער גענומען קלינגען.

אַ צווייטער פּרוּוו צו שאַפן אַן אַטעאיסטישע מלוכה־אָרדענונג האָבן געמאַכט די באָלשעוויקעס, נאָך דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע. זיי האָבן אויך געענדערט דעם קאַלענדאַר און יעדער זעקסטער טאָג איז פּראָקלאַמירט געוואָרן ווי אַ רו־טאָג. (זיי האָבן געמאַכט פון מיטוואָך — שבת...). די נאַציאָנאַלע יום־טובים זענען געוואָרן: דער ערשטער מאַי, די אָקטאָבער־רעוואָלוציע (7טער נאָוועמבער) און ניי־יאָר. דער דאָזיקער סיסטעם האָט אָנגעהאַלטן אַ סך לענגער — אַזש ביזן אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה. אָבער שפּעטער איז ווידער איינגעפירט געוואָרן זונטיק־רו, און דער קלער האָט צוריקבאַקומען זיין סטאַטוט, הגם אין אַ באַגרענעצטער פאָרם.

אויך אין ארץ ישראל, אין די לינקע קיבוצים, האָט מען אויסגעמיטן יעדע רעליגיעזע דערציאונג, ווייל די פּאָליטישע אידעאָלאָגיע איז געוואָרן די הערשנדע רעליגיע. אָבער אונטערן דרוק פון מלוכהשן דערציאונגס־סיסטעם האָט מען איינגעפירט דעם לימוד פון „יידישקייט־וויסן".

אַז מען זוכט היינט אַ דעפיניציע פאַר וועלטלעכקייט, טוט מען אַ מיש אויף דעם ווערטער־בוך, און אונטער: „סעקולאַריזם" — לייען מיר: „די דאָקטרין, אַז די מאָראַל דאַרף זיך נישט באַזירן אויף רעליגיע; די פּאָליטיק פון אויסשליסן דאָס לערנען רעליגיע אין שולן, וועלכע געפינען זיך אונטער מלוכה־קאָנטראָל".

וואָס פאַראַ שייכות האָט דאָס אַלץ מיט וועלטלעכער יידישקייט?

די טעאָריע פון וועלטלעכער יידישקייט האָט נישט אַריינגענומען אין חשבון די מעגלעכקייט פון אַ מלוכהשער פאָרם, פאַר דורכפירן די אידייען. הגם די אידייען פון די

מ. לעווין

לשון יידיש — און וואָס ווייטער?

מיט עטלעכע חדשים צוריק האָט פּר׳ יצחק קאָרן, דער פאָרזיצער פון „אַלוועלטלעכן קאָמיטעט פאַר יידיש און יידישער קולטור" ווידער באַזוכט אויסטראַליע, דאָסמאָל אויף דער פאַרבעטונג פון דער ש"ע שול, כדי אַדורכצופירן אַן אַפּיל.

פּר׳ י. קאָרן האָט ביי זיין צווייטן באַזוך ווידער אויפגערודערט דעם טייל פון היגן ישוב פאַר וועלכן יידיש, און אַלץ וואָס איז דערמיט פאַרבונדן, איז נאָענט צום האַרצן. ער האָט איבערגעגעבן זייער פריידיקע און סטימולירנדיקע ידיעות.

אין ישראל האָט זיך אָנגעהויבן דאָס פאַרווירקלעכן פון די פּלענער, אַרויסגערוקטע מיט דריי יאָר צוריק אויף דער היסטאָרישער ירושלימער קאָנפערענץ פאַר יידיש. די צאָל מיטלשולן, ווו עס ווערט אין הסכם מיט אויסוואַל פון די שילער געלערנט יידיש, איז אויסגעוואַקסן צו דער צאָל פון פערציק, כן ירבו. עס זענען אויך אַנטשטאַנען איבערן גאַנצן לאַנד קלובן און לייען־קרייזן אויף וועלכע עס ווערט שטודירט די יי׳ישע ליטעראַטור.

אויך אין דער ברייטער יידישער וועלט האָט זיך אַ ריר געטאָן, ספּעציעל אין פראַנקרייך, וועלכע איז באַטראַכט געוואָרן אַלס אַ לאַנד צום שטאַרקסטן באַדראָט פון דער אַסימילאַציע־מגפה. דער יידיש־בוים האָט ווידער אָנגעהויבן בליען. הייסט עס, אַז אין משך פון די דריי יאָר זינט דער ערשטער פייערלעכער עפענונג פון דער קאָנפערענץ איז געטאָן געוואָרן אַ ממשותדיקע אַרבעט.

פאַראַן אַ זאָג פון אונדזערע ראשונים: „אם אין קמח, אין תורה — און גלייך דאָס פאַרקערטע: „אם אין תורה, אין קמח". מיר ווייסן און מיר פילן עס אָפּ צו גוט, אַז יידיש און די יידישע קולטור איז געוואָרן טויטלעך פאַרוואונדעט צוליבן גרעסטן בלוט־פאַרלוסט אין אונדזער געשיכטע, אין דער מוראדיקער היטלער־תקופה, ווי אויך צוליב דער צוואַנגס־אַסימילאַציע, אויפגעצוואונגען אויף די יידן אין רוסלאַנד מצד אירע הערשער. ווער זאָל רעדן יידיש? ווער זאָל שפּינען ווייטער די יידישע קולטור? די צוויי און אַ האַלבער מיליאָן אָפּגעפרעמדטע רוסישע יידן? די זעקס מיליאָן אומגעבראַכטע יידן?

אַוודאי זענען נאָך פאַראַנען דאָ און דאָרט יידיש־אינדזלען, אויך דער היגער ישוב איז אַזאַ קליינער אינדזל, אַרום וועלכן אָבער ס׳לויערן די אַסימילאַציע־וואַסערן אים צו פאַרפלייצן.

וויל מען צוריק אויפלעבן די יידישע קולטור דורך „תורה צום קמח", איז מען געצוואונגען צו מאַכן אַן אָנהויב מיט דער האָפענונג, אַז עס וועט קומען דער נאָכוואוקס, דער נייער דור, אַ דור פאַר וועלכן יידיש וועט זיין די נאַטירלעכע לופט צום אָטעמען, די מוטער־שפּראַך — אויפגענומען מיט ליבשאַפט, געפּלעגט אין די היימען ווו עס טליעט נאָך אַ יידיש־פונק. עס איז קיינמאָל נישט צו שפּעט צו פאַרריכטן אַ פעלער, און די פאַראַנטוואָרטלעכקייט ליגט אויף די עלטערן, אַפילו אויף די טיילווייז אָפּגעפרעמדטע.

דער פּראָצעס וועט זיין אַ דויערנדיקער, לכל הפּחות איין דור — און וואָס דערווייל? — דערווייל בושעוועט די אַסימילאַציע. זי קומט נישט מיט צוואַנג ווי אין רוסלאַנד, זי קומט שטילערהייט און גנבעט זיך אַריין אין די מוחות און אין הערצער פון יחידים פּסיכאָלאָגיש גרייטע דערצו. די סיבה איז אַ טראַגיש באַקאַנטע: עס פעלט זיי דער חינוך „יידיש" אין אַלע פאָרמען, עס פעלט זיי דער אידעאישער און עמאָציאָנעלער פונדאַמענט אויף וועלכן עס ווערט אויסגעבויט דער קולטור־בנין פון יעדעס פאָלק, ספּעציעל פון יידישן פאָלק צוליב זיין צעשפּרייטקייט און צעזייטקייט.

אויב חינוך — ווי זאָל ער אויסזען: אַ רעליגיעזער? אַ וועלטלעכער? אפשר גאָר אַ געמיש פון ביידע?

מיר זענען אַ רייך פאָלק, מיר פאַרמאָגן צוויי נאַציאָנאַלע שפּראַכן. צוליב דער צעשפּרייטקייט נוצן מיר אויך אַ דריטע שפּראַך — די פונעם לאַנד אין וועלכן מיר לעבן. עס איז קלאָר, אַז דאָ רעדט זיך וועגן די תפוצות, ווו עס דראָט צו ווערן אויסגעמישט און פאַרלוירן, פון וואָס ישראל איז פריי, ווייל זי איז אַ גאַנצקייט. בלייבט פאַר די תפוצות די ברירה: אָננעמען פאַר אַ נייעם יסוד די לאַנדשפּראַך אָדער יידיש? דער ענטפער איז אַ קלאָרער — יידיש. אַ נאַציאָנאַלע קולטור קאָן נישט געדייען און וואַקסן אין אַ פרעמדן לבוש. די וועלכע פּרובירן יאָ איבערצופלאַנצן דעם קערן פון דער יידיש־קולטור אין אַ פרעמדער שפּראַך שאַפן אַ קאַריקאַטור אויסגעקרומט מיט ווייטיק. אָבער איז שפּראַך אַליין גענוג? פאַר אַ ביישפּיל: קענען די שפּראַך איז נישט גענוגנד. די אַראַבער אין ישראל וועלכע רעדן אַ פליסיקן עברית ווערן צוליב דעם נאָך נישט קיין יידן. די סיבה איז אַ פּשוטע — זיי זענען נישט אַן אינדזל, נאָר אַ ייש פון אַ פאָלק מיט הונדערטער טויזנטער, מיליאָנען פון זעלביקן שטאַם אין און אַרום ישראל, ווען די יידישע אינדזעלעך אין דער וועלט האָבן נישט די דאָזיקע שוצוואַנט.

בעת זיין צווייטן באַזוך אין מעלבורן האָט יצחק קאָרן געוואָרפן אַ געדאַנק, אַן אָנדייט וועגן „טראַדיציע". ליידער האָט ער עס נישט אַרומגענומען ברייטער און נישט פּרעציזירט דעם „וויאַזוי", אָבער מיט דריי יאָר צוריק איז דער ענין יאָ געוואָרן פּרעציזירט, און עס איז דאַן דערשינען אַ „דעקלאַראַציע" פון צוועלף פונקטן. צווישן זיי שרייט אַרויס דער 10טער פונקט ווי אַ מאָדערנער „ושננתם לבניך" — „עס איז וויכטיק דאָס אין די יידישע שולן זאָל מען פּראַווען די נאַציאָנאַלע און טראַדיציאָנעלע יום־טובים, צום ווינציקסטן באַקענען די קינדער מיט זייער היסטאָרישן באַדייט" א.א.וו. (אונטערגעשטראָכן דורך מיר)

מיינע פראַגן — און מיין ענטפער

איך האָב זיך פאַרטראַכט, כדי צו ענטפערן אויף דער פראַגע: צי איז בערנאַרד מאַלאַמוד אַ יידישער שרייבער? זענען אָנגעלאָפן אויפן זינען אָנצאָליקע געדאַנקען און ביי־שפילן, און איך האָב נישט געקענט אַרויסקריכן און נישט געקאָנט אויסהאַמערן אַ פעסטן טעזיס. עס איז צו קאָמפּלי־צירט און פאַראַנטוואָרטלעך — האָב איך עס אויפגעגעבן. כ'האָב זיך דאַן פאַרנומען אויף אַ לייכטערן וועג, לויטן שכל־הישר און אַלע געהערטע און געלייענטע אָפּהאַנדלונ־גען וועגן מהות פון ליטעראַטור, יידן און יידישקייט; און דאַן האָב איך זיך אונטערגעגעבן דער ליניע פון קלענסטן ווידערשטאַנד, אַז ס'איז לויט די לעצטע פאָר שורות פון דעם חשבון דר. א. שולמאַן, אַז „זיין (מאַלאַמודס) דער־קלערונג באַשטעטיקט נאָך אַמאָל, אַז יידישע שרייבער זענען יענע, וואָס שרייבן אויף יידיש אָדער אויף העברעיש".

דאָך האַלט איך, אַז די דאָזיקע דיסקוסיע איז אין דער היינטיקער צייט נישט מער אַקטועל, ווייל עס זענען דאָ אַ סך יידן־שרייבער אויף פרעמדע שפּראַכן, אַז די פרעמד־שפּראַכיקע שרייבער ווערן געשמאַק געלייענט און קאָמענ־טירט, אפילו פון די געציילטע יידיש־יידישע קריטיקער. נאָכמער, יידיש־יידישע און העברעישע שרייבער פילן זיך אין זיבעטן הימל, אויב עמעצער קען איבערזעצן זייערע אָריגינעלע ווערק אין אַנדערע שפּראַכן.

וויל איך זיך בעסער דערוויסן, חשובער פריינד פון דער רעדאַקציע, אפשר קענט איר אויסגעפינען און פאַרעפנט־לעכן וויפל יידיש און העברעיש לייענער (און דאָ מיין איך נאָר דאָס וואָס מען רופט שיינע ליטעראַטור) זענען דאָ צווישן די בקרוב 14½ מיליאָן יידן איבער דער גאַנצער וועלט.

און נאָך עפּעס:

פון וואַנען און פון וואָס וואָלטן געמאַכט אַ לעבן, די אַלע אויסנעמלעכע, אַזוי טייערע פאַר אַ פאָלק און זיין קולטור און טאַקע פאַר אַלע מענטשן — יידן וואָס האָבן זוכה געווען צו ווערן שרייבער סיי אויף די נאַציאָנאַלע און סיי אויף די פרעמדע שפּראַכן און וויפל פון זיי וואָלטן פרעטענדירט און וויפל טאַקע באמת געוואָרן אָנערקענט און כשר־פאַרדינט נאָבעל־פריזן, אויב זיי וואָלטן נישט געשריבן אין פרעמדע שפּראַכן?

מאיר זייבל

אין די „מעלבורנער בלעטער" נר. 2, פון יאָר 1955 (דער זשורנאַל איז דאַן געווען די אויסגאַבע פון שרייבער־פאַראיין) האָבן מיר געפונען אַ לענגערע נאָטיץ פון פרי לייב **פרידמאַן**, וואָס הייסט: „דאַרף די ענגליש־רעדנדיקע יוגנט געלאָזט ווערן אויף גאָטס באַראָט?".

דער סוף פון דער נאָטיץ קאָן באַטראַכט ווערן ווי אַן אַרגומענט אין אונדזער דיסקוסיע.

רעדאַקציע

„דעריבער איז דער איינציקער אויסוועג: פון איין זייט, טאָן דאָס מעגלעכסטע, בכדי צוציען די יוגנט צו יידיש, הן דורך דער היים, הן דורך דער שול און מיט אַלע מעג־לעכע געזעלשאַפטלעכע מיטלען; און פון דער צווייטער זייט — אַרויסגעבן וואָס מער איבערזעצונגען פון דער יידישער און העברעאישער ליטעראַטור פאַר דער יוגנט, וואָס בלייבט מחוץ דעםווירקונגס־קרייז פון יידיש. מען מוז זיך אויך ערנסט פאַרטראַכטן וועגן אַ יידישער לי־טעראַטור אויף ענגליש. עס באַווייזן זיך סימנים פון אַזאַ ליטעראַטור אין אַמעריקע. (מען דאַרף נישט פאַרגעסן — עס איז דאָס יאָר 1955 — רעד.). עס זענען פאַראַן יונגע יידישע שרייבער, וועלכע שרייבן אויף יידישע טעמעס אין ענגליש, און גאַנץ מעגלעך, אַז פון דעם יונגן דור וועלן אויסוואַקסן קרעפטיקע שרייבער, וואָס וועלן טאַקע שרייבן אין ענגליש, אָבער זיי וועלן אָפּשפּיגלען דאָס טראַכטן, די געפילן און די אידעאַלן פון די יידן אין די אימיגראַציע־לענדער".

שרה שבת (בית אַלפאַ)

די אַלטע היים...

ר' גוטמאַן

מען קלאַפּ אין לאַד,
שטייט אויף פון שלאָף.
ר' גוטל קומט
מיט גרינס פון דאָרף.

ער פאָרט מיט פולן וואָגן
פאַרהאָרעוועט און מיד.
דערפאַר איז אָבער גוטמאַן
דער פריץ פון יריד.

אַלע שיינע יידן
קוקן אים דאָ אָן —
דער ישובניק אין אַ שטייגל
פירט אַ ווייסן האָן.

עס נענטערט זיך יום־כיפור —
צום כפרות דאַרפן זיי
אַ הענדעלע, אַ ווייסן
אַ זויבערן ווי שניי.

אַרום אים, דאָ אַלע
און ער זיצט אויבן אָן.
דאָ אין מאַרק ר' גוטל
גיט דאָך איצט דעם טאָן.

„ אַ קלייניקע נקמה"
דאַכט ער, מיט פאַרשטאַנד —
„אין שול זיי זיצן אויבן"
און איך שטיי
ביי דער וואַנט.

דער פּראָצעס פון אויסבילדן זיך ווי אַ באַזונדער לשון שנעל צוגעגאַנגען. אין שריפט האָט נאָך אַ לענגערע צייט אָנגעהאַלטן „געגאָלטן" דייטשמעריש צוליב קאָמערציעלע סיבות, צוליב דעם אָפּזאַץ־מאַרק אין די דייטשישע לענדער.

ענגליש קאָן נישט ווערן קיין יידיש. אמת, עס האָט זיך אויסגעאַרבעט אַ יידישער „סלענג". דער ווייטשעפּלער ענגליש איז נישט אָקספאָרד און אַ בר־מצוה דרשה אין ענגליש אַנטהאַלט אַ סך העברעאישע אויסדרוקן און אַפילו יידישע ווערטלעך. אָבער קיין קולטור שאַפן נישט די דאָזיקע בר־מצוה דרשות. אַ פּאַרגרייזטער פּויליש, וואָס אונדזערע עלטערן האָבן דורות לאַנג גערעדט, איז געבליבן אַ פּאַרגרייזטער פּויליש און נישט קיין נייע שפּראַך. עס קומט נאָך צו דער פאַקט פון באַקומען מיטלע און העכערע בילדונג, וואָס דערוויטערט די יוגנט פון יעטוועדן דיאַלעקט און סלענג.

די יידישע שפּראַך איז רעאַל די איינציקע שפּראַך, וועלכע דינט ווי אַ פאַרבינדונגס־רינג צווישן אונדזער געשיכטע און היינטיקן טאָג, צווישן עלטערן און יינגערן דור, ווי אויך צווישן יידן פון פאַרשיידענע תפוצות. שוין דער אָנגענומענער אויסדרוק מאַמע־לשון גיט איבער די טיפע ליבע צו יידישע מצד די יידישע מאַסן. יידיש רעדן נאָך היינט פיל מיליאָנען יידן און מיליאָנען יוגנטלעכע פאַרשטייען און קוויקן זיך מיט יידיש, אַפילו סאַבּרעס אין ישראל.

דאָ קומען מיר צו אַ טראַגישער פראַגע: צי וועט די יוגנט איבערנעמען יידיש? צי זענען מיר נישט די לעצטע מאָהיקאַנער? זאָגט מען דאָך, אַז מיט יעדן געשטאָרבענעם ייד שטאַרבט אַן אָפּנעמער פון דער יידישער קולטור.

אין יידישן לעבן קומט היינט פאָר אַ דראַנג צו אַסימילאַציע. עס איז אַ רעזולטאַט פון גייסטיקן חורבן אין אונדזערע נשמות, וואָס דער פיזישער חורבן האָט מיט זיך געבראַכט. מען וויל לעבן אויף דער „אַרישער" זייט, ווו עס איז זיכערער און באַקוועמער, אין אַ וועלט פון קנאַפּע דריי מיליאַרד מענטשן מיינען די דאָזיקע, איז בעסער צו זיין פּנימלאָז, סטאַנדאַריזירן זיך, פאַרשווינדן אין דער מאַסע, אײדער מען זאָל זיך אַרויסהייבן און אויסצייכענען זיך מיט וואָסער נישט איז באַזונדערקייט, מעג עס זיין די נאָבּלסטע.

דעריבער שטייט נישט די פראַגע נומעריש, נישט קוואַנטיטאַטיוו, נאָר קוואַליטאַטיוו. מיר ציילן נישט די יידיש־רעדנער. מיר שטעלן די פראַגע נאָר פאַר די נאַציאָנאַל־באַוווסטזיניקע און נאַציאָנאַל־דענקענדיקע. פאַר אונדז שטייט אויך נישט די פראַגע פון אינפאָרמירן אונדזער יוגנט (ווי די אויסן־וועלט) וועגן יידישקייט. אינפאָרמירן קאָן מען אין יעטוועדער פרעמדער שפּראַך. שאַפן קאָן מען נאָר אין אַן אייגענער יידישער שפּראַך. זיין שעפעריש נאַציאָנאַל, באַפרידיקן די אינערלעכע פאַרלאַנגען, אויסדריקן די אידייען און געדאַנקען קאָן מען נאָר אין אַן אייגענער שפּראַך. אין אַ שפּראַך פון אַ פרעמד פאָלק דריקט מען אויס די געפילן און געדאַנקען פון יענער קולטור, נישט פון דער אייגענער.

אונדזער נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ איז אָפּהענגיק פון דער עקזיסטענץ פון יידיש.

נאָך אַ וויכטיקן אַספּעקט האָט יידיש פאַר אונדז, וועלטלעכע יידן. יידיש איז די שפּראַך פון אונדזער רענעסאַנס, פון נאַציאָנאַל־וועלטלעכן אויסלעבן זיך. אינטערעסאַנט איז, אַז יידיש איז פיל מאָל גענוצט געוואָרן, און אויך היינט, אַלס מיטל צו שטאַרקן דעם רעליגיעזן סעקטאָר (מוסר ספרים, טייטש־חומש, געוויסע צווייגן פון חסידות, לערנען און טייטשן אין יידיש צאנה וראנה א.א.). דאַקעגן העברעאיש איז געווען אין ערשטן פּעריאָד פון דער השכלה די שפּראַך פון אַפּיקורסות. דקדוק לערנען איז געווען אַ פאַרברעך. די ערשטע סאָציאַליסטישע בראָשור ביי יידן איז געווען אין העברעאיש. אָבער דאָס איז געווען אַ פאַרבייגייענדיקע און אויבנאויפיקע דערשיינונג. די צעטיילונג היינט איז קלאָר. העברעאיש איז די שפּראַך לרוב פון נישט סעקולערן טייל, פון קאָנסערוואַטיוון פליגל. יידיש איז די שפּראַך פון וועלטלעכן, סעקולערן טייל, פון ראַדיקאַלן פליגל. נישט געקוקט וואָס היינט צו טאָג שרייבן אַ סך שרייבער פון פאַרשיידענע שאַטירונגען אויף עברית, האָט נישט די העברעאישע ליטעראַטור קיין פּראָגרעסיוון כאַראַקטער. יידיש איז די שפּראַך פון פאַרגעשריטענעם ייד, פון דער מאָדערנער נאַציאָנאַלער אידייע, פון דעם נייעם אופן פון באַנעמען וואָס עס איז אַזוינס מאָדערנע יידישקייט.

די יידישע ליטעראַטור, אונדזער מאָדערנער תלמוד, שפּילט נישט בלויז אַ נאַציאָנאַל־שעפערישע ראָל. אין איר שפּיגלט זיך אָפּ נישט בלויז דער נאַציאָנאַלער רענעסאַנס, נאָר עס קומט דער עיקר צום אויסדרוק דער וועלטלעכער כאַראַקטער און גרויסע פּראָגרעסיווע הומאַניסטישע אידייען פון אונדזער עפּאָכע. די העברעאישע ליטעראַטור פונקט ווי די שאַפונגען פון יידן וועגן יידן אין פרעמדע שפּראַכן, דרייען זיך אַרום דער נאַציאָנאַלער פראַגע אָדער פאַרנעמען זיך מיט קליינע לעבנס־אָפּשניטן. דאַקעגן יידיש דערנענטערט אונדז צו דער וועלט, פירט אַריין די וועלט צו אונדז און אונדז אין דער וועלט אַריין.

עס איז שווער פאָראויסצוזאָגן די רעזולטאַטן פון געראַנגל צווישן אַסימילאַציע און נאַציאָנאַלן באַוווסטזיין. פעלקער און קולטורן זענען אונטערגעגאַנגען. אויב מיר זענען געבליבן ווי אַ פאָלק אין אַזאַ גרויסער וועלט, האָבן מיר עס צו פאַרדאַנקען קודם כל דער אַקטיווער מינדערהייט, די וועלכע שאַפן געשיכטע. די געשיכטע דערציילט נישט וועגן די וועלכע פאָרן אויף דער אייזנבאַן, נאָר זי דערציילט וועגן דעם שעפער פון דער אייזנבאַן.

זאָגן מיר טאַקע צו די אַלע, אויף וועמען עס ליגט די אחריות פאַר דעם פאָלק, אַז נאָר מיט יידיש און אין יידיש ליגט די צוקונפט פון אונדזער פאָלק, אונדזער קיום און המשך.

פאַראַן די באַדינגונגען, ביי וועלכע עס זאָל זיך פון ענגליש אַנטוויקלען אַ באַזונדערע יידישע שפּראַך (ווי אַמאָל פון דייטש — יידיש). עס זענען אָבער דאָ בולטע סימנים אַז ענגליש זאָל, ווי אַמאָל אַראַמיש — ווערן די שפּראַך פון יידישן וועלט־פאָלק.

י. קערש

יידיש — די שפּראַך פון קיום און המשך

די נאַציאָנאַלע אייגנאַרט פון אַ פאָלק דריקט זיך אויס אין מנהגים, געמיינזאַמע געשיכטלעכע רעמינעסצענצן, טראַדיציעס, קליידונג און קודם כל אין דער שפּראַך. אין דער שפּראַך פון דער געגעבענער גרופּע דריקט זיך אויס דער גאַנצער דיאַפּאַזאָן פון דער באַזונדערקייט, אייגנאַרט און כאַראַקטער. דאָס צוזאַמענלעבן אין אַ געוויסער סאָציאַל־געשיכטלעכער און קולטור־סביבה שאַפט געוויסע געמיינזאַמע שטריכן (ווי אויך אַ פאַרשטענדעניש פאַר די באַזונדערע אויסטיילנדיקע נאַציאָנאַלע אייגנשאַפטן. ווען די געגעבענע פערזאָן פאַרמאָגט זיי נישט אין אַ גרעסערער אָדער קלענערער מאָס). דאָס קומט צום אויסדרוק דער עיקר אין דער שפּראַך, אין באַצייכענען געוויסע אַספּעקטן פון פאָלקס־לעבן. פּאָעטיש געזאָגט קאָן מען פון אַ פילאָלאָגיע אַרויסלייענען די ליידן און פריידן, דעם קרעכץ און לאַך פון פאָלק. מיר רופן עס פאָלקלאָר. אין אמתן איז עס ליטעראַרישע דאָקומענטירטע געשיכטע. פּרץ זאָגט:

אַנדערש וואָלט מיין ליד געקלונגען
כיוואָלט פאַר גויים — גויאיש זינגען,
נישט פאַר יידן, נישט זשאַרגאָן,
קיין רעכטער קלאַנג, קיין רעכטער טאָן.
אונדזער יידיש האָט נאָר וויצן,
האָט נאָר שפּיצן, בלאַנקע בליצן,
ווערט ווי פאַרסמטע שפּיזן,
אין אים לאַכן, וויינען ריזן.

סיאיז אינגאַנצן בלוט און טרערן.
קאָנסט אין יעדן אויסדרוק הערן
ווי דער ים פון צרות זידט,
ווי עס ברעכט דאָס האַרץ דעם ייד...

גרויסע סאָציאַלע פאָרשער באַנוצן די פילאָלאָגיע פעסטצושטעלן דעם מאַטעריעלן מצב פון אַ געגעבענער עפּאָכע לויט דעם וויפל סינאָנימען עס זענען פאַראַן פאַר אַ געוויסער זאַך אָדער באַגריף. לאָמיר אַלסביישפּיל נעמען ביי די קאַזאַכן זענען דאָ צענדליקער באַצייכענונגען פאַר פערד און אין יידיש — פאַר אַן אָרעמאַן.

אָבער נישט בלויז פאַר פאָרשער און פאַר דער פאַרגאַנגענהייט איז די באַדייטונג פון דער שפּראַך. זי האָט אויך אַ צויבער־קראַפט צו צעמענטירן און אויפהאַלטן דעם נאַציאָנאַלן באַוווסטזיין ביי פעלקער, וועלכע האָבן פאַרלוירן זייער מלוכהשאַפט, אָדער זיי זענען אינטעגרירט געוואָרן אין אַ גרויס קוואַנטיטאַטיוו פאָלק און געוואָרן אַ מינדערהייט. אַלע פּרוּוון צו גערמאַניזירן, רוסיפיצירן אדג״ל האָבן געהאַט איין ציל: איינצושלינגען די מינדערהייט דורך אָפּנעמען דאָס לשון. פון דער אַנדערער זייט האָט דער קאַמף פאַר דער מוטער־שפּראַך געהאָלפן די קליינע פעלקער אויפצוהאַלטן זייער נאַציאָנאַל פּנים און זייער נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ. שפּראַך איז אַ מיטל פון קאַמף פאַר העגעמאָניע פון גרויסע פעלקער איבער קליינע, פון די אויבערשטע שיכטן איבערן פּשוטן פאָלק. די רעפאָרמאַציע פון קריסטנטום איז געגאַנגען פּאַראַלעל מיטן נאַציאָנאַליזירן דאָס געבעט־בוך. אַלע קריסטלעך־סעקטאַנטישע גרופּן האָבן אָפּגעוואָרפן לאַטיין ווי אַלט־סלאַוויש און זיך באַנוצט מיט דער אומגאַנגס־שפּראַך.

אין דער היינטיקער צייט רעדן מיר זייער פיל וועגן דער ראָל פון מענטש, פון דער פערזענלעכקייט; וועגן זיינע רעכטן אויסצולעבן זיך אַזוי ווי ער פאַרשטייט. אַרויסגייענדיק פון הומאַניסטישן שטאַנדפּונקט פאַרלאַנגען מיר אַ נאַטירלעכע אויסלעבונג פאַר יעדן מענטש, פון נישט אָנוואַרפן קיין שום צוואַנג, נישט סאָציאַלן, פּאָליטישן, עקאָנאָמישן און שפּראַכלעכן. שפּראַך ווי אַן אויסדרוק־מיטל פון דער געגעבענער פּערזאָן שפּילט דערביי אַ זייער וויכטיקע ראָל. פּרוּווט זיך דערמאָנען קאָראָלענקאָס „אָן אַ לשון” וועט איר זען ווי הילפלאָז און איינזאַם אַ מענטש איז היינטיקע צייטן, ווען מען נעמט ביי אים צו די צונג; ווען ער קען זיך נישט קאָמוניקירן.

די דאָזיקע פראַגע איז אויסערגעוויינלעך וויכטיק פאַר אונדז יידן. געשיכטלעך האָט יידיש, פּונקט ווי דאָס ערשטע יידיש — אַראַמעיש, געשפּילט אַ וויכטיקע ראָל אין אויפהאַלטן אונדזער נאַציאָנאַלע אייגנאַרט. מיר יידן זענען היסטאָריש אַלעמאָל, זייט מיר זענען אַ פאָלק, געווען צווישפּראַכיק. העברעאיש איז געווען לשון הקודש, אַ שפּראַך פון רעליגיעזן קולט און פון געשיכטלעכער דאָקומענטאַציע. אין זעלבשטענדיקן יהודה האָט דער מלך אין ירושלים פאַרטייטשט אַ פּרשה פון דער תורה יעדע וואָך פאַרן פאָלק, אין אַראַמעיש. אין דער זעלבער שפּראַך איז געשריבן געוואָרן דער תלמוד; אין דער שפּראַך האָבן דיסקוטירט און געשאַפן די תנאים.

יידיש איז אַנטשטאַנען אין מיטלאַלטער צוערשט ווי אַ דייטשער דיאַלעקט. די דייטשע שפּראַך איז דאַמאָלט געווען זייער אָרעם. דער צומיש פון העברעאיש־אַראַמעיש איז געווען אַ נויטווענדיקייט, באַזונדערס וואָס שייך קולטור־ענינים. וואָלטן די יידן געבליבן אין דייטשלאַנד, וואָלט דער יידישער דיאַלעקט געטיילט דעם גורל פון ביייעריש אָדער זאַקסיש. יידיש איז אַנטוויקלט געוואָרן ווי אַ זעלבסטשטענדיקע שפּראַך אין פּוילן. אונטער דער ווירקונג פון די סלאַווישע שפּראַכן האָט יידיש באַקומען אַן אַנדער סינטאַקסיס (זאַץ־בוי) ווי דייטש. אין אַ קאָמפּאַקטער יידישער סביבה, אָן דייטש אין דער אומגעבונג, איז

אַנטשטאַנען אַן אינטעליגענץ פֿון — און פֿאַרבונדן מיט די ברייטע פֿאָלקס־מאַסן, זייער שפּראַך און פֿאָלקלאָר.

יידיש איז געוואָרן אַ נאַציאָנאַלע שפּראַך (נישט געקוקט דערויף וואָס נישט אין אַלע יידישע ישובים איז זי געווען די אומגאַנגס־שפּראַך) ווייל זי איז געווען די שפּראַך מיט וועלכער ס'האָט געלעבט און געשאַפֿן דער העגעמאָן פֿון יידישן וועלט־פֿאָלק: דאָס מזרח־אייראָפּעאישע יידנטום.

מיטן אַנטשטיין פֿון נייע סאָציאַל־עקאָנאָמישע פֿאַרהעלטענישן און דעם פֿאַנאַנדערפֿאַל פֿון אַלטן לעבנס־שטייגער אין יידישן שטעטל פֿאַר דער צווייטער וועלט־מלחמה האָט אויך אין מזרח־אייראָפּע אָנגעהויבן ווירקן — די נאַטירלעכע (ביי יידן) טענדענץ צו שפּראַכלעכער אַסימילאַציע.

דער חורבן האָט איבערגעריסן די עוואָלוציאָנערע אַנטוויקלונג פֿון דער יידישער קולטור אין מזרח־אייראָפּע.

ביים היינטיקן טאָג עקזיסטירן ישובים אויף אַלע קאָנטינענטן — ווי קלענערע, ווי גרעסערע. די טענדענץ אומעטום איז צו אַסימילירן זיך שפּראַכלעך מיטן אַרום, טראָץ אַלע באַמיאונגען איינצופֿלאַנצן אין די נייע וווינערטער די שפּראַך פֿון פֿאַרשניטענעם מזרח־אייראָפּעאישן העגעמאָן.

די יידישע ליטעראַטור (אין יידיש) לעבט איבער אַ קריזיס. זי רעאַגירט נישט אויף דערשיינונגען פֿון היינט אין די נייע וווין־ערטער. זי איגנאָרירט דעם יונגן דור און זיינע פּראָבלעמען. די סיבות זענען פּסיכאָלאָגיש־פֿאַרשטענדלעכע. עס פֿעלט אָבער אויך דער שפּראַך־אינסטרומענט. די שפּראַך פֿון דער יידישער ליטעראַטור איז מער נישט די שפּראַך פֿון נייעם דור. (יידיש מוז אָבער געלערנט ווערן מיטן יונגן דור, ווייל: 1) אין יידיש איז פֿאַראייביקט די קולטור־טראַדיציע פֿון די מזרח־אייראָפּעאישע יידן און דעריבער אומדירעקט דער גאַנצער טויזנטיאָריקער קולטור־אוצר, און 2) יידיש איז די פּאַסיקסטע אינטערנאַציאָנאַלע פֿאַרבינדונגס־שפּראַך צווישן די באַזונדערע יידישע ישובים).

יידישער קיום איז אָפּהענגיק פֿון דער סוביעקטיווער דעטערמינאַציע פֿון אינדיווידועלן ייד צו געהערן צו אַ יידישן קאָלעקטיוו. (יידיש וועלט־פֿאָלק). די מאָטיוון דערצו זענען דער עיקר עטנישע, טיילווייז רעליגיעזע (אָדער קולטור־גייסטיקע). יעדער מענטשן־קאָלעקטיוו האָט זיין גייסטיק־קולטורעלן אויסדרוק. טראַדיציע און די צוקונפֿט־וויזיע פֿון יידישן קאָלעקטיוו וועלן צוזאַמען פֿאַרשטעלן מיט זיך דעם קולטור־גייסטיקן אינהאַלט פֿון יידישן פֿאָלק. זיינע אויסערלעכע פֿאָרמען וועט, ווי אין די פֿאַרגאַנגענע תקופֿות, באַשטימען דאָס לעבן גופֿא.

די שפּראַך אין וועלכער ס'וועט קומען צום אויסדרוק די קולטור פֿון דעם שעפֿערישסטן און איינפֿלוסרייכסטן יידישן קאָלעקטיוו (העגעמאָן־ישוב) וועט ווערן די נאַציאָנאַלע שפּראַך פֿון יידישן וועלט־פֿאָלק. געזעלשאַפֿטלעכע באַוועגונגען מוזן דאָס נעמען אין אַכט. באַזונדערס מוזן דאָס נעמען אין אַכט די לעבן־געבליבענע לעצטע פֿאַרשטייער פֿון די מזרח־אייראָפּעאישע יידן. פֿון זייער איינשטעלונג איז אָפּהענגיק אין אַ גרויסער מאָס דער קיום פֿון מאָרגן. אין זיינע נייע פֿאָרמען וועט עס זיין אַ המשך פֿון נעכטן.

אַ ריי סיבות שטערן מדינת ישראל אויסצונוצן די פֿאַראַנענע פּאָטענציעלע מעגלעכקייטן פֿון ווערן דער העגעמאָן (קולטור־צענטער) פֿון יידישן פֿאָלק.

די מעגלעכקייטן באַשטייען אין דעם, וואָס: 1) מלוכהשע זעלבסטשטענדיקייט שאַפֿט די בעסטע באַדינגונגען פֿאַר אויטאָנאָמער קולטור־אַנטוויקלונג און שעפֿערישקייט, און 2) ישראל איז דאָס איינציקע לאַנד ווו יידן בילדן אַ מערהייט פֿון דער באַפֿעלקערונג. דער נעגאַטיווער פֿאַקטאָר איז: דער מדינה דראָט די געפֿאַר פֿון לעוואַנטיזאַציע — די נויטווענדיקייט פֿון אינטעגרירן די אשכנזישע און מזרח עדות קען דערפֿירן צו אַ קולטור־מחיצה צווישן דער מדינה און די קולטור־שעפֿערישע תפֿוצות וועלכע געהערן צו דער מערבדיקער קולטור־ספֿערע און געפֿינען זיך אונטער איר איינפֿלוס. (עס רעדט זיך דאָ וועגן אַ קולטור־צענטער. מדינת־ישראל איז אָן שום ספֿק דער עמאָציאָנעלער פֿאָקוס פֿון יידישן פֿאָלק).

דער העגעמאָן פֿון יידישן וועלט־פֿאָלק וועט זיין דער צפֿון־אַמעריקאַנער ישוב, די גרעסטע קאָנצענטראַציע פֿון יידן אין דער וועלט. יידן געניסן דאָרט פֿון אַ הויכן לעבנס־סטאַנדאַרט; פֿולע, אומבאַגרענעצטע און גאַראַנטירטע דורך דער קאָנסטיטוציע, בירגער־רעכט. דער אַמעריקאַנער לעבנס־ און קולטור־שטייגער זעט נישט קיין סתירה צווישן געטריישאַפֿט צום לאַנד און לאָיאַליטעט צו אַ סופּראַ־נאַציאָנאַלן קולטור־גייסטיקן סיסטעם.

עס זענען דאָקעגן נישטאָ די באַדינגונגען פֿאַר אַן אָרגאַניזירטער אויטאָנאָמיע ווי אין מזרח־אייראָפּע. די צוגעהעריקייט צום יידישן קאָלעקטיוו איז אויסשליסלעך אַ וואָלונטערע.

עס איז אָבער געשטיגן דער נאַציאָנאַלער באַוווסטזיין ביי די אַמעריקאַנער יידן אונטערן איינפֿלוס פֿון חורבן, און פֿון דער צווייטער זייט — די אַנטשטייאונג פֿון מדינת ישראל. דער אַמעריקאַנער ישוב שטייט מיטן פּנים צו דער יידישער וועלט. אַדאַנק זיין פּאָליטישן איינפֿלוס און מאַטעריעלע מעגלעכקייטן, העלפֿט ער אַנדערע ישובים. אַדאַנק זיין ראָל אין יידישן לעבן וואַקסט דאָס געפֿיל פֿון אחריות פֿאַרן פֿיזישן און גייסטיקן קיום פֿון יידישן פֿאָלק. דער יונגער דור ווייזט אַרויס אַ ווילן צו פֿאַרבינדן זיך מיט די טראַדיציאָנעלע קולטור־ווערטן פֿון דער פֿאַרגאַנגענהייט. אָבער די קולטור־שעפֿערישקייט וועט נישט קענען אָננעמען די אַלטע פֿאָרמען. זי וועט זיך אַנטוויקלען אין דער אומגאַנגס־שפּראַך פֿון ישוב — ענגליש. עס איז אַנטשטאַנען אַ יידישע ליטעראַטור אין ענגליש (וועגן יידישן לעבנס־שטייגער, יידישע פּראָבלעמען), טראָץ דעם וואָס אַ טייל מחברים גופֿא באַטראַכטן זיך נישט אַלס יידישע שרייבער.

מיר שטייען אויף דער שוועל פֿון אַ תקופֿה, ווען אין ענגליש וועט אַמבולטסטן קומען צום אויסדרוק דאָס קולטור־גייסטיקע פּרצוף פֿון יידישן פֿאָלק. (ווייל זי איז די שפּראַך פֿון נייעם העגעמאָן־ישוב). עס זענען טאַקע נישט

דיסקוסיע־אַרטיקלען

ג. גאָלדבערג

די שפּראַך פון יידישן וועלט־פאָלק

די קולטור פון אַ נאַציע ווערט געשאַפן הויפּטזעכלעך דורך די פאָלקס־מאַסן גופא. די שאַפונגען פון דער גייסטיקער עליטע ווערן אַ באַשטאַנד־טייל פון דער נאַציאָנאַלער קולטור אויף וויפל זיי זענען אינספּירירט פון פאָלקלאָר און פאַרוואָרצלט אין נאַציאָנאַלן באַוווסטזיין.

די קולטור פון פאָלק קומט צום אויסדרוק אין דער נאַציאָנאַלער שפּראַך, און פאַרקערט — די אומגאַנגסשפּראַך מיט וועלכער דאָס פאָלק באַנוצט זיך און אין וועלכער עס שאַפט גייסטיקע ווערטן — איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך.

די יידישע נאַציע האָט אין יעדער עפּאָכע (זינט חורבן בית ראשון) באַוווינט עטלעכע לענדער אין דער זעלבער צייט. אין אַ געוויסן געאָפּאָליטישן פּונקט האָט אָבער אין יעדער תקופה עקזיסטירט אַ ישוב, ווו עס איז געווען קאָנצענטרירט די מערהייט פון פאָלק און זיין גייסטיק־שעפערישע נאַציאָנאַלע ענערגיע. אַזאַ ישוב אין דער געגעבענער תקופה איז געווען דער העגעמאָן אין יידישן פאָלק.

אין אַלע לענדער פון דער צעשפּרייטונג האָבן יידן אין אַלע צייטן געלעבט ווי אַ מינדערהייט פון דער באַפעלקערונג פון לאַנד. אַזוי אויך דער העגעמאָן ישוב. אַזאַ צושטאַנד האָט געשאַפן אַ נאַטירלעכע טענדענץ צו שפּראַכלעכער אַסימילאַציע. טראָץ דעם האָט דאָס יידישע פאָלק נישט אויפגעגעבן זיין עטניש־קולטור־גייסטיקע אייגנאַרט.

יידן האָבן זיך שפּראַכלעך אַסימילירט אין אַראַמיש. זיך באַנוצט מיט אַראַמיש אַן ערך טויזנט יאָר, און געשאַפן אין איר אַ רייכן פאָלקלאָר. אַראַמיש איז געוואָרן אַ יידישע שפּראַך ווייל זי איז געוואָרן די שפּראַך פון העגעמאָן־ישוב, וועלכער האָט גענאָסן פון אַ ברייטער קולטור־אויטאָנאָמיע און פון מעגלעכקייטן פאַר שעפערישקייט מצד די פאָלקס־מאַסן. אין דער זעלבער צייט האָבן יידן אין אַנדערע ישובים זיך באַנוצט מיט גריכיש אָדער לאַטיין, וועלכע זענען נישט אינטים פאַרבונדן מיט אונדזער קולטור־טראַדיציע, טראָץ דעם וואָס יחידים האָבן אין די שפּראַכן געשאַפן גייסטיקע ווערטן.

מיט דער צייט איז די העגעמאָניע אין יידישן לעבן אַריבער צום אַראַביש־שפּאַנישן און שפּעטער — דייטשרעדנדיקן יידנטום.

אין די אַנטשפּרעכנדיקע עפּאָכעס האָבן יידן גענוי ווי פריער זיך אַסימילירט שפּראַכלעך, איינהאַלטנדיק די גייסטיקע אייגנאַרט. ס'האָבן אָבער נישט עקזיסטירט קיין מעגלעכקייטן פאַר אָרגאַניזירטער אויטאָנאָמער אַנטוויקלונג און פאַר שעפערישקייט מצד די פאָלקס־מאַסן. די עפּאָכעס זענען פאַרהעלטנישמעסיק קורצע. די דערמאָנטע שפּראַכן זענען נישט געוואָרן קיין יידישע שפּראַכן, טראָץ וויכטיקע שאַפונגען אין די דאָזיקע שפּראַכן פון יחידים. (יידיש־שפּאַניש אָדער לאַדינאָ האָט זיך אַנטוויקלט נאָך דער ירידה פון שפּאַנישן יידנטום און האָט ניט געשפּילט קיין וויכטיקע ראָל אין דער יידישער קולטור־געשיכטע.

יידיש איז אַנטשטאַנען אונטער דער ווירקונג פון דער נאַטירלעכער טענדענץ צו שפּראַכלעכער אַסימילאַציע פון איין זייט — און דער סעגרעגאַציע אין געטאָ — פון דער צווייטער. איר באַזונדערע ראָל אין דער יידישער קולטור־געשיכטע האָט יידיש צו פאַרדאַנקען דעם פאַקט, וואָס יידן פון מערב האָבן אין גרעסערע מאַסן עמיגרירט קיין מזרח־אייראָפּע, באַזונדערס קיין פּוילן.

דער פּראָצעס פון שפּראַכן־אַסימילאַציע האָט אין מזרח־אייראָפּע נישט געווירקט צוליב אַ ריי סיבות (ענגע קאָנצענטראַציע און אַ פאַרצווייגטע אָרגאַניזירטע אויטאָנאָמיע — אַליין אַ רעזולטאַט פון ספּעציפישע באַדינגונגען).

אַ דאַנק די זעלבע סיבות איז דער ישוב געוואָרן דער העגעמאָן פון יידישן פאָלק. אין זיין אומגאַנגס־שפּראַך יידיש, האָט דאָס פאָלק געשאַפן גייסטיקע ווערטן. דאָס געזעלשאַפטלעכע לעבן איז געווען שטאַרק אַנטוויקלט. חסידות ווי אַ פאָלקס־באַוועגונג און שפּעטער — די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג זענען געווען פאַרבונדן מיט דער שפּראַך פון פאָלק — יידיש. די יידישע ליטעראַטור איז אַנטשטאַנען אין רעזולטאַט פון דער באַהעפטונג פון דער גייסטיקער עליטע מיט דער שפּראַך פון פאָלק. עס איז

גוריון לופט פעלד אין לוד אָפּצופליען קיין פּוילן", ענטפערט ער.

קאָבי ווייטצנער האָט אין דער האַלבער שעה גערעדט פיל וועגן זיין אינטערעס אין יידישע פילמען און יידישן טעאַטער און דערציילט, אַז ער גרייט אַ גרעסערע אַרבעט וועגן שלום עליכמס ווערק אויף דער בינע און אין פילמס. ער פליט קיין פּוילן, ווייל ער האָט זיך דערוווּסט, אַז דאָרטן איז דאָ א פילם־סצענע פון שלום עליכמס אַ ווערק, וואָס מען האָט נאָך דערווייל נישט געוויזן אין מערב.

בקצור — ס'זענען דאָ דורות יידן אין אַמעריקע און אין אַנדערע גרעסערע יידישע ישובים ביי וועמען דער יידישער פילם איז אַן אומצעטיילבאַרער חלק פון דער יידישער קולטור, וואָס זיי קענען און ווילן זיך באַקענען. אין אַמעריקע און נישט בלויז אין אַמעריקע איז פאַראַן אַ דור יונגע יידישלעכע יידן, וועלכע האָבן מיט מעשים באַוויזן, אַז זיי האָבן אַ וואַרעמע באַציאונג צו דער יידישער קולטור ירושה און אַז זיי קענען שאַפן אין דער שפּראַך פון דעם מענטשן פונעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט — פילמען.

געווען וויכטיק פאַר זיין אוידיענץ, און ער האָט גענוצט דעם פילם אַלס אַ מיטל אויסצולאַכן יענע יידן, וועלכע האָבן נישט געלעבט אין זיין „היימלאַנד". נאָרמאַן דזשואישאַן, פון זיין זייט, האָט פילמירט די געשיכטע פון אַ בכבודיקן זקן אין דער אַלטער וועלט, מיט וועמען יעדער איינער קען זיך זען אויף זיין אָרט".

מיטן זעלבן אַנאַליטישן מעטאָד, געבויט אויף די פרינציפן פון דער פילם-קונסט און וויסנשאַפט און אויף זיין אוצר פון יידישן וויסן באַהאַנדלט ד"ר גאָלדמאַן די פאַקטן אין דער געשיכטע פונעם יידישן פילם.

ווי קומט ער, אַ געבוירענער אין פילאַדעלפיע מיט 29 יאָר צוריק, וועלכער האָט שטודירט אין פאַרשידענע אוניווערסיטעטן אין לאַנד — צום יידישן פילם?

ד"ר גאָלדמאַן ענטפערט: „איך האָב זיך דערוווּסט וועגן אַזאַ זאַך, וואָס מען באַצייכנט „יידישער פילם" צום סוף פון די זעכציקער יאָרן. איך האָב באַזוכט פריינד אין באָסטאָן און זיי האָבן מיר געזאָגט, אַז מען ווייזט אַ יידישן פילם „דער דיבוק". איך בין אָבער געווען פאַרנומען און נישט געקענט גיין זען דעם דאָזיקן פילם. איך האָב דאַן געמיינט, אַז דאָס איז דער איינציקער יידישער פילם. שפעטער האָב איך זיך דערוווּסט, אַז אין מאַסאַטשוסעטס אוניווערסיטעט אין עמהירסט ווייזט מען אַ צאָל יידישע פילמען. וואָס זענען דאָס אייגנטלעך יידישע פילמען? ווער האָט זיי געשאַפן? ווען און ווו זענען זיי פראָדוצירט געוואָרן?"

„אין 1974", דערציילט ער ווייטער, „האָב איך געזען אין קווינס דעם ערשטן יידישן פילם „יידל מיטן פידל" און איך האָב דאַן באַשלאָסן אַנצוהייבן מיין פאָרש-אַרבעט".

2.

אַ דאָקומענטאַלן פילם אויף אַ היינטצייטיקער טעמע — רעכט פון עמיגראַציע פאַר סאָוויעטישע יידן און רעכט פון סאָוויעטישע יידן זיך אויסצולעבן אין זייער געבורטסלאַנד אין ווירדע אַלס יידן — קלייבט זיך פראָדוצירן דער „נייער אַמעריקאַנער" מיכאַל שמולעוויטש.

ער און זיינע עלטערן האָבן עמיגרירט פון טשערנאָוויץ, סאָוויעטן פאַרבאַנד, זענען געקומען קיין אַמעריקע אין 1975. ער שטודירט איצט אין קאָלאָמביא אוניווערסיטעט אין ניו יאָרק אויפן געביט פון פילמען. זיין פלאַן, ווי ער האָט איבערגעגעבן אין אַ געשפרעך, נעמט אַריין די פאָלגנדיקע מאָמענטן פון זיין פילם-טעמע:

1. דער אַכטער יערלעכער סאָלידאַריטעט מאַרש אין ניו יאָרק פאַר די סאָוויעטישע יידן פון דעם 29-טן אַפריל מיט דער באַטייליקונג פון 140 טויזנט מענטשן, צווישן זיי פראָמינענטע געזעלשאַפטלעכע טוער, יידן און נישט-יידן, און די צוויי באַפרייטע יידישע אַקטיוויסטן פון מאָסקווע, מאַרק דימשיץ און עדוואַרד קוזניעצאָוו.

2. די אַקטיוויטעטן פון דער ניו יאָרקער קאָנפערענץ פאַר סאָוויעטישע יידן, וואָס האָט געשפילט אַ וויכטיקע ראָל אין דער באַפרייאונג פון די דערמאָנטע אַקטיוויסטן און וואָס זעצט פאָר דעם קאַמפיין פאַר די מענטשן-רעכט פון די יידן אין סאָוויעטן פאַרבאַנד און פאַר דער באַפרייאונג פון די טורמעס און שקלאַפן לאַגערן פון אַלע יידישע אַקטיוויסטן.

3. דאָס לעבן פון די „נייע אַמעריקאַנער" אין אַזעלכע געגנטן, ווי בראַיטאָן ביטש ברוקלין, ווו זיי באַקענען זיך, צווישן אַנדערן, מיט אַזעלכע פאַרבאָטענע אין רוסלאַנד טראַדיציאָנעלע יידישע אינסטיטוציעס ווי חתונות, בר מצוה און יידישע יום טובים, ווי יום כיפור און אַנדערע.

4. קורצע אינטערוויוען מיט מעיאָר קאָטש פון ניו יאָרק און די סענאַטאָרן דזשעקסאָן, דזשאַוויץ און מאָיניהען וועגן אַזעלכע פראָבלעמען, וואָס שטייען אויפן סדר היום פון אַמעריקע ווי די באַציאונגען צווישן די פאַראייניקטע שטאַטן און דעם סאָוויעטן-פאַרבאַנד, „סאַלט 2" און דער דזשעקסאָן-וואַניק אַמענדמענט, לויט וועלכן אַמעריקע גיט נישט דעם סאָוויעטן פאַרבאַנד האַנדלס הנחות כל-זמן דער קרעמל זעצט פאָר די באַגרענעצונגען אויף עמיגראַציע, און

5. אַ רייזע קיין ישראל צו פילמירן אַן אינטערוויו אין ירושלים מיט דימשיץ און קוזניעצאָוון וועגן זייערע דערפאַרונגען אין קאַמף פאַר מענטשן-רעכט און יידן-רעכט אין סאָוויעטן-פאַרבאַנד.

ווי ס'איז צו זען קען אַזאַ פילם-דאָקומענט פון דעם יונגן יידישן סטודענט מאַכן אַ וויכטיקן בייטראָג, נישט בלויז אַלס אַ היסטאָרישער דאָקומענט וועגן דעם העראָאישן קאַפיטל אין דער געשיכטע פונעם יידישן פאָלק, נאָר ער וועט אויך דערציילן מיליאָנען מענטשן איבער דער וועלט אין דער פאַרשטענדלעכער וועלט שפראַך — פילמען — וועגן דער טראַגעדיע און העראָאיזם פון סאָוויעטישן יידנטום.

ס'איז דעריבער גאַנץ פאַרשטענדלעך, וואָס מיכאַל שמולעוויטש איז פול מיט האָפענונג, אַז די יידישע געזעלשאַפטלעכקייט וועט זיך פאַראינטערעסירן מיט זיין פילם-פראָיעקט און ער וועט קריגן, סוף כל סוף, אַ מעגלעכקייט צו פאַרווירקלעכן אים.

3.

קאָבי וויטצנער, אַ יונגטלעכער ישראלי, איז פאַרבונדן מיטן דראַמע דעפאַרטמענט פון העברעאישן אוניווערסיטעט אין ירושלים. דורך אַ צופאַל האָט ער זיך דערוווּסט, אַז אין ישראל געפינט זיך אַן אַמעריקאַנער טוריסט, וועלכער אינטערעסירט זיך מיטן יידישן פילם. דער יונגער ישראלי לאַדט איין דעם אַמעריקאַנער טוריסט צו באַגעגענען זיך אין בית סוקולוב, דער צענטער פון די ישראל זשורנאַליסטן אין תל אביב, בלויז אויף אַ האַלבער שעה, נישט מער, זיך דורכצושמועסן וועגן יידישע פילמען.

„אָבער פאַרוואָס בלויז נאָר אויף אַ האַלבער שעה?" איז דער אַמעריקאַנער נייגעריק צו וויסן.

„ווייל פון בית סוקולוב מוז איך זיך איילן צום בן

דוד מאַטיס (ניו-יאָרק)

יידישע יוגנט אַנטדעקט דעם יידישן פילם

.1

דער יידישער פילם איז היינטיקע צייטן אַ גרויסער יחסן. ער ווערט אויפגענומען ווי אַ געהויבענער גאַסט אין אַזעלכע פּרעסטיזשפולע קונסט-פּאַלאַצן, ווי דער וויטני מוזיי אין ניו יאָרק, און דער אַמעריקאַנער פילם-אינסטיטוט אין וואַשינגטאָן.

אַפילו אויף דער יידישער גאַס, וווּ מען האָט געלייגט ווייניק אַכט אויף אים אין די יאָרן פון זיין אויפבלי — צווישן ביידע מלחמות — האָט מען שוין איצט אָנגעהויבן, לאָמיר אונטערשטרייכן דאָס וואָרט אָנגעהויבן, ערנסט צו אינטערעסירן זיך מיטן יידישן פילם. אַזוי, צום ביישפּיל, האָט זיך געשלאָסן זונטיק, דעם 29-טן אַפּריל אין גרויסן זאַל פון דער „וואַי" אויף דער 92-טער גאַס און לעקסינגטאָן עוועניו, ניו יאָרק, דער צווייטער יידישער פילם-פעסטיוואַל אין שטאָט.

אויפן צווייטן פעסטיוואַל זענען געוויזן געוואָרן די פּאָלגנדיקע יידישע פילמען: „גרינע פעלדער" 1937, לויט דער דראַמע פון פּרץ הירשביין; „ווו איז מיין קינד?", 1937, מיטן אָנטייל פון צילי אַדלער; „מאָטל פּייסי דעם חזנס" 1928, לויט שלום עליכם; „דער ווילנער באַלעבעסל", 1940, מיטן אָנטייל פון משה אוישער; „דער פּורים שפּילער" 1937, מיטן אָנטייל פון מרים קרעסין, און „טביה", 1939, לויט שלום-עליכם, פּראָדוצירט פון מאָריס שוואַרץ.

אַ פּראָגראַם פאַר אַ דריטן פעסטיוואַל פון יידישע פילמען ווערט שוין צוגעגרייט אין „וואַי", לויט דער דערקלערונג פון סימאַ מיטמאַן, געהילף צום דירעקטאָר פון ספּעציעלע אונטערנעמונגען אין „וואַי".

יידישע פילמען ווערן איצט געוויזן אין פאַרשידענע לאָקאַלן אין אַלע טיילן פון ניו יאָרק, ווי אויך איבערן לאַנד און אין אויסלאַנד. אין פּאַריז האָט אַ פעסטיוואַל פון יידישע פילמען לעצטן אַפּריל אַרויסגערופן דעם צאָרן פון יידן-האַסער, וועלכע האָבן געמאַכט אַ פּאַרזוך אויפצורייסן דעם „אָלימפּיק"-טעאַטער מיט דינאַמיט.

ביסלעכווייז האָט זיך אָנגעהויבן אַנטוויקלען אין אַמעריקע אַ ליטעראַטור אַרום דעם אומבאַקאַנטן יידישן פילם. פאַר געוויסע פילם-קריטיקער איז דער יידישער פילם, וואָס קען זיך שוין באַטראַכטן ווי אַ „סיניאָר סיטיזען" — 65 יאָר אַלט — געווען ממש אַ ניי-געבוירן קינד. אָבער די אינטעלעקטואַלן אין דער פילם-וועלט האָבן באַהאַנדלט דעם יידישן פילם מיט רעספּעקט, ווי אַ „סיניאָר סיטיזען" פאַרדינט. אַזוי, צום ביישפּיל, איז אין ערנסטן זשורנאַל „פילם קאָמענט", יאַנואַר-פעברואַר 1976, דערשינען אַ לענגערער אַרטיקל פון פּאַטרישיאַ ערענס אונטערן טיטול: „מענטשלעכקייט באַזיגט אַלץ — דער יידישער פילם אין אַמעריקע"; דזש. האָבערמאַן פון „ווילעדזש וואָיס" — די פּאָפּולערע מאַסן-וואָכנבלאַט פון דער אַמעריקאַנער יוגנט — האָט דעם 3-טן מאַי 1976, פאַרעפנטלעכט אַ לענגערן אַרטיקל אין דער צייטונג וועגן אויפלעב פונעם יידישן פילם. גאָר נישט לאַנג צוריק, אין יוני-יולי נומער פון חודש-שריפט „פילמס אין רעוויו" איז דערשינען אַ לענגערע אָפּהאַנדלונג פון קעראָל בורנעט וועגן יידישן פילם.

אין דעם דאָזיקן אויפלעב פונעם יידישן פילם אין די זיבעציקער יאָרן האָט די שטודירנדיקע יידישע יוגנט אַ גרויסן חלק. איינער פון אָט די יונגע חלוצים אויפן געביט פון יידישע פילמען איז עריק (אברהם יצחק) גאָלדמאַן, וועלכער האָט געמאַכט יידישע קולטור געשיכטע, ווען ער האָט געקראָגן פון דעם ניו יאָרק אוניווערסיטעט דעם טיטול דאָקטאָר פאַר זיין ברייטער געשיכטע-אַרבעט: „די וועלט-געשיכטע פון יידישן פילם".

יעדער איינער פון די פינף פּראָפעסאָרן האָט געהאַט געלייענט זיין געשיכטע פון יידישן פילם, וואָס שטיצט זיך אויף זיינע פאָרשונגען אין אַמעריקע, ישראל, סאָוויעטן פאַרבאַנד, פראַנקרייך, רומעניע און פּוילן, ווי אויך אויף אינטערוויוען מיט אַ צאָל פּראָדוצירער און אָנטיילנעמער אין די יידישע פילם-שאַפונגען פאַר דער מלחמה. יעדער איינער פון די פּראָפעסאָרן האָט, פאַרשטייט זיך, געשטעלט אים וועזנטלעכע פראַגן ספּעציפיש וועגן דעם יידישן פילם ווי בכלל וועגן דער פילם-קונסט און וויסנשאַפט, וואָס גאָלדמאַן האָט שטודירט אין אוניווערסיטעט.

די אַרבעט הויבט זיך אָן מיט אַ קאַפּיטל: „וואָס איז אַ יידישער פילם". נאָכדעם קומען די פּאָלגנדיקע קאַפּיטלעך: „די פּאָראויסגייער" — 1910 - 1918; „די נאָך-מלחמה שטומע פילמען: עסטרייך, פּוילן און די פאַראייניקטע שטאַטן" — 1925 - 1933; „דער סאָוויעטישער יידישער פילם" — 1925 - 1933; „דער אַמעריקאַנער יידישער קלאַנג-פילם" — 1929 - 1937; „די גאָלדענע עפּאָכע פון יידישן פילם" — פּוילן 1936 - 1939; „די גאָלדענע עפּאָכע פון יידישן פילם" — אַמעריקע — 1937 - 1940, און „נאָך דער מלחמה — די לעצטע יידישע פילמען — 1946 - 1948.

פון אַ באַזונדערן אינטערעס אינעם בוך איז די אָפּהאַנדלונג איבער דער פילם-געשטאַלט פון שלום-עליכמס טוביה אין די דריי פילמען: „טוביה דער מילכיקער", 1939, פון מאָריס שוואַרץ; „טוביה און זיינע טעכטער", 1968, פון מנחם גולן און „פידלער אויפן דאַך", 1971, פון נאָרמאַן דזשואישאַן. וועגן דעם שרייבט גאָלדמאַן צווישן אַנדערן: „אַלע דריי פילם-שאַפער האָבן געקענט נעמען דעם זעלבן מאַטעריאַל און צופּאַסן אים צו זיין ספּעציפישער אוידיענץ. מאָריס שוואַרץ האָט זיך פאַרנומען הויפּטזעכלעך מיטן זאָרג פון יענע צייטן וועגן יידישן קיום. מנחם גולן האָט אָנגערירט אַ צאָל טעמעס, פון וועלכע יעדע איינע איז

צום סוף, ר׳ גימפעלע פון זשאַמוט, ער האָט אָנגעהויבן שטילערהייט צו זיך ריידנדיק:

— אָ, איר זעט דאָך שוין לכתחילה דעם טעות. עס איז געגעבן געוואָרן דעם מענטשן דער חוש הראיה, — ער זעט די וועלט אין אירע פאַרבן, אָבער, ער ווייסט נישט, אויב עס איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. עס איז אים געגעבן געוואָרן דער חוש השמיעה, — ער פאַרנעמט אַרום זיך קלאַנגען און ניגונים, אָבער ער מיינט, אַז די וועלט אַליין איז אַ ניגון. ער האָט דעם חוש המשוש — באַטאַפּט ער זיך און באַטראַכט די וועלט, ער פילט צוויי וועלטן און האָט נישט קיין השגה פון בײדע. אַצינדערט, אַז ער האָט שוין די פינף חושים, איז ער טאַקע תופס דעם סוד פון דער באַשעפעניש אַנדערש, אָבער צי דען איז עס די ריינע וועלט? האַ, איז עס נישט פאַרבלענדעניש?

און עס ווערט שטיל אינעם שולעכל: דער נר תמיד ברענט אין זיין גלעזערנעם עלמערל, ווי אַ נשמה. עס קומט אויס, ווי מען געפינט זיך אויף דער ריינער וועלט, ווו די שאָלעכצן זענען אָפּגעפאַלן. נאָר מיטאַמאָל שפּרינגט אויף ר׳ שמעיה רייסענער פון זיין פינסטער ווינקעלע אַרויס און מיט די פויסטן אין דער הויך שרייט ער אויס מלא פאַרביטערונג:

— זעט, איך בין דאָך נישט מסכים מיט די שאַרפע מוחות און איך זאָג זיך אָפּ אינגאַנצן פונעם שכל מיינעם. עס ווערט געבאָרן אַ קינד אָן פאַרשטאַנד: וואָס באַטייט עס? — עס באַטייט אַז איך נעם אַריין דעם שכל אויף אָט דער וועלט. היינט ווי אַזוי קאָן איך מיט אַ כלי, וואָס איז געמאַכט געוואָרן פון וואַסער, שעפּן וואַסער?

און ר׳ בערעלע פון לוניניעץ, וואָס איז געלעגן מיטן קאָפּ אָנגעשפּאַרט אויפן שטענדער, וואָס פון זיין אָפענער ברוסט האָט ארויסגעשלאָגן די בלייכקייט פון פאַרן טויט, האָט אויך אָנגעהויבן זינגענדיק צו זיך, מיט פאַרמאַכטע אויגן:

— אָ, איך בין דיך משיג, רבונו של עולם, מיט דער הויט און מיט די שפּיצפינגער מיינע, נעם מיך אַריין אין שטוב צו דיר און צי אַרויס פון מיין לעבן די נשמה, ווי מען ציט אַרויס אַ שפּענדל אַ פאַרשטעכעכץ. צי וואָס דאַרף איך באמת האָבן די נשמה, רבונו של עולם?

און עס ווערט ווידער שטיל, אַלע קוקן מיט צוגעשלאָסענע אויגן, עס איז אָט־אָ די שטילקייט, וואָס האָט אין זיך קיין אָטעם נישט. נאָר אָט שלייכט אַרויס פון הינטערן אויוון ר׳ אברהמל בעל תענית, אַ באָרוועסער, אַ פאַר־שלאָפענער, די קאַפּאָטע אויפן הוילן לייב פונאַנדערגע־שפּיליעט; ער שטעלט זיך אָפּ אָנטקעגן ר׳ בערעלען, קוקט אויף דעם פאַרשמאַכטן קאָפּ זיינעם, וואָס ליגט אויפן שטענדער, און אַויף דער נאָז, וואָס בלייכט פון דער פינ־סטער. ער שמייכלט אַריין אין דער בלאָטיקער ציגנבער־דעלע זיינער, און קראַצנדיק זיך פון פאַרגעניגן זאָגט ער:

— בערעלע, איך וויל גאָרנישט טאָן אויף דער וועלט. נישט טועגדיק בליען דאָך בוימער, נישט טוענדיק וואַקסן דאָך קינדער. כ׳וועל זינגען, ווי אַ פייגעלע, און ס׳וועט מיר גוט זיין. כ׳וועל עסן, ווי אַ וואַראַנעלע און וועל זאַט ווערן. פּרנסני ככלב וכעורב. גאָטעניו! מיט אַ בגד איז מיר גוט און אָן אַ בגד איז מיר נאָך בעסער. מיט אַן אשה איז מיר גוט און אָן אַן אשה איז מיר אַוודאי גוט — — — גאָטעניו, גאָטעניו!

און ער גייט אַזוי אַוועק מיט אַ נאַקעטן לייב איבערן פינסטערן שולעכל, רייבט די הענט פון פרייד און מיט טרערן אין די אויגן זינגט ער אויס זיין לויב־געזאַנג צו דער וועלט" — — —

*

עס איז גרינגער געוואָרן, ווי אַ שווערע זלידנע פינ־סטערניש וואָלט אַרויסגערונען פון דער נשמה. ער איז געשטאַנען אין מיטן חדר מיט צוגעשלאָסענע אויגן און זיך צוגעהאָרכט צו דעם, וואָס עס ווערט נאָך געטאָן ביי אים אינעווייניק. עס איז געווען ווי מען וואָלט אויפגע־רירט אין אים אַ נעסט — — — הינטערן טיר האָבן זיך אָפּגערופן די געפרעסטע, שטייפע טריט פונעם וועכטער.

עס איז שוין, ווייזט אויס, געווען שפּעט אינאָוונט.

אויבן, ביים זייט, אַדורך דאָס פירקאַנטיקע שטיקל בלוי, האָט זיך פאַרקלערט אַריינגעגאָסן די לבנה, ווי אַ שטיל, ווייך געזאַנג פון אַן אַנדער וועלט.

י. מ. לעווין

שאַטנשפּיל פון אַרבעטסלאָזע הענט

הענט אין רעפלעקטאָר־ליכט געשטרעקטע, בלענדן
ווי שוואַנען־העלדזער פון זון־שטראַלן געוועבט,
אויף דער וואַנט שאָטנס פלעכטן זיך און בינדן
אין אַ שטום־געשריי: — לאָזט אונדז נישט פאַרשעמט!

הענט ליידיקע, באַלאַדענע מיט עול זיך וויגן,
רופן: — אונדזער הילף פונוואַנען?!
אינעם שאָטנשפּיל טונקלט זייער טרויער־ניגון:
וועלט, איז ביי דיר גאָר קיין יושר נישט פאַראַנען?

אַרבעט! מאָנען צען פינגער אויסגעשטרעקטע —
אַ צעפעכערטער שוואַנען־פליגל,
אויף דער וואַנט אין שאָטנס איינגעדעקט
קרייזן זיי אויס אַ שוואַרצן, פחדיקן עיגול.

מענטש, נישט נויטיק מער דיינע הענט! —
שמייסט וועלט זיי מיט בייזע ריטער,
זע, מאַשינען בויען איצט די העכסטע ווענט —
דו האָסט זיי באַשאַפן, דיינע איצטיקע געביטער!

שטאַרבן ווייסע העלדזער אין פיין צעקלעמט
און פאַלן ווי האַרבסטיקע בלעטער צעשמיסן דורכן ווינט;
— — — — — — — — — — — — — — — —
הענגען פינגער מאַכטלאָז, שטיל פאַרשעמט
— — — שאָטן־שפּיל הינטער זיי פאַרשווינדט...

משה קולבאַק

„מאָנטיק"

פראַגמענטן פון אַ ראָמאַן

מרדכי מאַרקוס

דאָס פּירקאַנטיקע שטיקל בלוי איז איצט געהאָנגעןביים זייט פון דער תפיסה אַדורכגעקעסטלט מיט אייזערנע שטאַבעס. עס איז געווען דאָס איינציק ווייכע אָרט אין די ווענט, ווהין די אויגן האָבן זיך געצויגן אָפּצורוען פון דער טונקלעניש.

מרדכי מאַרקוס איז געזעסן אויף דער נאַרע מיט אַראָפּגעהאָנגענע באָרוועסע פיס, וואָס האָבן זיך געבאָמבלט אונטער דער נאַרע, טראַכטנדיק. די גאַנצע תפיסה האָט פּאַמעלעך געטראַכט: עס איז ווויל דעם שטילן מענטשן, וואָס לעבט מיט דעם ריינעם זיין אין דער וועלט.

און מרדכי מאַרקוס האָט געשמייכלט מיט טרערן אין די אויגן פון אָט דעם טונקעלן גליק, וואָס איז צו אים אַזוי אומגעריכט אַראָפּגעקומען מיט דעם קערפּער זיינעם.

— ברענג נישט אַרויס קיין געדאַנקען. זיי שטיל, ווי אַ וואַסער, וועסטו געניסן פון קלאָרן זיין.

ער האָט אָנגעטאַפּט די קאַלטע ווענט פּאָרזיכטיק, און געשמייכלט פונעם געפיל, וואָס מען האָט אים איבערגעלאָזן אינגאַנצן אליין אין אָט די פיר ווענט מיט דעם קערפּער זיינעם.

פונעם בלויען פענצטערל האָט אין דער טונקלעניש פון תפיסה אַריינגערונען אַ ריינקייט, ווי פון אַ פרישן ברונעם. ער האָט איינגעזאַפּט אין זיך דאָס קילע בלוי און געטראַכט, געטראַכט: עס איז געווען א צושטאַנד פון טראַנס אָט יענער טאָג, ווען ער איז אָפּגעזעסן ביי די אָרע־מעלייט און געפריידיקט פאַר זיי אָרעמקייט; עס טרעפט. עס איז געווען אַ צושטאַנד פון טראַנס, וואָס וועט זיך שוין זיכער נישט צוריקקערן. און איצט איז ער, מרדכי מאַר־קוס, שוין ווידער אַ פּראָסטער העברעישער לערער, וואָס זיצט אומזיסט אין דער תפיסה.

אָבער פאַרוואָס האָב איך אַזוי טרויעריק ליב אָט די מענטשן? און פאַרוואָס ווילט זיך מיר אַזוי זיין, זיין גאַר־נישט טוענדיק, ווי עס איז דאָ די לבנה אויף דער וועלט, כאָטש זי טוט אויך גאָרנישט?

— מסתמא איז דאָ אין אָט־אָ דער וועלט נאָך אַ ווינקל אַזאַ, וואָס מען פאַלט אין אים אַריין צופעליק און דעמאָלט איז מען באמת, אָבער קיינער ווייסט עס נישט.

— מיר, אָט־אָ די, וואָס לאַכן קיין מאָל נישט: מיר, וואָס מיר שמייכלען האָבנדיק טרערן אין די אויגן, — ווו זענען מיר עס געלייטערט געוואָרן? און פאַרוואָס קומט עס אונדז אומזיסט אַזוי פיל גליק? און פאַרוואָס זאָלן מיר שטאַרק געניסן פונעם טרויער, בעת מאַנכע גייען אַרום פאַרשמאַכט, ווילן זיך פייניקן און קענען נישט, און זיי פאַרדאַרבן, ווען זיי טוען גאָרנישט, האַ?

ער איז אַראָפּ פון נאַרע, צוגעשטעלט דאָס בענקל צום צוגעשמידטן טישל ביים וואַנט און ארויפגעקראָכן, וואָס טוט זיך, אייגנטלעך, דאָרטן, אויף יענער זייט? —

עס איז געלעגן דער טייך סאַמע ביי דער תפיסה, אַ בלויער, אַ בלוי־טרויעריקער, ווי ער, דער העברעאישער לערער, נאָר דאָרטן ווייטער האָט געגליט די געגנט אין דער זון: עס האָבן זיך גערויכערט די בערג אַרום שטאָט, אַרומגעקלעפּט מיט שוואַרצגרויע סאָלדאַטן צופוס און אויף פערד; אַ שטויב האָט זיך געקנוילט אויף די וועגן. ווו אַמאָל האָט עס אַ ריס געטאָן די ערד, מענטשן דאָרטן זענען פלוצלונג אומגעפאַלן, איבערגעקוליעט זיך, אַ קער געטאָן זיך אין זומפּ מיטן פּנים אַרויף און אין בלאָטע, און שוין פאַרבליבן אַזוי. טעמפּע קלעפּ, ווי גרויסע כוואַ־ליעס, זענען אומגעשווומען. פון די בערג איז מען אַראָפּ אין געדיכטע מחנות, פאַרפאַלן געוואָרן אין קנוילן שטויב אויף די וועגן און, דאַכט זיך, שוין מער נישט אַרויסגע־קומען פון אים.

מרדכי מאַרקוס איז אויף גיך אַראָפּ פון טישל אַ באַ־נומענער פון עפּעס וויכטיקס, וואָס איז אים פלוצלונג אָנגעשווומען פאַר די אויגן — — —

ער האָט זיך שטאַרק דערפרייט פון דעם, מרדכי מאַרקוס.

און ער איז צוגעלאָפן צו דער נאַרע מיט אַ וואַרעמער צאַפּלעניש אין האַרצן, אַרויסגענומען פון צוקאָפּנס אַ העפט, צו וועלכן עס איז געווען אָנגעהאָנגען אַ בלייער אויף אַ שטריקעלע. ער האָט זיך שנעל אַוועקגעזעצט צום טישעלע:

„...אָט אַזוי, שוין פון כמה יאָרן, זיצן זיי די אַל־טינקע צען בטלנים פאַרטייעטערהייט אין שולעכל און האָרכן און שווייגן. אין טיפער טונקלעניש באַוועגן זיך קוים די קורצע צען שאָטנדלעך. עס ליגט דער הימל אין די פענצטערלעך שווער, ווי אַ בלויע שטיק אייז, ער אָטעמט קאַלט אַריין אין די בערד און נעמט אַרום מיט שרעק זייערע גלידער די אויסגעדייוערטע.

ווי, עס איז שווער דאָס רעדן און איבעריק, ווייל עס ליגן שוין די צונגען אין מויל טרוקן, ווי בלעטלעך ליים, אַמאָל האָט דער שוויגער ר׳ זכריה ביי דער גסיסה צוגעזאָגט: ער וועט קומען פון דאָרטן מודיע זיין, וואָס ס׳איז וואָר אין די וועלטן און וואָס ס׳איז פאַרבלענדעניש, זיצן זיי פאַרוואַקסענע, מיט די קעפּלעך אַריינגעזעצט אין די פּלייצעס, און זיי וואַרטן אויף אים, אויף דעם אומע־טיקן שליח.

קיינער קומט נישט.

פאַרביי אַ פענצטערל פאַלן אַראָפּ שטערן — אַ צייכן, אַז עס טוט זיך דאָך עפּעס וואָס אַרום און עס איז נישט שטיין געבליבן דער גאַנג פון די וועלטן.

עס האָבן זיך צעשאָקלט די קליינע צדיקימלעך מיט התלהבות, איטלעכער אין זיין ווינקעלע, נישט געקוקט איינער אויף דעם אַנדערן און געשטאַרק זיך נישט אַרויס־צורעדן אַ וואָרט. אָבער, ער האָט נישט אויסגעהאַלטן

צום אָנדענק פון די דערמאָרדעטע סאָוויעטיש־יידישע שרייבער

דוד בערגעלסאָן
1952 — 1884

דוד בערגעלסאָן

ציפע ז״ל, זיין טרייע לעבנס-באַגלייטערן האָט מיט איניקע יאָרן נאָך דעם בראָך דערציילט:

אויף דער חתונה ביי זיי, אין 1918, איז צווישן די חשובע געסט דער חשובסטער געווען ח י י ם נ ח מ ן ב י אַ ל י ק. דער גרויסער פאָלקס-דיכטער האָט בעת דער שמחה אָפּגערופן די כלה אין אַ ווינקל און געזאָגט: — ציפעלע-קרוין, דיין דוד איז אַ גרויסער שרייבער ביי יידן. אַ זעל-טענע צירונג פאַר אונדזער פאָלק. היט אים, ציפעלע, ער זאָל קיין מאָל ניט אַוועק אין אַ זייט פון זיין באַרוף און טאָמער וועט אים אַ ציִ טאָן ... צו די באָסיאַקעס, צו די באַלשעוויקלעך — זאָלסטו אויס-שפרייטן דיינע שיינע האָר איבער דער שוועל און נישט לאָזן ...״

אַ פאַרפינצטערטע פון צער האָט די אַלטע ציפע שטיל אַריינגעשעפּטשעט און מיין אויער:

— וויי צו מיר, און וויי אונדז אַלעמען: כ׳האָב אים נישט אויסגעהיט! ...

יוסף קערלער, פון בוך, ״12טער אויגוסט 1952״

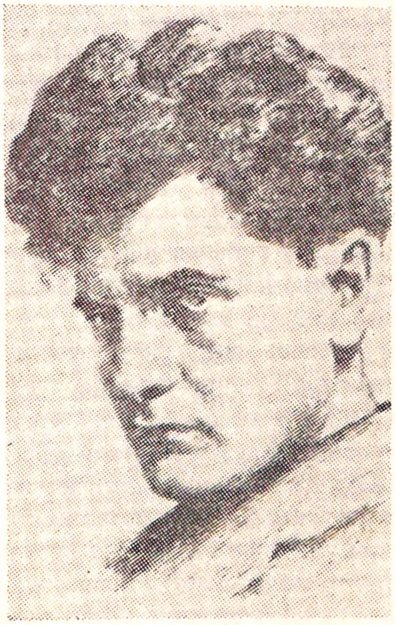

פּרץ מאַרקיש
1952 — 1895

פּרץ מאַרקיש

נעם אים אַרום, דעם טרויער ביי דיין שוועל
פיר, ווי אַ בלינדן, פאַר דער האַנט אים, דער פאַרשעמטער
ער קער אַן אייגענער זיך אָן דער גאַנצער וועלט,
אין יעדן איינציקן באַזונדער ז׳ער אַ פרעמדער.

(פון דער פּאָעמע: „צו אַ יידישער טענצערין״)

משה קולבאַק

גענזן האָב איך יידישע ווערטער ווי פּייערלעך קליינע,
ווי פּייערלעך קליינע
ווי פונקען געצויגן פון פינצטערן אַרץ,
געפילט האָב איך יידישע ווערטער, ווי טייבעלעך ריינע,
ווי טייבעלעך ריינע
די טייבעלעך וואָרקען און וואָרקען אין האַרץ ...

משה קולבאַק
1940 — 1896

זיי זענען אומגעקומען — ווער פריער — ווער שפּעטער. עס איז געווען דער זעלבער וועג, דער זעלבער חטא, — די זעלבע האַק, — דער זעלבער יידישער גורל: מאַקס עריק, איזי כאַריק, איזאַק באַבעל, אָסיפּ מאַנדעלשטאַם, זעליג אַקסעלראָד, שלמה מיכאָעלס, פּנחס כהנאָוויטש (דער נסתר), איציק פעפער, לייב קוויטקאָ, בנימין זוסקין און די הונדערטער אומבאַקאַנטע.

זייער גייסטיקייט: די ישיבה און די רוסישע ליטעראַטור. די רוסישע ליטעראַטור פון יענער עפּאָכע איז געווען אַ הומאַניסטישע. זי האָט רעספּעקטירט מענטשלעכע געפילן, און זיך פאַר זיי איינגעשטעלט; זיך איינגעשטעלט פאַרן געקריוודעטן, פּשוטן מענטשן. וואָס רעאַקציאָנערער עס איז געווען דער צאַרישער רעזשים — אַלץ מענטשלעכער איז געוואָרן די ליטעראַטור, וועלכע האָט באַגייסטערט און אינספּירירט די יידישע אינטעליגענץ און די יידישע שרייבער. אויסער באַוושאָווערן — איז די גאַנצע פּלעיאַדע סאָציאַלע פּאָעטן — געקומען פון רוסלאַנד.

צווישן ביידע וועלט־מלחמות איז די יידישע ליטעראַטור געווען אַ כוח, וואָס האָט זיך געריסן פאָרויס. זי האָט געהאַט אידייען, שטרעבונגען, זי האָט געשטעלט פאָדערונגען דעם שרייבער: נאַציאָנאַלע; סאָציאַלע; הומאַניסטישע; זי האָט געהאַט פּערספּעקטיוון; זי האָט געהאַט שעפער און קריטיקער — וועג־ווייזער און לערער, זאַכן פון וועלכע מיר האָבן זיך שוין לאַנג אָפּגעוווינט.

אין אונדזער צערודערטער צייט — צערודערט נישט נאָר פּאָליטיש, נאָר אויך גייסטיק, אַ צייט ווען ווערטן ווערן איבערגעשאַצט; ווען מיר האָבן מענטשן, וואָס באַטראַכטן זיך פאַר אידייאישע מענטשן — עס פעלט זיי אָבער דער אידעאַליזם. האָבן מיר שרייבער, מיר האָבן אָבער נישט קיין יידישע ליטעראַטור אין דעם זין, זי זאָל שפּילן אַ דערציערישע ראָל; אַן עסטעטיש־אידייאישע; זי זאָל זיין אַן אינספּירירנדיקע פאַר מעשים; זי זאָל זיין דורכגעדרונגען מיט אידייען פון סאָציאַלן יושר; פון מענטשלעכקייט — די ליטעראַטור וועלכע האָט געהאָלפן באַוווסטזיניק מאַכן דעם יידישן אַרבעטער און אויף וועלכער ס׳איז אויסגעוואָקסן אונדזער פאָלקס־אינטעליגענץ.

לאָמיר דערביי קלאָר מאַכן, וואָס מיר פאַרשטייען אונטערן באַגריף: ליטעראַטור. דער באַזיס, דער שטאָם פון בוים וואָס הייסט ליטעראַטור — איז בעלעטריסטיק — די דערציילונג, דער ראָמאַן. ערשט שפּעטער צעוואַקסן זיך די צווייגן ווי פּאָעזיע, קריטיק, דראַמע, עסייאיסטיק (געווען אויך אַמאָל אַ וויכטיקער צווייג — איבערזעצונגען). עס קאָנען אָבער נישט זיין קיין צווייגן אָן אַ שטאָם.

צווישן די ביכער, וועלכע דערשיינען היינט, איז אַ גערעטעניש אויף ביכער וועלכע באַהאַנדלען יידישע שרייבער, פאַרשטייט זיך פון פּרץ, מענדעלען — ביז... צווישן די באַהאַנדלטע שרייבער געפינען זיך צופעליק אַ פּאָר נעמען, וועלכע זענען נאָך שפּעריש. דער גרעסטער טייל אָבער לעבט שוין נישט 40־50 יאָר. אָבער דאָס אַרט קיינעם נישט. מען שאַצט אָפּ (אָדער איבער — צום וויפלסטן מאָל?) דאָס ליד, די דערציילונג. איינער קייט איבער דעם צווייטנס געדאַנקען. פון אָט די ביכער קאָן מען האָבן דעם איינדרוק אַז די יידישע ליטעראַטור איז אַ טויטע ליטעראַטור, אַ ליטעראַטור פון דער פאַרגאַנגענהייט, וואָס האָט מיטן לעבן פון היינט (אָדער מאָרגן) גאָר קיין שייכות נישט. נאַטירלעך, ווי עס פירט זיך ביי אונדז, דאָס געגעבענע בוך (וועגן די שרייבער וואָס שאַפן שוין נישט באַלד אַ האַלבן יאָרהונדערט) ווערט באַלד אויפגעכאַפּט פון אַ כאָר פון זקנים, וועלכע באַגייסטערן זיך מיט זייער קינדהייט.

וואָהין פירט אַזאַ ליטעראַטור? וועמען נוצט אַזאַ ליטעראַטור?

נישטאָ אין דער יידישער ליטעראַטור קיין אויטאָריטעטן מער, קיין אָפּשאַצער, קיין שרייבער, וואָס זאָלן נישט מורא האָבן אַ קוק צו טאָן דער ווירקלעכקייט אין פּנים אַריין — און אויסשרייען: דער קעניג גייט נאַקעט! ווו וועט איר אויפהענגען די אַלע גאָלדענע מעדאַלן (פּרעמיעס) וועלכע איר ווערט נישט מיד צו מינצן?

די באַצייכענונג: קריזיס, איז נישט גענוגנט צו באַצייכענען דעם איצטיקן צושטאַנד פון דער יידישער ליטעראַטור. פון אַ קריזיס קאָן מען אַרויסקריכן. עס איז דער מצב פון קייקלען זיך באַרג אַראָפּ אין אַ טעמפּאָ, וואָס קיינער קאָן נישט (און אפשר וויל מען גאָרנישט?) אָפּשטעלן.

וואָהין די יידישע ליטעראַטור וועט זיך דערקייקלען, איז נישט שווער זיך אָנצושטויסן.

מ. אייזענבוד (1979)

אין דער לעצטער מינוט

ווען דער נומער איז שוין געווען אָפּגעשלאָסן, האָט אונדזער אויפמערקזאַמקייט צוגעצויגן דער רושם, וואָס עס האָט ארויסגערופן אין דער אויסטראַלישער פּרעסע, ראַדיאָ און טעלעוויזיע דאָס בוך פון בן ציון פּאַטקין: „די אינטערנירטע פון דער שיף דונעראַ" (ענגליש).

עס האַנדלט זיך וועגן דער שיף „דונעראַ", וועלכע האָט פאַרלאָזן ענגלאַנד דעם 10טן יולי 1940, און איז אָנגעקומען קיין אויסטראַליע דעם 7טן סעפּטעמבער דעם זעלבן יאָר.

די שיף איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גיהנום פאַר די 2542 דעפּאָרטירטע (די מערהייט פון זיי — דייטשע יידן), וועלכע זענען ניצול געוואָרן פון די נאַצישע נעגל, און זיך באַזעצט אין ענגלאַנד, ערב דער מלחמה.

די יידן — קרבנות פון נאַציזם — האָבן די ענגלישע ביוראָקראַטן קוואַליפיצירט ווי דייטשן. צוליב מורא פון אַ דייטשער אינוואַזיע, האָט מען זיי פאַרשיקט אין אינטערנירונגס־לאַגערן, וועלכע האָבן זיך געפונען אין אויסטראַליע.

דער באַקאַנטער היסטאָריקער, שרייבער און דעפּוטאַט פון פאַרלאַמענט בערי דזשאָנס באַצייכנט דעם דאָזיקן אַקט פון טעמפּער ביוראָקראַטיע:

„ביוראָקראַטישער אידיאָטיזם און די דונעראַ טראַגעדיע" (רעצענזיע אין „אידזש" פון 15טן סעפּ. ה. י.)

✶

בן ציון פּאַטקין שטאַמט פון רוסלאַנד. קיין אויסטראַליע איז ער געקומען אין יאָר 1929. זייט דאַן איז ער אַן אָנגעזעענער געזעלשאַפטלעכער טוער.

מיר באַגריסן אים פאַר נעמען אויף זיך די מי צו ברענגען פאַר דער עפנטלעכקייט נאָך איין קאַפּיטל פון דער יידישער טראַגעדיע, צווישן די יאָרן 1939־1945.

דער קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור

צווישן די צוויי מיינונגען איז אַן אָפּשטאַנד פון 24 יאָר

אין פלוג קען דאָס קעפל אויסקומען מאָדנע: ווי קען מען רעדן וועגן אַ קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור, ווען גראָד איצט דערשיינען אַזוי פיל יידישע ביכער. בלויז אין די פאַראייניקטע שטאַטן זענען דערשינען אין יאָר 1953 — 60 יידישע ביכער און אויפן גאַנצן אַמעריקאַנער קאָנטינענט זענען דערשינען אין דעם יאָר איבער 100 יידישע ביכער (איך ווייס נישט ווי גרויס עס איז די צאָל דערשינענע ביכער אין יאָר 1954, אָבער זי איז זיכער נישט קלענער ווי אין 1953). רעכענענדיק אַפילו, אַז אַ בוך ווערט דורכשניטלעך געדרוקט אין 1000 עקזעמפּלאַרן, באַקומט זיך אַ צאָל פון הונדערט טויזנט עקזעמפּלאַרן. גאָר נישט קיין קליינע ציפער, נעמענדיק אין אַכט די צאָל יידישע לייענער היינט־צו־טאָג. צו דעם דאַרפן נאָך צוגערעכנט ווערן יידישע ביכער, וועלכע גייען אַרויס אין ישראל, פראַנקרייך, ענגלאַנד און אין אַנדערע לענדער.

דער קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור דריקט זיך אָבער נישט אויס אין דער צאָל פון אַרויסגעגעבענע ביכער, נאָר אין דעם אינהאַלט פון די אַרויסגעגעבענע ביכער. קוקן מיר דורך די רשימה פון די דערשינענע ביכער פאַר די לעצטע יאָרן, קענען מיר גלייך באַמערקן, אַז כמעט 90 פּראָצענט פון זיי זענען ביכער געווידמעט אונדזער חורבן אָדער זכרונות פון דער אַמאָליקער היים. די צאָל ראָמאַנען איז זייער קליין, און זיי זענען געווידמעט דעם אַמאָליקן לעבן און ענדיקן זיך מערסטנטייל מיט דער צייט פון פאַרן חורבן אָדער מיט דער צייט פון חורבן. זייער ווייניק ראָמאַנען און דערציילונגען ווערן געשריבן וועגן דער היינטיקער צייט און, חוץ עטלעכע אויסנאַמען, זענען זיי לחלוטין נישט אינספּירירנדיק.

איך הער שוין באַצייטנס די שטימען פון די אָפּאָנענטן: ערשטנס, וועגן דער פראַגע פון חורבן־ליטעראַטור, — אַז וויפל מיר זאָלן נישט שרייבן וועגן דעם חורבן, איז אַלץ ווייניק; אַז מיר זענען צו נאָענט צו יענער שרעקלעכער תקופה, מיר זאָלן זיך קענען באַפרייען פון איר ווירקונג און איבערגיין צו אַנדערע טעמעס; אַז מיר זענען דער לעצטער דור, וועלכער האָט איבערגעלעבט די דאָזיקע תקופה און וועמען עס איז באַקאַנט און נאָענט דאָס פולבלוטיקע לעבן אין דער אַמאָליקער היים, עס איז דעריבער אונדזער חוב דאָס איבערצוגעבן די ווייטערדיקע דורות, בכדי די דאָזיקע תקופה זאָל בלייבן פריש אין געדעכעניש פון פאָלק לדור דורות.

ריכטיקע טענות, אָבער אַ פאָלק, און באַזונדערס זיין יוגנט קען נישט לעבן בלויז מיט דער פאַרגאַנגענהייט. די יוגנט לעבט מיטן היינט און מיטן מאָרגן. זי זוכט אַ וועג אין לעבן און טראַכט וועגן מאָרגן. זי זוכט אַ וועג פאַר זיך אויך אין דער ליטעראַטור, הן אין דער יידישער, הן אין דער נישט־יידישער. אונדזער ליטעראַטור וועגן דעם חורבן און דעם גייסטיקן לעבן אין דער אַמאָליקער היים קען בלויז טיילוויַיז געבן איר אַן אָנרעגונג און אַן ענטפער אין אירע זוכענישן און אינערלעכע ראַנגלענישן.

איך הער שוין דעם צווייטן אַרגומענט פון די אָפּאָנענטן, אַז אין דער וועלט־ליטעראַטור בכלל זענען איצט נישטאָ צופיל גוטע ראָמאַנען, און אַז די וועלט אין אַלגעמיין לעבט איצט איבער אַן אידעאישן קריזיס צוליב פיל אידעען, וואָס האָבן אַנטוישט און פיל אילוזיעס, וואָס האָבן געפּלאַצט; אַז אויך אין דער וועלט־ליטעראַטור קען די יוגנט נישט געפינען קיין גוטע ראָמאַנען, וואָס זאָלן איר געבן אויף אַ קינסטלערישן אופן אַן ענטפער אויף די פילצאָליקע פּראָבלעמען, וועלכע מאַטערן איר.

אויך ריכטיקע טענות, אָבער מיט דעם קען מען נאָך נישט פאַרענטפערן דעם קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור. די יידישע ליטעראַטור מוז נישט דווקא זיין אַן אָפּשפּיגלונג פון דעם, וואָס עס טוט זיך אין דער נישט־יידישער ליטעראַרישער וועלט. אגב האָט די נישט־יידישע ליטעראַטור אַ סך ערזאַץ, וואָס פאַרטרעטן טיילווייז דאָס פעלן פון גוטע ראָמאַנען — בעלעטריסטיש באַאַרבעטע רייזע־באַשרייבונגען, פילאָזאָפישע און וויסנשאַפטלעכע ווערק, ביאָגראַפיעס, העלדן־געשיכטעס, געשיכטלעכע ווערק א.א.וו. מיר פאַרמאָגן די דאָזיקע ביכער אין אַ גאָר־גאָר באַגרענעצטער מאָס.

די וועלט קען זיך פאַרגינען אַרויסצוגעבן אַ סך ביכער, צווישן זיי אויך שוואַכע ראָמאַנען; זי האָט גענוג מיטלען דערויף. מיר זענען אָבער באַגרענעצט אין מיטלען און דאַרפן זען, אַז אונדזער ליטעראַטור זאָל שטיין אויף דער געהעריקער הייך. דער עיקר נויטיקן מיר זיך איצט אין גוטע היינט־צייטיקע ראָמאַנען, וועלכע זאָלן געבן אויף אַ קינסטלערישן אופן אַ סטימול דעם פאָלק און איבערהויפּט דער יוגנט צום ווייטערדיקן זוכן און שאַפן.

לייב פרידמאַן (1955)

ווען מיר זאָגן: יידישע ליטעראַטור, איז עס נישט קיין אויסגעטראַכטע באַצייכענונג, אַ דערשיינונג וואָס איז אונדז — ווי דער מדבר־דיקער מן — אַראָפּגעפאַלן פון הימל. יידישע ליטעראַטור איז זיך צעוואַקסן אין דער טיף און אין דער הויך — אין דער אַמאָליקער רוסישער אימפּעריע, צו וועלכער עס האָבן געהערט אי פּוילן, אי ליטע, אי בעסאַראַביע — די קאָמפּאַקטע יידישע ישובים פון מזרח־אייראָפּע. אַלע יידישע שרייבער פון 19טן און 20טן יאָרהונדערט קומען פון מזרח־אייראָפּעאישן יידנטום — אַפילו ווען זיי האָבן געשאַפן באַדייטנדיקע ווערק אין אַמעריקע, וועגן אַמעריקע — זענען עס געווען שרייבער, אָפּשטאַמיקע פון רוסלאַנד.

כמעט אַלע שרייבער פון יענעם פעריאָד האָבן געהאַט צוויי שולן, צוויי מקורות פון וועלכע זיי האָבן געשעפּט

ערשטער קאַטעגאָריע. דעם פּרעצעדענט קאָנען די סאָוויעטן אויסנוצן כדי צו באַגרענעצן די עמיגראַציע.

לאה סלאָווינס פאָרשלאָג איז: מען זאָל די ביוראָען פון „דזשאָינט" און „האַיאַס" אַריבערטראָגן קיין ישראל. די יידן זאָלן פון ווין פליען דירעקט קיין ישראל. דאָ זאָלן זיי איינהאַלטן זייער סטאַטוס פון פּליטים. אין ישראל זאָלן זיי זיך ווענדן נאָך וויזעס קיין אַמעריקע. דאַן — האַלט לאה סלאָווין — וועלן די אַמעריקאַנער זיין די סעלעקטאָרן — און נישט די ישראלים.

✶

צום נאַציאָנאַל־באַוווסטזיניקן עלעמענט פון די סאָוויעטישע יידן געהערן די, וועלכע זענען אַרונטערגעפאַלן אונטער דער סאָוויעטישער הערשאַפט ערשט אין 1940. זיי רעדן יידיש און העברעאיש. זייער גייסטיקע פאַרבינדונג מיטן יידישן פאָלק האָט זיך נישט איבערגעריסן. אין ישראל געפינט די פאַרבינדונג איר קאָנטינואיטעט.

דאַקעגן — די סאָוויעטישע יידן, וועלכע קומען פון די אַלטע, רוסישע שטעט, זענען ווייט פון יידישקייט און יידישער פּראָבלעמאַטיק (שוין אָפּגערעדט פון שפּראַכלעכער אַסימילאַציע). זיי זוכן אַ דירעקטע בריק איבערצוגייין פון רוסיש אויף ענגליש. ביי זיי פעלט איבערהויפּט יעדע נאַציאָנאַלע מאָטיווירונג פאַר אַ נענטערן קאָנטאַקט מיטן יידישן פאָלק און במילא — אַ באַדערפעניש פאַר וועלן פאָרן קיין ישראל. (פאַרשטייט זיך — עס זענען דאָ אויסנאַמען אויך).

פון שטאַנדפּונקט פון נאַציאָנאַלער וויכטיקייט — איז ישראל דאָס איינציקע לאַנד, ווו זיי אָדער זייערע קינדער וועלן זיין יידן נישט בלויז לויט דער מעטריקע — נאָר מיטן פולן יידישן באַוווסטזיין. מיט זייער עמיגרירן אין די ענגליש־רעדנדיקע לענדער ווערן זיי פאַרפאַלן פאַרן יידישן פאָלק.

דער הומאַניטאַרער שטאַנדפּונקט (און אויף אים באַזירן זיך די אַרגומענטן פון די אַמעריקאַנער יידישע פירער) גייט אַרויס פון דער הנחה, אַז אַלע יידן־פּליטים דאַרף מען העלפן. עס איז נישט די אויפגאַבע פון העלפער צו אַנאַליזירן די נאַציאָנאַלע געפילן פון פּליטים. מיר דאַרפן ראַטעווען דעם נפש.

✶

מיר זענען שוין געוווינט, אַז אין יידישן פאָלקס־לעבן קומט קיין זאַך נישט אָן לייכט.

מיר — ווי יידן — וואָס האָבן תמיד אַפּעלירט צו דער וועלט, פאַררופנדיק זיך אויף הומאַניטאַרע פּרינציפּן און געפילן — געפינען זיך אַליין אין אַ דילעמע צווישן הומאַניזם און נאַציאָנאַלע אינטערעסן.

אַ באַדויערנדיקע דערשיינונג

סעם ליפּסקי

עס איז געווען אַ טרויעריק בילד — צו זען ווילי בראַנדטן זיצן נעבן קרייסקין, בשעת ביידע מלוכה־מענער, פירער פון סאָציאַל־דעמאָקראַטישן אינטערנאַציאָנאַל, האָבן מיט גרויס כבוד אויפגענומען יאַסיר אַראַפאַטן.

עס איז געווען אַ טרויעריקער טאָג פאַרן דעמאָקראַטישן אינטערנאַציאָנאַל, פאַר עסטרייך און פאַר מערב־דייטשלאַנד — די צוויי לענדער וועלכע זענען נאָך אַלץ שולדיק אַ מאָראַלישן חוב דעם יידישן פאָלק, און דער געשיכטע; אָבער קודם כל איז עס געווען אַ טרויעריקער טאָג פאַר ווילי בראַנדטן פערזענלעך. קרייסקי האָט קיינעם נישט איבעראַשט. זיין קראַנקהאַפטער זעלבסט־האַס, ווי אַ ייד — איז אַן ענין פאַר פּסיכאָלאָגן. אָבער בראַנדט האָט דאָך געהאַט פאַרדינט אַ בכבודיק אָרט אין דער יידישער געשיכטע. ער איז געווען דער ערשטער דייטשער פירער וועלכער איז געפאַלן אויף די קני אין אוישוויץ, ווי אַן אויסדרוק פון שלאָגן זיך על־חטא; אַ זשעסט וואָס זאָגט זייער אַ סך. דורכן צוזאַמענטרעף אין ווין וועט זיין זשעסט, פאַר אַ סך יידן אין ישראל און אין דער וועלט, ווערן אַנולירט. עס איז אויסער יעדן צווייפל, אַז ער האָט דעם צוזאַמענטרעף באַגלייט מיט אַ פאַרזיכערונג פון זיין פריינדשאַפט פאַר ישראל און פאַר די יידן מחוץ ישראל. עס זענען אָבער פאַראַן האַנדלונגען, וועלכע טרעטן אַריבער די דערלויבטע גרענעצן.

רעדן וועגן לעגיטימע רעכט דער פ.ל.אָ., בעת אַראַפאַט זאָגט זיך אָפּ פון צוריקטרעטן אין שריט אַפילו פון זיין קראַנקער וויזיע אומצוברענגען ישראל; און ווען ער רעדט מיט ווילדן האַס וועגן אָפּהאַקן די הענט פון קאַרטערן, סאַדאַטן און בעגינען צוליב דעם, וואָס זיי האָבן אונטערגעשריבן אַ שלום־אָפּמאַך — דאָס איז דאָך אַזאַ האַנדלונג!

עס איז געווען אומפאַרמיידלעך, אַז אַלע פאַרטייען אין ישראל זאָלן ווערן אויפגעבראַכט, חוץ פאַרשטייט זיך די, וועלכע אידענטיפיצירן זיך מיט דער פ.ל.אָ.

צום באַדויערן איז די איינסקייט ביי ישראלים וועגן אַ „קעגן" נישט אַזוי אויסגעברייטערט, ווי ווען עס האַנדלט זיך וועגן אַ „פאַר". דאָס הייסט, אַז די קעגנערשאַפט צו בראַנדטס און קרייסקיס פייערונגען פאַר אַראַפאַטן, קאָן נישט האָבן דעם זעלבן איינפלוס אין אַנדערע לענדער, ווו רעגירונגען באַטראַכטן שוין די מעגלעכקייט פון ענלעכע צוזאַמענטרעפן מיט דער פ.ל.אָ.

אין וואַשינגטאָן זענען שוין אַפילו דאָ סימנים, ווי אויך אין מערב־אייראָפּע, אַז דער קלימאַט איז צוגעגרייט פאַר אַן איבערחזרונג פון דער ווינער „פאַרשטעלונג". אַראַפאַט אין ווייסן הויז?... אין עליזיי־פּאַלאַץ?... אַ טרעפונג מיט דער ענגלישער קעניגין?...

אויב די אונטערשטיצערס פון ישראל ווילן נישט אַז צו דעם זאָל דערגיין, מוז מען דערמוטיקן ירושלים צו קוקן אין אירע אייגענע דלד־אמות איבער דער גרויס פון קאָנפליקט און זוכן אַן אינערלעכן אַלגעמיינעם הסכם, וואָס וועט זיי שטאַרקן קעגן די אויסערלעכע שונאים.

מאַרק ב.

הומאַניזם און נאַציאָנאַלע אינטערעסן

סאָוויעטישע מענטשן האָבן שלום געמאַכט מיטן גורל — אַז זיי לעבן אין אַן אָפּגעשלאָסענער געזעלשאַפט, אָן וועלכער ס׳איז נענטערער פאַרבינדונג מיטן מערב. מערבדיקע צייטונגען האָבן קיינמאָל נישט דערגרייכט דעם סאָוויעטישן לייענער; מערבדיקע ראַדיאָ־אויִדיציעס זענען נישט דערגאַנגען, פשוט צוליב דעם, וואָס עס זענען נישט געווען קיין אינדיווידועלע ראַדיאָ־אַפּאַראַטן. אויב עמעצן איז געלונגען אַרויסצוקריגן זיך קיין אויסלאַנד, האָט יענער געמוזט „אויסקלייבן די פרייהייט" — דאָס האָט געמיינט: בעטן אַזיל־רעכט, כדי נישט דאַרפן זיך צוריקקערן קיין סאָוויעט־רוסלאַנד.

מיטאַמאָל האָבן זיך די טויערן צעעפנט, און טויזנטער סאָוויעטישע יידן האָבן באַקומען אַ מעגלעכקייט צו פאַרלאָזן דאָס לאַנד, אויפן וועג קיין ישראל. עס זאָגט זיך בלויז — מיטאַמאָל. פאַקטיש האָבן יאָרן־לאַנג מענטשן אין מערב דעמאָנסטרירט לטובת די סאָוויעטישע יידן; עס זענען פאָרגעקומען אינטערווענצן פון פראָמינענטע פּאָליטישע פּערזענלעכקייטן; מ׳האָט דיסקוטירט וועגן דעם אין אַמעריקאַנער סענאַט און געפאָדערט באַגרענעצן דעם האַנדל מיט סאָוויעט־רוסלאַנד צוליב זייער באַהאַנדלען די יידן; די יידן (און פּראָמינענטע נישט־יידן) האָבן אַרויסגעוויזן זייער אומצופרידנקייט מיטן גורל פון די סאָוויעטישע יידן, וועלכע געפינען זיך אין קלעם צוליבן דרוק פון אומצוטרוי לגבי זיי פון דער רעגירונג (פּאָטענציעלע אָנהענגער פון מערב) און דעם פאַרשטאַרקטן אַנטיסעמיטיזם פון די מאַסן, וועלכע האָבן אויסגעלאָזט צו די יידן זייער ביטער האַרץ, ווייל מען מעג שוין...

און דאָך איז עס געשען מיטאַמאָל. ווייל נאָך אַלעמען איז געווען ווייניק האָפענונג, אַז די סאָוויעטישע הערשער, וועלכע האָבן ביי פאַרשידענע געלעגנהייטן אַרויסגעוויזן זייער צולהעיס׳דיקע האַרטקייט — האָבן מיטאַמאָל פריי געלאָזן טויזנטער סאָוויעטישע יידן.

די דערשיינונג איז אויפגענומען געוואָרן מיט אַ סך פרייד פון די יידן אין דער וועלט. סאָוויעטישע יידן זענען געפאָרן קיין ישראל. די יידן האָבן געהאַט דאָס געפיל, אַז זיי קערן זיך אום אַהיים; די יידן אין דער וועלט האָבן זיך געפרייט מיט זייערע אָפּגעפונענע ברידער, מיט וועלכע מען קאָן פריי, אָן מורא אָנקניפּן קאָנטאַקטן. מען האָט דערוואַרט, אַז דער נייער, אייראָפּעאישער שטראָם וועט פאַרשטאַרקן דעם אשכנזישן טייל פון ישראלדיקן ישוב, וואָס הויבט אָן ווערן אַ מינדערהייט, און עס וועט אַלץ שווערער אויפצוהאַלטן ישראל — ווי אַ טייל פון דער מערבדיקער ציוויליזאַציע.

מיט דער צייט האָבן זיך אין די דערוואַרטונגען גענומען אַריינכאַפּן עלעמענטן פון צווייפל. סטאַטיסטישע ציפערן האָבן גענומען באַווייזן, אַז די גרעסטע צאָל רוסישע יידן באַזעצן זיך אין לענדער — אויסער ישראל.

צוליב דער דאָזיקער דערשיינונג האָבן זיך לעצטנס פאַרשאַרפט די באַציאונגען צווישן דער יידישער אַגענץ, וואָס פאַרנעמט זיך מיט עליה — און די אַמעריקאַנער יידישע אָרגאַניזאַציעס ווי דער „דזשאָינט" און דעם „האַיאַס", אויף וועלכע מען לייגט די שולד פאַר דער פאַרקלענערטער עמיגראַציע קיין ישראל.

אַז די רייבונגען טראָגן אַן ערנסטן כאַראַקטער, קאָן מען דרינגען דערפון, וואָס די ישראל־רעגירונג (און דער פּרעמיער בעגין) האָבן זיך דירעקט אַריינגעמישט אין דעם ענין.

אָבער דאָ איז געשען עפּעס אומדערוואַרטעס: די אַמעריקאַנער יידישע פירער, וועלכע גייען בדרך כלל אויפן האַנט דער ישראל־רעגירונג און שטיצן איר פּאָליטיק (מיט מער אָדער ווייניקער ענטוזיאַזם) האָבן דאָס מאָל זיך האַרטנעקיק אַנטקעגן געשטעלט.

וועגן וואָס האַנדלט זיך עס אייגנטלעך ?

די ישראל־רעגירונג באַהויפּטעט, אַז היות ווי אין ווין און אין רוים זענען טעטיק די ביוראָען פון „דזשאָינט", וואָס העלפט מאַטעריעל די רוסישע יידן, און דער „האַיאַס" — וואָס דערלידיקט זייערע עמיגראַציע־ענינים — ווילן די יידן בעסער צוואַרטן עטלעכע חדשים כדי צו פאָרן קיין אַמעריקע, קאַנאַדע אָדער אויסטראַליע — איידער פאָרן באַלד קיין ישראל. דעריבער פאַרלאַנגט די ישראל־רעגירונג, אַז די ביידע אינסטיטוציעס זאָלן אָפּשטעלן זייער טעטיקייט. דאַן — גלויבט זי — וועלן די יידן פאָרן דירעקט קיין ישראל.

די אַמעריקאַנער אינסטיטוציעס האַלטן זיך אָבער ביי זייער פּרינציפּ: — מיר העלפן אַלע יידן, ווו זיי זאָלן נישט זיין, און וואַהין זיי זאָלן נישט וועלן עמיגרירן. עס איז דאָס רעכט פון יעדן יידן זיך אויסוויילן אַ לאַנד פאַר זיין ווייטערדיקער עקזיסטענץ.

די קאָנפערענצן צווישן די פאַראינטערעסירטע קערפּערשאַפטן האָבן דערווייל קיין רעזולטאַטן נישט געבראַכט. אויף דער לעצטער קאָנפערענץ האָט דער פּרעמיער בעגין פאָרגעלייגט, אַז בלויז די יידן, וועלכע האָבן נאָענטע קרובים אין אַמעריקע, ווי עלטערן, קינדער, מענער אָדער פרויען — זאָלן געניסן פון דער הילף פון „דזשאָינט" און „האַיאַס".

לאה סלאָווין — אַן אַדוואָקאַט פון ריגע, וואָס וווינט שוין אין ישראל איבער 10 יאָר, און אַצינד פירט זי אָן מיטן רוסישן עליה־דעפּאַרטמענט ביי דער אַגענץ, נעמט אָן, אַז אַזאַ פאָרשלאַג איז צו דראַסטיש און קאָן האָבן ערנסטע קאָנסעקווענצן. דער פּראָצעס פון סעלעקטירן וואָלט געווען אַ סך אַ שטרענגערער — ווי די רוסן אַליין פירן דורך. די רוסן גיבן אַרויס וויזעס קיין ישראל צו די יידן, וועלכע האָבן סתם קרובים, און נישט דווקא פון דער

וואָס עס ווערט אויסגעדריקט דורכן סימבאָל פון וואַרשעווער געטאָ־אויפשטאַנד.

נישט קוקנדיק וואָס די פאָרשטייער פון „קדימה" האָבן געטאָן דאָס בעסטע — סיי אין אָרגאַניזאַציאָנעלן זינען און סיי אין דער פּראָגראַם־אויספירונג — האָט זיך טיילווייז געפילט, אַז געוויסע אָנפירנדע באָאַרד־פאָרשטייער האָבן געהאַט געוויסע פאָרבאַהאַלטן צו דער מסירת־נפשדיקער אַרבעט פון די יידיש וועלטלעכע פאָרשטייער, וואָס האָבן זיך באַמיט מיט אַלע כוחות, אַז די געטאָ־אַקאַדעמיעס זאָלן זיין אין זייער פולער חשיבות און וואָס מער אָנטיילנעמער זאָלן זיך באַטייליקן אין דער דאָזיקער פאָלקס טרויער־אַקאַדעמיע.

די אָנפירנדיקע „באָאַרד"־פאָרשטייער (וועלכע שאַפן די מערהייט) האָבן נישט רעאַגירט אויף חתונות מיט דער באַטייליקונג פון כלי־זמרים, וואָס זענען איינגעאָרדנט געוואָרן אין דעם טרויער־טאָג; זיי האָבן אויך נישט רעאַגירט אויף פאַרשיידענע „קאָקטייל" און קאָרטן־פּאַרטיעס, וואָס זענען פאָרגעקומען אין דעם זעלבן טאָג אין פאַרשיידענע יידישע הייזער און יידישע לאָקאַלן. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז אַ טייל פאָרשטייער פון „באָאַרד" האָבן טיילמאָל אָפּגעפרעגט די „כשרות" פון געוויסע גאַסט־רעדנער צו די געטאָ־אַקאַדעמיעס, וואָס די יידיש־וועלטלעכע פאָרשטייער האָבן פאָרגעלייגט. געווען אַ פאַל פון עפנטלעכער קריטיק אויף זיצונגען פון באָאַרד וועגן אַ רעדנערין, וועלכע האָט נישט דערמאָנט מדינת ישראל אין איר עליגישער־אינהאַלטסרייכער טרויער־רעדע.

עס איז דעריבער געווען פאַרשטענדלעך, אַז די „פאַרעווע" רעאַגירונג מצד די מערהייטס־פירער פון „באָאַרד" צו דער פאַרשוועכונג פון נאַציאָנאַלן טרויער־טאָג און אויך די „טרוקענע" באַציאונג צו דער אָרגאַניזאַציע און פּראָגראַם אויספירונג פון דער געטאָ־אַקאַדעמיע, וואָס איז אויסשליסלעך געמאַכט געוואָרן פון די יידיש־וועלטלעכע פאָרשטייער ביי דער „קדימה" מיט דער מיטהילף פון קאַצעטלער־ און פּאַרטיזאַנער־פאַרבאַנד — האָבן געבראַכט נישט קיין געהעריקע רעזולטאַטן און פון יאָר צו יאָר אַלץ ווייניקער געוואָרן די באַטייליקטע אויף די געטאָ־אַקאַדעמיעס, און עס האָט זיך אָנגעהויבן צו פילן, אַז די זכרון־אַטראָפּיע, וואָס האָט זיך אָנגענומען אין געוויסע קרייזן פון די „אַנגלאָ דשואיש באָאַרד"־פאָרשטייער הייבט אויך אָן טיילווייז צו פאַרכאַפּן די יידן, „וואָס זענען אין טרעבלינקע יאָ געווען!"

דער לעצטער באַשלוס פון דער „ירושה־קאָמיסיע" ביים „באָאַרד אָף דעפּיוטיס" אין מעלבורן, וואָס איז אָנגענומען געוואָרן אויף דער זיצונג, מיטוואָך, דעם 8טן אויגוסט ד.י. צו באַשטימען אַ שבתדיקן אָוונט איינצואָרדנען די געטאָ־אַקאַדעמיע, האָט בולט באַוויזן, ווי אַזוי די פּני העיר פון יידיש מעלבורן פאַרמינערן דעם כבוד פון אונדזער גרויסן נאַציאָנאַלן טרויער־טאָג מיט אַזעלכע האַנדלונגען... און לאָמיך דאָס באַווייזן מיט באַרעכטיקטע און לאָגישע מאָטיוון.

דאָס רוב מנין פון די „באָאַרד"־פאָרשטייער, וועלכע ציטערן און פלאַטערן פאַר יעטוועדער קליינער פאַרשוועכונג, אָדער פאַרמינערונג פון יידישן דת, ווייסן זייער גוט — און אויב זיי ווייסן נישט קענען זיי זיך אָנפרעגן ביים היגן בית־דין — אַז אויב תשעה באב אָדער אַן אַנדערער רעליגיעזער טרויער־טאָג פאַלט אויס אין שבת, האָט מען דאָס איבערגערוקט אויף זונטיק. „נדחה" הייסט עס ביי די רעליגיעזע יידן. די רעליגיעזע מנהיגים פון אַמאָליקע צייטן האָבן פאַרשטאַנען, אַז שבת — איז, סיי פון רעליגיעזן שטאַנדפּונקט און סיי פון פאָלקישן כאַראַקטער א טאָג פון מנוחה און שלווה און מען דאַרף נישט זיין אין עצבות דעם דאָזיקן שבת־טאָג. זיי האָבן אויך פאַרשטאַנען, אַז די אָנטיילנעמער — פון אַזאַ רעליגיעזן אָדער נאַציאָנאַלן טרויער־טאָג — וועלן אין אַ שבתדיקן טאָג זיין אין זייער אַ קליינער צאָל, האָבן זיי מיט אַ לאָגישן פאַרשטאַנד איבערגערוקט דעם יידישן פאָלקס־טרויער פון שבת אויף זונטיק.

טאָ פרעגט ביי אונדזערע כלל־טוער פון היגן „באָאַרד", וועלכע היטן זיך אויס פאַר יעטוועדער רעליגיעזער אָפּווייכונג, צי ווייסן זיי נישט, אַז אין די שבתדיקע אָוונטן קומען אין יידישע לאָקאַלן און אין פּריוואַטע הייזער פאַרשיידענע „פּאַרטיעס" און פאַרווייַלונגס־אונטערנעמונגען, וואָס וועט נישט בלויז פאַרמינערן די צאָל אָנטיילנעמער אין דער געטאָ־אַקאַדעמיע, נאָר וועט אויך פאַרשווערן דעם כבוד און אָנדענק פון די 6 מיליאָן?

איז דאָס נישט אַ רינגעלע אין דער זכרון־אַטראָפּיע, וואָס מען קען אָנרופן שוין גענוג?!

„איז טאַקע אייך שוין דער איכה־ניגון
פון די 6 מיליאָן דערעסן?
און מען דאַרף שוין אויפהערן צו דערמאָנען
נישט פאַרגעבן און נישט פאַרגעסן?

סאַלוט צו די יידיש־ענטוזיאַסטן!

אין דער גאַנצער דיסקוסיע — יידיש און דער יונגער דור — טוט זיך אַ רייס אַריין אַ פּרעכטיקער זשורנאַל אויף יידיש — אַרויסגעגעבן פון דער משפחה באָטוויניק אין מאָנטרעאַל (קאַנאַדע) און דער הויפּט־שרייבער און רעדאַקטאָר איז דוד באָטווויניק, דער זעלבער וואָס האָט רעפּרעזענטירט די „יונגע" אויף דער ירושלימער יידיש־קאָנפערענץ. ער איז אַ סטודענט, און דאַן זיין ברודער און שוועסטער — פון דער ביאַליק־שול. זיי פילן אויס די 32 זייטן פון דער דאָזיקער פּראַכט־אויסגאַבע, מיט הומאָר, דערציילונג און ליד; צייכענונגען און יידיש־לעקציעס.

שיקן מיר זיי איבער אונדזערע האַרציקסטע ברכות — און ווינטשן זיי (און זיך) דער זשורנאַל זאָל אָנקלאַפּן אין אַ סך יידישע היימען (און הערצער) און די יוגנט זאָל אליין נעמען דעם ענין יידיש אין זייערע הענט.

י. אַרבאַך

שוין גענוג...

„מער ווילט איר מיך נישט הערן
שוין גענוג אייך גרויל און טרויער
עס שטערן אייך מיינע טרערן
און דאָס געוויין פון געטאָ־מויער"

איך האָב געבראַכט די 4 פערזן־שורות וואָס זענען געשריבן געוואָרן „מיט בליי און מיט בלוט" — ספּעציעל, בכדי צו פּאַראַפראַזירן דעם לעצטן „שוין גענוג" באַשלוס פון דער „ירושה־קאָמיסיע" (אזוי רופט זיך היינט די אַמאָליקע געטאָ־קאָמיסיע) ביים היגן „באָאַרד אָף דעפּיוטיס" וועלכע האָבן באַשטימט, אז די געטאָ־אַקאַדעמיע אין יאָר 1980 זאָל פּאָרקומען אין אַ שבתדיקן אָוונט, וואָס פאַלט אויס ערב כ״ז ניסן תש״מ און נישט ווי עס האָט זיך געפירט ביז איצטער אין אַ זונטיק, וואָס פאַלט אויס אין יאָר 1980 פונקט די אָנגענומענע טרויער־דאַטע כ״ז ניסן!

עס איז „אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד", אַז די פאָרשטייער, וועלכע באַשטימען די פּראָצעדור פון מעלבורנער „באָאַרד אָף דעפּיוטיס (וואַלן און נאָמינאַציעס צום עקזעקוטיוו) זענען דאָס רוב—אין געזעלשאַפטלעכן זינען—נישט די געהעריקע רעפּרעזענטאַנטן פון היגן יידישן ישוב. דער פאַקט אָבער איז, אז לויטן אַרכאַישן „דזשואיש אַנגלאָ" פּרינציפּ, זענען די מיטגלידער פון „באָאַרד" כלפּי־חוץ און טיילוויז אין היגן יידישן לעבן, די פאָרשטייערשאַפט פון דעם גאַנצן מעלבורנער יידישן ישוב.

עס איז פאַרשטענדלעך, אַז אויב מען איז „געווילט" אָדער „באַשטימט" לויט אַן אַרכאַישן מעטאָד, דאַרף מען אויך זיין אַרכאַיש אין אַ גאַנץ רייע פאַלן פון יידיש־געזעלשאַפטלעכן כאַראַקטער. עס איז טיילמאָל דערגאַנגען דערצו אַז די דאָזיקע „דאָזאָרעס" פון דער היגער יידישער קהילה האָבן זיך דערלויבט צו האַנדלען נישט געזעלשאַפטלעך מיט דעם, וואָס מערהייט פאָרשטייער פון „באָאַרד", האָבן זיך גענומען דאָס רעכט צו קוואַליפיצירן יידישע געזעלשאַפטלעכע קולטור־טוער, ווער עס איז אַנטי־רעליגיעז און אויך ווער עס איז אַן אַנטי־ציוניסט... ספּעציעל זענען די „קאָראָבקע" האַנדלונגען ארויפגעשוווּמען ביי דער קולטור־אונטערנעמונג (דער צווייטער סדר), וואָס די „קדימה" האָט איינגעאָרדנט פאַר די יידיש־רוסישע עמיגראַנטן און אויך ביי דעם קאָנפליקט צווישן דער יידישער יוגנט־אָרגאַניזאַציע „סקיפּ" מיט די פירער פון „נאָרד איסטערן צענטער".

דער יידיש־וועלטלעכער סעקטאָר, צוזאַמען מיט די פאָרשטייער פון „קדימה" האָבן כסדר אויף די זיצונגען פון „באָאַרד" מינדלעך און שריפטלעך אויפגעוויזן, אַז דער יידישער ישוב אין מעלבורן ווערט פון יאָר צו יאָר אַלץ מער דיפערענצירט און במילא קען מען נישט און אויך דאַרף מען נישט אָנווענדן אַן אַלגעמיינעם נוסח... פאַר דעם גאַנצן היגן יידישן לעבן.

אַלע באַרעכטיקטע און לאָגישע אַרגומענטן פון די יידיש־וועלטלעכע פאָרשטייער אין „באָאַרד" האָבן נישט דערגרייכט צו די אויערן פון דער מערהייט פון דער פאָרשטייערשאַפט אין דעם „באָאַרד" און עס איז געווען „גערעדט צו דער וואַנט".

אָבער אויף איין געביט האָבן די יידיש־וועלטלעכע פאָרשטייער מיט די פאָרשטייער פון „קדימה" אין דער שפּיץ, זיך פאַראייניקט מיט דער מערהייט פון „באָאַרד". און דאָס איז: דאָס צוגרייטן און איינאָרדענען די יערלעכע געטאָ־אַקאַדעמיע אין דער אָנגענומענער טרויער־דאַטע כ״ז ניסן. די „קדימה"־פאָרשטייער צוזאַמען מיט דעם יידישן קאַצעטלער און פאַרטיזאַנער־פאַרבאַנד האָבן פאַרשטאַנען, אז יעדער ייד — רעליגיעז אָדער וועלטלעך — אָן אונטערשייד פון פּאַרטיי־אידעאָלאָגישער און געזעלשאַפטלעך־אָרגאַניזאַציאָנעלער אָנגעהעריקייט, האָט אַ חלק אין אונדזער נאַציאָנאַלן חורבן און עס גילט פאַר אַלעמען אָן אויסנאַם די פליכט אויפצוהאַלטן די הייליקייט און אָפּגעבן כבוד לגבי דעם אומקום פון 6 מיליאָן קדושים, וועט זיין נאָך איין טריומף פאַר דער איסלאַמישער וועלט (צום שאָדן פון דער מערב־ציוויליזאַציע) ווי עס איז געווען די איסלאַמישע רעוואָלוציע אין איראַן.

דער כוח־באַלאַנס פון דער וועלט האָט זיך אָבער איבערגערוקט. נישט די אַטאָם־באָמבע איז געוואָרן די אָפּשרעקונגס־קראַפט פאַר דער פאַרניכטונג פון די דערגרייכונגען פון דער מענטשהייט — נאָר דער נאַפט — וועלכער געפינט זיך אין די הענט פון די געלט־גייציקע אַראַבישע שייכן. פון זייערע מאַניפּולאַציעס איז ערשט אָפּהענגיק דער קיום פון דער מענטשהייט. אונטערן אויסרייד פון איינשטעלן זיך פאַר מענטשן־רעכט (פּאַלעסטינעזער) שרויפן זיי אַרויף די פרייזן פון לעבנסוויכטיקן נאַפט; איבן אויס אַ פּאָליטישן דרוק, כדי די מערב־לענדער זאָלן צווינגען ישראל צו קאַפּיטולירן לגבי די אַראַבער. אין די אַראַבישע לענדער אַליין הערשט אַ מורא פאַר די ראַדיקאַלע פּאַלעסטינער און זייערע טעראָריסטישע דערפּאַרונגען. זיי האָבן אַן אומווילן צו לאָזן זיי זיך איינגלידערן אין זייערע לענדער, צווישן זייערע ברידער. דעריבער ווילן די אַראַבער זיי האָבן ערגעץ ווו ביי דער זייט פון מדינת ישראל.

די לעצטע קרבנות פון דעם שאַנטאַזש זענען געפאַלן די פירער פון סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל (וועלכע זענען גלייכצייטיק אָנגעזעענע מלוכה־מענער פון עסטרייך און דייטשלאַנד) ווילי בראַנדט און קרייסקי.

און אַזוי נעמען זיך אַרום די הענט איינגעטונקט אין מענטשלעך בלוט און די הענט אין ווייסע, דיפּלאָמאַטישע הענטשקעס — און אין דעם קרייז צאַפּלט אַ וועלט, וועלכע וויל נישט אומקומען — אָבער וויל אויך גאָרנישט טאָן כדי צו בלייבן לעבן.

מ. א.

ליטעראַריש־געזעלשאַפטלעכע אויסגאַבע

אַדרעס פֿון רעדאַקציע : "KADIMAH", 7 Selwyn Street, Elsternwick, Victoria, 3185, Australia.

סעפטעמבער־אָקטאָבער 1979 | נומער 8 (19) | מעלבורן, אויסטראַליע

טעראָר אין ווייסע הענטשקעס...

די ציוויליזירטע וועלט מיט אירע טעכנישע דערגרייכונגען, וויסנשאַפטלעכע דערפֿינדונגען, מעדיצינישע אויפֿטוען, שטייט אַן אומבאַהאָלפֿענע פּנים־אל־פּנים מיט אַ מגפה — וואָס הייסט טעראָריזם, און קען זיך נישט קיין עצה געבן.

די דאָזיקע געוויסנלאָזע פֿאַרענטפֿערונג, איז שווער אַראָפּצושלינגען. קען נישט?! האָט דאָך די דאָזיקע אינסטאַנץ, דער פֿאַרלאַמענט פֿון די פֿעלקער — די יו־ען — וואָס דאַרף שטיין אויף דער וואַך פֿון אָפּהיטן גערעכטיקייט; אויסמיידן מלחמות; נישט דערלאָזן, אַז שטאַרקע פֿעלקער זאָלן עקספּלאָאַטירן שוואַכע פֿעלקער — די דאָזיקע אינסטיטוציע האָט אָפּגעגעבן איר פּלאַטפֿאָרם און צוגעטיילט פּריווילעגיעס יאַסאַר אַראַפֿאַטן, דעם פֿירער פֿון דער גרעסטער טעראָר־אָרגאַניזאַציע אין דער וועלט — דער פּ.ל.אָ. מיט דער דאָזיקער האַנדלונג האָט די יו־ען לעגאַליזירט טעראָר אין אינטערנאַציאָנאַלן מאַסשטאַב.

די פּ.ל.אָ. — וואָס דאַרף קעמפֿן פֿאַר די רעכט פֿון די פּאַלעסטינער פּליטים, איז די צענטראַלע אָרגאַניזאַציע וואָס באַזאָרגט מיט געווער (סאָוויעטיש?) די אירלענדישע נאַציאָנאַליסטן; די איטאַליענישע רויטע בריגאַדע; די דייטשע באַדער מאַנהאָף באַנדע; די יאַפּאַנישע רויטע אַרמיי. אין די אַראַבישע לענדער, ווו די פּ.ל.אָ. האָט אירע באַזעס, ווערן טרענירט און צוגעגרייט די מערדער פֿון אומשולדיקע מענטשן — מערדער, וועלכע באַרעכטיקן זייער מאָרד אין נאָמען פֿון אַן אידיי, כאָטש ווי עס זעט אויס, איז די אידיי נישט דער ענד־ציל, נאָר מאָרד, אַ ציל — אַן און פֿאַר זיך.

צו די מאָרדן פֿון אומשולדיקע קינדער אין ישראל האָט די וועלט זיך צוגעקוקט — ווי פֿריער, צו די נאַצישע מאָרדן — מיט גלייכגילטיקייט, אויב אפֿילו דאָ און דאָרט האָבן זיך געהערט לפּנימדיקע פּראָטעסטן, אָבער ממשותדיק האָט קיינער נישט פּרובירט רעאַגירן.

די דעה־זאָגערס אין דער וועלט זענען געבליבן קאַלט צו אידי אַמינס פֿאַרברעכנס און זענען הילפֿלאָז צו די מאַסן־צעשיסונגען — אין נאָמען פֿון אַללאַ — וועלכע ס'פֿאַראָרדנט דער איאַטאָלאַ כאָמייני אין איראַן.

באָמבעס רייסן אויף אין ירושלים, אין תל־אביב, בריסל און אַנקאַראַ, ביירוט און שווייץ. די טעראָריסטן האָבן פֿאַרשידענע נעמען, רעדן פֿאַרשידענע שפּראַכן — אָבער זייער אינספּיראַציע און זייער געווער און פֿינאַנסן קומען פֿון די זעלבע טייוולאָנישע אונטערשטיצער, וועלכע זייען כאַאָס און פּאַניק אין דער וועלט. דאָס זענען די זעלבע, וואָס שיצן די טעראָריסטן, ווו די טעראָריסטן געפֿינען אַזיל־רעכט, כדי זיי שפּעטער ווידער לאָזן אין צירקולאַציע.

די פּאָפּולאַריטעט פֿון טעראָר און טעראָריסטן האָט שוין באַוויזן אַרומגענומען צו ווערן מיטן אָרעאָל פֿון העלדישקייט. מ'רעדט וועגן זיי מיט אָנערקענונג פֿון דער יו־ען טריבונע. דאָס האָט אַפֿילו אָנגעשטעקט די פֿירער פֿון די נעגער אין אמעריקע. ענדריו יאַנג, דער פּרעסטיזשפֿולער פֿאָרשטייער פֿון די פֿאַראייניקטע שטאַטן אין דער יו־ען האָט נישט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון, צו טרעפֿן זיך מיט אַ פֿאָרשטייער פֿון דער פּ.ל.אָ. נאָך יאָרן אָנגעשטרענגטן קאַמף פֿאַר נעגער־רעכט אין אַמעריקע, צו וועלכן יידן האָבן בייגעשטייערט נישט ווייניק קרבנות (אויסער פֿינאַנסיעלע מיטלען) האָבן זיך אַצינד די נעגער־פֿירער דערקלערט אין ליבע דער פּ.ל.אָ.

האַנט אין האַנט מיטן בלוטיקן טעראָר מאַרשירט דער טעראָר אין ווייסע הענטשקעס, וועלכן מ'רופֿט אָן מיט אַן אַנדער נאָמען פֿון דעם זעלבן קרימינעלן לעקסיקאָן: „בלעקמייל״־שאַנטאַזש.

די צווייטע וועלט־מלחמה האָט זיך פֿאַרענדיקט מיטן אַקאָרד פֿון אויפֿרייסן די אַטאָם־באָמבע איבער הירעשימאַ (יאַפּאַן). די מענטשהייט האָט געגלויבט, אַז דאָס איז דער לעצטער אַקאָרד פֿון דער בלוטיקער דראַמע, אין וועלכע פֿעלקער זענען געווען פֿאַרוויקלט; אַז די אַטאָם־באָמבע וועלכע געפֿינט זיך אין די הענט פֿון דעמאָקראַטישן לאַגער (אַמעריקע) וועט זיין דער אָפּשרעקונגס־מיטל פֿאַר יעדן מין אַגרעסיע; עס וועט צוימען די אַפּעטיטן פֿון די — וועלכע ווילן פֿאַרשלינגען אַ וועלט.

די אַטאָם־באָמבע געפֿינט זיך שוין הייַנט אין רשות פֿון מערערע לענדער — ווי מ'האָט זיך עס געקאָנט פֿאָרשטעלן. אפֿילו אַזאַ אָפּגעשטאַנען און אָרעם לאַנד ווי פּאַקיסטאַן וועט אַ שיינעם פֿרימאָרגן איבערראַשן דער וועלט מיט איר אייגענער אַטאָם־באָמבע, פּראָדוצירט מיט דער הילף פֿון די מיליאָנען אַראַבישע פּעטראָ־דאָלאַרן. דאָס

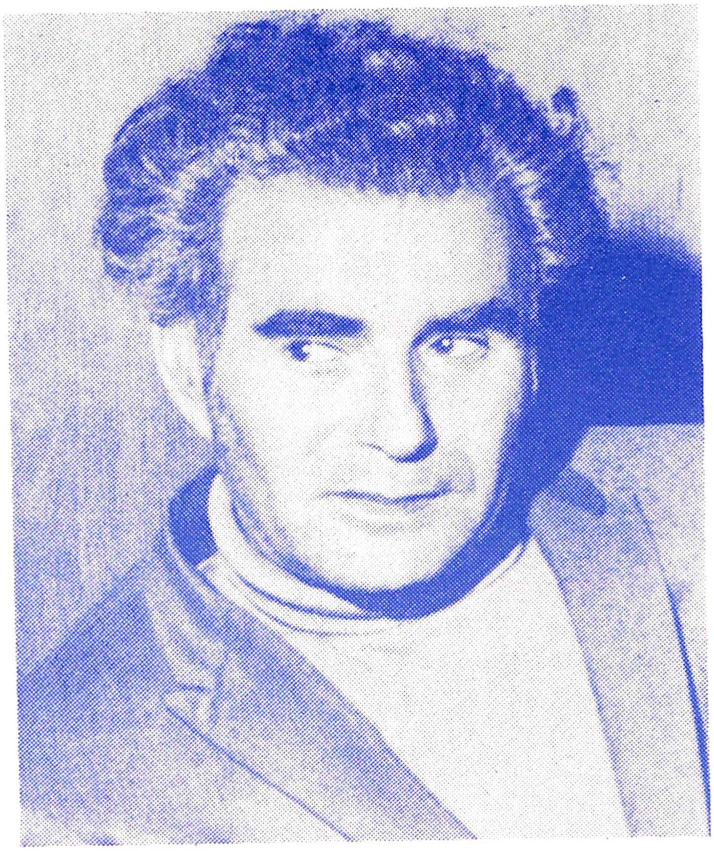

די „קדימה״ לאַדנט איין די יידישע באַפעלקערונג אָנטיילצונעמען
אויף

אַ פייערלעכן קבלת־פּנים

לכבוד דעם סאָוויעטישן דיכטער, וועלכער קומט פון ישראל

יוסף קערלער

די אויפנאַמע קומט פאָר זונטיק, דעם 14טן אָקטאָבער, 8 אָוונט ביי געדעקטע טישן אין לעאָ פינק זאַל פון „קדימה״.

ביי דער געלעגנהייט וועט דער גאַסט רעדן אויף דער טעמע :

1) די יידישע דיכטונג נאָך דער אַקטאָבער־רעוואָלוציע און איר ווייטערדיקער גורל
2) מאַסן־מאָרד פון דער יידישער קולטור אין ראַטנפאַרבאַנד
3) לעצטע באַגעגענישן מיט יידישע שרייבער־קרושים
4) מיט ליבשאַפט פון ישראל; אַ גרוס פון דער יידישער מדינה; פון יידישע שרייבער און קינסטלער; פון 150 טויזנט עולים פון ראַטנפאַרבאַנד.

ISSN 0155-0128

מעלבורנער בלעטער

אינהאלט:

מ. א. — טעראָר אין ווייסע הענטשקעס 1
י. אָרבאַך — שוין גענוג 2
מאַרק ב. — הומאַניזם און נאַציאָנאַלע אינטערעסן 4
סעם ליפּסקי — אַ באַדויערנדיקע דערשיינונג 5
ל. פרידמאַן — מ. אייזענבוד — דער קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור 6
צום אָנדענק פון די דערמאָרדעטע יידישע שרייבער . 8
משה קולבאַק — מאַנטיק 9
י. מ. לעווין — שאָטנשפּיל פון אַרבעטסלאָזע הענט (ליד) 10
דוד מאַטיס — יידישע יוגנט אַנטדעקט יידישן פילם 11
גוטער גאָלדבערג — די שפּראַך פון יידישן וועלט־פאָלק 13
י. קערש — יידיש — די שפּראַך פון קיום און המשך 15
שרה שבת — די אַלטע היים (ליד) 17
י. מ. לעווין — לשון יידיש — און וואָס ווייטער? 18
מ. אייזענבוד — ווי וועלטלעך איז ...וועלטלעכע יידישקייט? 19
ש. בענעט — אַן ענטפער דעם פּר' ס. בורשטין 21
י. ז. — יאַנקל קעסלער ז"ל 22
מעם — י. אָ. — פאַרבייגייענדיק 23

פּרייז 1 דאָלאַר

אַרויסגעגעבן דורך דער „קדימה" אין מעלבורן, אויסטראַליע

מעלבורן   נר. 8 (19)   סעפּטעמבער–אָקטאָבער 1979